

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI
ORTAÇAĞ ARKEOLOJİSİ BİLİM DALI

SEYİTGAZİ İLÇESİNDEKİ ORTAÇAĞ YAPILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Yaşar ERDEMİR

Hazırlayan

Neslihan SAĞIN

KONYA -2011

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Neslihan SAĞIN		
	Numarası	074203041002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Arkeoloji /Ortaçağ Arkeolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☐	
Tezin Adı		Seyitgazi İlçesindeki Ortaçağ Yapıları		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

Neslihan SAĞIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Neslihan SAĞIN		
	Numarası	074203041002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Arkeoloji \ Ortaçağ Arkeolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Yaşar ERDEMİR		
Tezin Adı		Seyitgazi İlçesindeki Ortaçağ Yapıları		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Seyitgazi İlçesindeki Ortaçağ Yapıları başlıklı bu çalışma 12 /11/ 2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı
Yrd. Doç. Dr. Yaşar
ERDEMİR
Prof. Dr. Ahmet Adil
TIRPAN
Yrd. Doç. Dr. Ertekin
Mustafa DOKSANALTI

Danışman ve Üyeler
Başkan
Üye
Üye

İmza

Öğrencinin	Adı Soyadı	Neslihan SAĞIN		
	Numarası	074203041002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Arkeoloji \ Ortaçağ Arkeolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç.Dr. Yaşar ERDEMİR		
Tezin Adı		Seyitgazi İlçesindeki Ortaçağ Yapıları		

ÖZET

Verimli tarım arazilerinin bulunduğu bir ovada bulunan Seyitgazi ve çevresi Antik dönemden itibaren yoğun bir yerleşime sahne olmuştur. Özellikle 11. yüzyıldan sonra Anadolu'ya dalgalar halinde gelen Türkmen boylarının yoğunlukla yerleştiği bir bölge olması, Selçuklu ile Bizans arasında sınır teşkil etmesinden dolayı önemini sürdürmüştür.

İlk kuruluşu Selçuklu döneminde yapılan yapılarla oluşan Seyitgazi Külliyesi, Seyit Battal Gazi kimliğinden ötürü daha sonraki dönemlerde de önemini korumuş ve özellikle Osmanlı döneminde külliye eklenen yapılar ile bugünkü şeklini kazanmıştır.

Bölgede gerçekleştirilen araştırmaların ortaya koyduğu en önemli sonuçlardan biri Seyit Battal Gazi Kimliği çevresinde yüzyıllardan beri oluşturulan Seyitgazi Kültünün, bölgede tespit edilen diğer yapılar üzerinde ve sosyal yaşamda da oldukça belirleyici bir rol oynadığıdır.

Çalışmada Seyitgazi türbesi çevresinde oluşturulan külliye ile birlikte bölgede 13. – 15. yüzyıllara tarihlenen yapılar mimari açıdan incelenmiş ve bölgede tespit edilen benzer özellikteki yapılar ile karşılaştırılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seyitgazi, Ortaçağ, Mimari.

Öğrencinin

Adı Soyadı	Neslihan SAĞIN
Numarası	074203041002
Ana Bilim / Bilim Dalı	Arkeoloji \ Ortaçağ Arkeolojisi
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Yaşar Erdemir

Tezin İngilizce Adı The Structures of The Middle Age in The Seyitgazi

SUMMARY

Seyitgazi and its surroundings which are located on a fertile agriculture land have been a reason for crowded settlement since the Ancient period. Especially, it continues to be important for being a border between Byzantine and Seljuk on which the Turkmenians settled commonly who came Anatolia in crowds.

The Islamic Social Complex of Seyitgazi which was composed with the structures made in the beginning of Seljuk period protects its importance thanks to its name of Seyit Battal Gazi, and especially, it became a social complex as it is today with those structures made in the Ottoman period.

One of the important reasons which researches revealed on this area that the complex of Seyitgazi has been a leading role on these ancient structures and social life with its name of Seyit Battal Gazi for centuries.

In this research, this complex composed around Seyitgazi and ancient structures made in the 13th and 15th centuries were examined architecturally, and they were tried to be evaluated by comparing with the similiar structures found on this area.

Key Words: Seyitgazi, Middle Ages, Architecture

ÖNSÖZ \ TEŞEKKÜR

Anadolu'nun sağ kol güzergâhı üzerinde kurulmuş olan Seyitgazi ve çevresi ilkçağlardan başlayarak tarih boyunca çok sayıda medeniyete beşiklik etmiş yerleşmelerden birisidir. İnançsal ağırlık özelliğinin etkisiyle küçümsenmeyecek bir saygınlığı olan Seyitgazi, Osmanlı döneminde İstanbul-Bağdat-Hicaz yolu üzerinde menzil yerlerinden biri olması nedeniyle de önemli bir merkez olmuştur.

Bölgede Türklerin kalıcı imar faaliyetleri 12. yüzyılda başlamış 14. yüzyılda tarikat ve Ahi müesseselerinin etkisiyle hız kazanmıştır.

İlçenin adını aldığı Seyyid Battal Gazi Külliyesi yüzyıllardan günümüze kalan üç büyük tekkeden birisidir ve Selçuklu Osmanlı dönemi mimari özelliklerini bir arada yansıtmaları nedeniyle oldukça önemlidir. Yapının bölgede yer alan diğer yapılar üzerinde ve sosyal yaşamda etkileri

Bu çalışma ile “Seyitgazi İlçesindeki Ortaçağ Yapıları” detaylı olarak ele alınmıştır. Yapılan araştırmada ilçe merkezinde bir adet külliye, bağlı köylerde üç adet türbe ve bir adet zaviye tespit edilmiştir. Bölgede Ortaçağ Bizans dönemine ait yapı bulunamamıştır. Ele alınan yapılar katalog çalışması yapılarak mimari özellikleri belirtilmeye çalışılmıştır. Çizim ve resimlerle desteklenerek ayrıntılı şekilde tanıtılmıştır.

Araştırmam boyunca yardımını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Yaşar ERDEMİR'e, çalışmalarımın katologlama kısmında yardımcı olan Anadolu Üniversitesi Öğretim Görevlisi Ali GERENGİ'ye, arkadaşlarıma ve her zaman yanımda olan değerli aileme ayrı ayrı teşekkür ederim.

Neslihan SAĞIN

Konya- 2011

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	i
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Konunun Tanımı, Önemi ve Sınırları.....	1
1.2. Kullanılan Yöntem.....	2
1.3. Seyitgazi Bölgesinin Yeri ve Tarihçesi.....	2
2.KATALOG BÖLÜMÜ.....	15
2.1. SEYİTGAZİ İLÇE MERKEZİ.....	15
2.1.1. Seyyid Battal Gazi Külliyesi.....	15
2.1.1.1. Ümmühan Hatun Türbesi.....	20
2.1.1.2. Ümmühan Hatun Medresesi.....	23
2.1.1.3. Kadıncık (Ayni) Ana Türbesi.....	28
2.1.1.4. Hol.....	30
2.1.1.5. Mihaloğulları Türbesi.....	32
2.1.1.6. Seyyid Battal Gazi Türbesi.....	34
2.1.1.7. Cami.....	38
2.1.1.8. Kesikbaşlar Türbesi.....	41
2.1.1.9. Çilehane Odaları.....	44

2.1.1.10. Türbedar Odası.....	46
2.1.1.11. Çoban Baba Türbesi.....	48
2.1.1.12. Bektaşî Dergahı.....	50
2.1.1.13. Aşevi.....	53
2.1.1.14. Ekmek Evi (Fırın).....	55
2.1.1.15. Halife Meydanı.....	58
2.1.1.16. Kırklar Meydanı.....	60
2.1.1.17. Müderris Odaları.....	62
2.2. KÜMBET KÖYÜ.....	64
2.2.1. Himmet Baba Türbesi.....	64
2.3. DOĞANÇAYIR BELDESİ.....	66
2.3.1.Meleggazi Türbesi.....	66
2.3.2. Meleggazi Zaviyesi.....	70
2.4. BEYKİŞLA KÖYÜ.....	72
2.4.1. Yılkırkan Türbesi.....	72
DEĞERLENDİRME SONUÇ.....	73
KAYNAKÇA.....	78

ÇİZİM LİSTESİ VE ÇİZİMLER.....81

RESİM LİSTESİ VE RESİMLER.....101

1. GİRİŞ

1.1.Konunun Tanımı, Önemi ve Sınırları

“Seyitgazi İlçesindeki Ortaçağ Yapıları” adlı bu çalışmanın konusunu Seyitgazi ilçe merkezinde bulunan Seyitgazi Külliyesi ve Seyitgazi’ye bağlı köylerde yer alan 13.-15. yüzyıllar arasına tarihlenen yapılar oluşturmaktadır. Bu yapılar toplu olarak ele alınarak katalog yöntemiyle mimari özellikleri açısından değerlendirmeye çalışılmıştır.

Seyitgazi eski çağlardan günümüze değin yerleşim görmüş merkezlerden biridir. İlçe, Frigler’in ana yerleşim sahası içinde yer almış Roma ve Bizans döneminde Nakoleia adı ile önemli ticari ve dini bir merkez konumuna ulaşmıştır. Bizans döneminde piskoposluk ve başpiskoposluk merkezi halini almış, Orta çağın büyük bölümünde Bizans Arap savaşlarına şahitlik etmiştir. VIII. yüzyılda bölgeye yapılan Arap akınları sırasında İslam kahramanlarından Seyyid Battal Gazi’nin bu yörede şehit olması, zamanla yaygınlaşacak inançsal ağırlıklı yapılaşmanın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Seyitgazi, İstanbul-Bağdat-Hicaz yolu üzerinde konaklama (menzil) yerlerinden biri olması nedeniyle de Osmanlı döneminde de önemli bir merkez olmuştur.

Bölgede 1074 yılında Kutalmışoğlu Süleyman Şah ile Bizans İmparatoru VII. Mikail Dukas arasında yapılan, Eskişehir ve Söğüt’ü Türklere bırakan anlaşma ile Türklerin siyasi varlığı kendini göstermiştir. 1162 yılında Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos ile II. Kılıç Arslan arasında yapılan anlaşmayla bölgede Türklerin kalıcı imar faaliyetlerine başladığı görülmektedir. 12. yüzyılda bölgenin doğusunda başlayan bu faaliyetler, 13. yüzyılda Seyitgazi ve Eskişehir’e yönelmiştir. 14. yüzyılda bölgede etkili olan tarikat ve Ahi müesseseleri buradaki yapıların oluşması üzerinde oldukça etkili olmuştur (Altınsapan, 1999: 29–30). İlçe, Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecinde önemli bir merkez halini almıştır.

Bu çalışmada; ilçe sınırı dâhilinde yer alan 11. ve 16. yüzyıllara tarihlenen Seyyid Battal Gazi Külliyesi, 13. yüzyıla tarihlenen Himmet Baba Türbesi, 14. yüzyıla tarihlenen Melek Gazi Türbe ve Zaviyesi ve yine 14. yüzyıla tarihlenen Yılankırkan Türbesi ele alınmış bu yapıların bölgesel özellikleri tespit edilerek katalog çalışması yapılmıştır.

Genel olarak Ortaçağın bitişi olarak kabul edilen 1453 yılına bağlı kalınmaya çalışılmıştır. Ancak Seyyid Battal Gazi Külliyesi'nde bulunan 16.yüzyıl Osmanlı Yapıları da külliyenin bütünlüğünü bozmamak adına ele alınmıştır.

1.2. Kullanılan Yöntem

Seyitgazi'deki Ortaçağ Yapılarını kapsayan bu araştırmada yapılar her yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmamızın ilk aşamasını yapıların yerinde görülmesi amacıyla arazi çalışması oluşturmuştur. Yapılar yerinde görülerek tanımı yapılmış, genel ve detay fotoğraflar çekilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasını ise kütüphane çalışması oluşturmuştur. Konuyla ilgili mevcut kitaplar taranmış; konuyla ilgili makale ve tezlere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Elde edilen veriler sonucunda çalışmanın metin kısmı oluşturulmuştur. Araştırmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, giriş kısmının alt başlıklarını oluşturan konunun tanımı önemi sınırları, kullanılan yöntem, konu ile ilgili yapılan araştırmalar, Seyitgazi'nin tarihi konumu ve coğrafyası üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde yapılar katalog haline getirilmiştir. Her bir yapı grubu da kendi içerisinde kronolojik sıraya göre dizilmiştir. Kataloğu oluşturan yapılar çizim ve fotoğraflarla desteklenerek ayrıntılı olarak tanımlamaları yapılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise Seyitgazi ve o bölgede bulunan yapılar kendi içlerinde karşılaştırılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Metin kısmının sonunda kaynakça, çizimler, resimler, çizim ve resim listeleri bulunmaktadır.

1.3. Seyitgazi Bölgesinin Yeri ve Tarihçesi

Seyitgazi, Eskişehir iline bağlı bir ilçe merkezidir. Doğusunda Mahmudiye ve Çifteler ilçeleri, batısında Kütahya, güneyinde Afyon, kuzeyinde Eskişehir ili yer almaktadır. Yüzölçümü 1502 km², yüksekliği ortalama 1000 m' dir (Küçükcan, 2004: 1). Bu mevki, İç Anadolu'ya uzanan tarihi yolların kesiştiği yer olması yanında, bölgenin İstanbul'a açılan kapısı olma özelliği gösterir.

Bölge Sakarya, Porsuk ve Sarısu'dan oluşan üç büyük akarsuyun aktığı geniş bir ovada yer almaktadır. Bu ova verimliliği nedeniyle tarih öncesi dönemlerden başlayarak günümüze kadar devam eden sürekli bir yerleşim bölgesi olmuştur. (Doğru, 2005: 23)

Seyitgazi, antik dönemde Phryg' nın batı sınırında yer alır. Antik kent (Nacaleia) yüksek tepelerle sınırlanan bir vadinin ağzında, tepelik bir mevkide kurulmuştur. Bugünkü Seyitgazi yerleşmesi, bu tepenin daha aşağısındaki vadide uzanır. (Ramsay, 1882: 119) Nacoleia'nın Seyitgazi'de olduğunu ise ilk kez J.R. Steuart ile Mordtmann tespit etmiştir. (Ramsay, 1960: 156)

Seyitgazi'nin antik dönemdeki adı Nakoleia'dır. İlçe merkezinde bir evin temel kazısında bulunan döşeme mozağinde okunan “Nakoleia” kelimesi kentin bu dönemdeki adı için en önemli kanıttır. (Anonim, 2010: 34)

Nakoleia'nın adına ilk olarak Dorylaion ile birlikte Strabon'da ve Ptolemaios'da rastlanmaktadır. (Albek, 1991: 86) Bilge Umar adın aslının Kula-uwa Yeni Kula Tapınağı öğelerinden türetilmiş Nakulawa'dan geldiğini belirtmektedir (Umar, 1993: 596), ancak Ramsay, Nacoleia isminin Stephanus tarafından Daskylos'un oğlu Nacolas'dan, veya Nymphe Nacola'dan dolayı verilmiş olduğunu savunmaktadır. (Say, 2006: 33)

Tarihi metinlere geçmiş yerel efsanelerde, şehrin kurucusunun mitolojik kahraman ve yarı tanrı “Herakles” olduğu kabul edilir. Ayrıca bölgede Zeus kültü de son derece önemlidir. Kentin batısında Roma Dönemine ait Zeus'a adanan yazıtlar bulunmuştur. Bu yazıtlardan bölgede Zeus Bronton tapınınının son derece ünlü olduğu anlaşılmaktadır. Nacoleia paraları üzerinde yer alan sağ eli ile gök gürültüsünü fırlatan çıplak Zeus'un sol elinde de bir kartal taşıması bu yargıyı kanıtlamaktadır. Yazıtlar Zeus Bronton'un aslında bir Phryg tanrısı olduğunu Roma İmparatorluk dönemine kadar bölgede bu kültün etkili olduğunu göstermektedir. (Say, 2003: 94)

Roma döneminde önemli bir merkez olan Nakoleia kentinin daha önce Yunan uygarlığının sosyal organizasyonunda etkili olduğunu Ramsay'ın yaptığı araştırmalar

ortaya koymuştur. Ramsay Phrygia’da 2–5 yüz kadar Yunan kaydını kopya etmiştir. Bunlardan zellikle Orkistos (Alikel Yaylası)’ta bulunan yazıttan yola çıkarak Nacoleia ile Orkistos arasındaki ilişkiye ışık tutulmuştur. Bu kayıtlardan anlaşıldığına göre bu dönemde Orkistos Nacoleia’dan daha önemli bir merkezdir. Orkistos “Kral Yolu” üzerindedir ve bundan dolayı bütün ticari avantajlara sahiptir. Fakat uygarlık merkezleri değiştiğinde ve Kral Yolu eski önemini yitirdiğinde Orkistos’da önemini yitirmiştir. (Albek, 1991: 87)

Bu dönemde Nacoleia, Orkistos ve Midas gibi önemli merkezlerden daha çok önem kazanmış ve Orkistos, Nacoleia tarafından vergiye bağlanmıştır. Nacoleia bu yükselme çağında sınırlarını güneyde Amorium ve doğuda Galatia sınırına kadar genişletmiştir. (Albek, 1991: 87)

Ptolemaios ve Strabon’un kayıtlarına göre, kent M.S. I. yüzyılda önemini yitirmiştir. Ancak Roma Conventus listelerinde Nacoleia’nın adı geçmektedir. Yönetsel bir örgütlenme olan Conventus’lara bölünme zamanla unutulmuş, kentler vergi toplayan vergi memuruna bağlı olan birliklere bağlanmıştır. Nacoleia’da böyle bir birliğin başında bulunmuş ve burada “Exactor Reipublicae Nacoliensium” adını alan yüksek bir vergi memuru oturmuştur. (Albek, 1991: 86)

Roma İmparatorluğunun yeniden örgütlendiği Diocletion (284–305) zamanında Phrygia iki büyük parçaya ayrılmıştır. Nacoleia bu parçanın doğu bölümünde yer almıştır (Say, 2006: 39). Gelişen kentte o dönemde bir efeb (on sekiz, yirmi yaş arasında delikanlılar) okulu bulunmaktadır. (Albek, 1991: 87)

Nacoleia Roma döneminde sürekli yükselmesiyle yöre önemli bir rol oynamış, kent isyanlarına sahne olmuştur. Tarihçiler Roma İmparatoru Julian Apostata’nın 361’de Pers seferine çıkmak üzere Antiocheia (Antakya)’ya giderken Nacoleia’dan bir süre kaldığından söz eder. 366’da Kayzar Valens’e karşı isyan eden Procopius bu kent yakınında yakalanır ve ldrlr. Arcadius zamanında (395 -408) Nakoleia’da Tribigild kumandasındaki Got garnizonu karışıklar çıkarır ve Nakoleia’yı ele geçirir. (Albek, 1991: 87)

Kent, bazı dönemler kesintiye uğrasa da, Pessinus, Justinianopolis (Sivrihisar) ve Germia (Gümüşkonak) ile birlikte Bizans döneminde 4. yüzyıldan itibaren önemli bir kent olma özelliği göstermiştir. (Albek, 1991: 74)

5. yüzyılın başlarında bölge Bizanslılar tarafından işgal edilmiştir. Bu yüzyılda Nacoleia Asya'nın Phrygia'daki psikopozluk merkezleri arasında yer almaktadır. (Yenişehirlioğlu, 2008: 125) O yıllarla ilgili bulunan bir kayda göre Achailas adlı bir kişinin Nakoleia'da başpiskoposluk görevine getirildiği yazmaktadır. Bunun yanında Basilius ve Photius adlı iki kişinin de psikoposluk görevinde bulunduğu kilise toplantı kayıtlarından anlaşılmıştır. Bunlardan Basilius adlı psikopos Chalcedeon (İstanbul-Kadıköy) (451) toplantısında, Photius adlı psikopos ise Byzantion (İstanbul) toplantısında Nacoleia' yı temsil etmiştir. (Küçükcan, 2004: 4)

Nacoleia 787–862 yılları arasında ise başpiskoposluk merkezi halini almıştır. Parthey ve Pinder 'in yayınladığı Notitize Episkopatium (Piskoposluklar Listesi)'nin VII., VIII., IX., ve I. listelerinde Nacoleia, Synnada'ya bağlı bir piskoposluk merkezi olarak geçmektedir. Buna karşın X. liste, kenti başpiskoposluk olarak göstermektedir. (Ramsay, 1960: 95) Galzer, 1035–1066 yılları arasında ise kentin bir metropolis olduğunu iddia etmektedir. 1066 yılında ise, kent metropolis olarak görülmektedir. (Ramsay, 1960: 486)

8. yüzyılda Bizans Anadolu'suna Arap akınları Emevi Halifesi Abbas bin al Velid zamanında gerçekleşmiştir. Doğrudan İstanbul'u fethe yönelik seferler sırasında bölge iki kez fethedilmiştir. İlk fetih 708 yılında Mesleme bin Abdülmelik tarafından gerçekleşmiştir. İkinci fetih ise 778 yılında Hasan bin Kahtabe tarafından gerçekleşmiştir. (Oğuzoğlu ve Emecen, 1995: 398) Birçok Bizans kalesine karşı düzenlenen bu saldırılar sırasında Seyitgazi İlçesine ve külliye ismini veren Halife Harun Reşid' in komutanlarından Battal Gazi, Afyonkarahisar yakınlarında yapılan Akreoneon savaşında (740) ölmüş ve Seyitgazi'ye defnedilmiştir. Battal Gazi'nin Bizanslılarla savaşırken şehit olmasından sonra isminin gazilik ünvanı ile Nacoleia'da yaşatılmak istenmesinden dolayı kente “Seyitgazi” ismi verilmiştir. (Say, 2006: 40)

Bölgede 7. yüzyılın sonundan 10. yüzyılın sonuna dek 300 yıl Bizans- Arap savaşları sürmüştür. Bu arada Bizans eyaletlerine yayılan Süleyman idaresindeki Selçuklular, 1074 yılında Phrygia sınırına kadar gelmişlerdir. Daha sonra arka arkaya gelen akınlar nedeniyle şehir önemini kaybetmeye başlamıştır. (Kılabız, Yalçın ve Çil, 2008: 15)

Eskişehir bölgesinin siyasal açıdan Anadolu Selçuklu etkisine girmesi 1071'den hemen sonra başlamıştır. I. Rükneddin Süleyman Şah'ın 1075 yılında İznik'i fethedip, burayı başkent yapmasıyla bölge, Türk döneminde de önemini sürdürmüştür. 1074 yılında Süleyman Şah ve Bizans İmparatoru VII. Mikail Dukas (1071–1078) arasında yapılan bir anlaşma ile Dorylaion (Eskişehir) ve Söğüt Türklere bırakılmıştır. (Altınsapan, 1999: 16)

XI. yüzyılın sonlarında bölge, Selçuklu-Bizans Kutalmışoğlu Melikşah mücadelelerinden kaynaklanan yoğun bir kargaşa ve güç kaybı yaşamıştır. Bütün bunlara rağmen yine de bu dönemde Süleyman Şah'ın bölgedeki tek hakim güç olduğu söylenebilir. (Altınsapan, 1999: 17)

1096 yılında Papa II. Urbanus'un önyak olduğu, Anadolu üzerinden Kudüs'e ulaşan I. Haçlı Seferi, bölgedeki Türk hakimiyetini kesintiye uğratmıştır. 1097 yılında İznik'in Haçlı Ordusunca alınıp, Bizans'a teslim edilerek içine bir Bizans garnizonu yerleştirilir. (Ostrogorsky, 1981; Altınsapan,1999: 17)

Bu durum karşısında Danişmendli Gümüş Tegin, (Emir Danişmend) (1080–1105) Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan (1092–1107) ve Kayseri hakimi Hasan Bey ile güçlerini birleştirmişlerdir. 1 Temmuz 1097'de Dorylaion ovasında yapılan savaşta I. Kılıç Arslan Haçlı orduları karşısında geri çekilmiştir. (Merçil, 1993:116) Dorylaion savaşından sonra Haçlı Ordusu bir Bizans birliği refakatinde Eskişehir (Dorylaion), İkonion (Konya), Kaisareia (Kayseri) ve Germanikeia (Maraş) üzerinden Antakya'ya doğru yollarına devam etmişlerdir. (Ostrogorsky, 1981: 337)

Türkler çekildikten sonra Haçlı orduları Dorylaion'u bir yerleşme yeri olarak kullanmamışlardır. Buna neden olarak buranın artık bir şehir denecek halde olmadığı tamamen harap olmuş olduğu ileri sürülür.(Albek, 1991: 94)

Selçukluların çekilmesinden sonra şehir yeniden Bizans idaresi altına girmiştir. Ancak yoğun Türkmen kabileleri ana yollar ve idari merkezler dışındaki alanlara yerleşmeyi sürdürmüşlerdir. Eskişehir- Nacoleia arasındaki Bizans-Selçuklu siyasi sınırının kuzey ve batı taraflarında 300.000 çadırılık bir göçmen kitlesi yerleşmiş bulunuyordu. Bu durum Selçuklular ve Bizans arasında yeniden gerginliğe yol açmıştı. Bölgedeki Türkmenler'in boşaltılması sırasındaki karışıklıklar şehrin harap hale gelmesine neden olmuştu. (Oğuzoğlu ve Emecen, 1995: 399)

Bu süre zarfında Danişmendli Beyliği'nin Anadolu Selçuklu Devleti'ne oranla daha fazla güç kazandığı bilinmektedir. Emir Danişmend 1102 yılında Malatya'yı fethetmişti. Emir Danişmend'in ölümünden sonra (1105) güçlenen I.Kılıç Arslan aynı yıl Malatya'yı almıştı. I. Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra (1107) 1110 yılına kadar Selçuklu Devleti bir karışıklık içine girmiş ve Kılıç Arslan'ın oğlu Şahinşah'ın (1110–1116) idareyi almasına kadar üç yıllık bir saltanat boşluğu doğmuştu. (Albek, 1991: 94)

Bu dönemde Bizans, Batı Anadolu'da ve Eskişehir Bölgesinde gücünü artırmıştı. 1116'da Bizans İmparatoru I.Aleksios Komnenos'un (1081–1118) Konya'ya bir sefer düzenlediği, ancak geri dönmek zorunda kaldığı bilinmektedir. Bu sefer sırasında Dorylaion civarında bulunan Türkmen Güçlerinin Bizans ordusunu yıpratmaları, Eskişehir bölgesinde Kutalmışoğlu zamanından başlayarak etkili olan Türkmenlerin başlı başına bir güç olarak varlıklarını devam ettirdiklerini göstermektedir. (Altınsapan, 1999: 18)

1147 yılında Bizans'ı ve Selçukluları tehdit eden II. Haçlı Seferi tehlikesi ortaya çıkmış ve aynı yıl Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos (1143–1180) ile Sultan I. Mesud, 1147 yılının ilkbahar ayında Haçlılara karşı bir antlaşma imzalamıştı. Manuel Türklerle yaptığı bu anlaşma yüzünden Hristiyanlığa ihanet etmekle suçlanmıştır. (Runciman, 1992: 220)

25 Ekim 1147 yılında Selçuklu ordusu Dorylaion yakınlarında II. Haçlı ordusu ile karşı karşıya gelmiştir. II. Haçlı ordusu büyük bir bozguna uğratılmıştır. (Runciman, 1992: 222)

1158 yılında Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan döneminde (1155–1192) Bizans-Selçuklu sınırı, Eskişehir- Seyitgazi hattından geçmektedir. 1162 yılında II. Kılıç Arslan ve Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos arasında bir antlaşma imzalanmış Türkmenler'in Eskişehir Seyitgazi hattının batısına geçmeyeceğine dair karar alınmıştır. (Doğru, 2005: 33)

1176 Miryokefelon savaşından yenik çıkan Manuel, II. Kılıç Arslan ile imzaladığı antlaşma şartları uyarınca Dorylaion'u boşaltmıştı. Bu tarihten sonra artık Dorylaion ve çevresi bir Bizans kenti olmaktan çıkmıştır. (Albek, 1991: 95)

XIII. yy' da Konya'yı merkez yaparak bütün Anadolu'da kalkınma hareketi meydana getiren Anadolu Selçukluları, Eskişehir'i Marmara tarafına yapılan akınlar için bir kışlak yeri olarak kullanmışlardı. (Oğuzoğlu ve Emecen, 1995: 399)

XIII. yüzyılın ilk yarısında Anadolu Selçuklu Devleti'nin artık Eskişehir bölgesi de dahil olmak üzere Anadolu'nun bütününde kurumsallaştığı görülür. Aynı zamanda yeni göçer Türkmen kitlelerinin iskân sorunu ile İslamiyeti yorumlamadaki farklılıklar "Babai Hareketi" olarak adlandırılan ve Baba İshak İsyanı'nda kendisini gösteren siyasi istikrarsızlıklar, bu dönemin bir başka unsurudur. (Turan, 1984: 422)

Bu dönemde Doğuda büyük bir tehdit olarak beliren Moğollar, İran'ın istilasını tamamlayarak Gürcistan'ı yağma edip kendilerine bağladıktan sonra, Irak'a akınlar düzenleyip Türk sınırlarını zorlamaya başlamışlardır. Babai hareketi ile zayıf düşen Selçuklular II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında (1237–1246) 1243 yılında Sivas-Kösedağ'da Moğollar karşısında büyük bir yenilgiye uğramışlardır. Kısa zaman içerisinde de, II. İzzeddin Keykavus dönemi (1246–1249) ile birlikte Selçuklu Devleti'nin çöküşü başlamıştır. 1240 ile 1261 yılları arasında Moğol baskısından kaçan

Türkmenler, kendilerini daha bağımsız ve güvencede hissettikleri batı Anadolu'ya göçmüşlerdir. (Altınsapan ve Parla, 2004: 12- 13)

Eskişehir ve Kütahya'yı içine alan bu bölge, Moğolların baskısından kaçan binlerce Türkmenin başlıca yerleşme alanını teşkil etti. (Oğuzoğlu ve Emecen, 1995: 399) 1261 yılına doğru Eskişehir'den Kütahya' ya kadar uzanan dağlarda 300.000 çadırılık Türkmen grupları yerleşmişti. (Turan, 1984: 507) Bu yıllarda Moğol valilerinden olan Cacaoğlu Nureddin idaresi Eskişehir ve çevresini içine alıyordu. Cacaoğlu Eskişehir'de bir camii yaptırmış 1272 tarihli vakfiyesiyle buraya bazı gelirler tahsis etmiş, ayrıca başka imar faaliyetlerinde de bulunmuştur. (Oğuzoğlu ve Emecen, 1995: 399)

1280 yılında Selçuklu Sultanlığının ikiye bölünmesiyle Amasya'nın başkent olduğu "Danişmendiye" eyaleti Anadolu'nun kuzeyinden Eskişehir'in uç beyliği olan Sultanüyiğine kadar uzanmaktadır. Moğollar tarafından burası II. Mesut'un yönetimine verilmiştir. Konya sultanlığı ise, III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yönetimi altındadır. (Albek, 1991: 123)

Bu dönemde, 1260'larda Malatya'dan Kütahya'ya göçen Germiyanogulları Anadolu'nun batı ucunda en güçlü beyliği kurmuşlardır. Osmangazi'nin babası Ertuğrul Gazi de aşiretiyle bu dönemde Malatya'dan Eskişehir-Sakarya bölgesine göç ettiği düşünülmektedir. (İnalcık ve Renda, 2004: 32)

Anadolu'da Moğollara karşı geniş Türkmen hareketlerinin başlaması, Uc bölgesi durumundaki Eskişehir ve civarında Osmanlı Beyliği'nin kuruluş sürecini başlatmıştır. Burası Osmanlı'nın ilk faaliyet alanını teşkil etmiştir. (Oğuzoğlu ve Emecen, 1995: 399)

Ertuğrul Gazi'nin ölümünden sonra yerine küçük oğlu Osman Gazi geçmiştir. Birinci aşamada Osman Gazi'nin hareket üssü Söğüt'tür. Devletin doğuşunda ikinci aşama ise, Eskişehir'e 7 km uzaklıktaki Karacahisar'ın fethidir. (1288) Rivayete göre bu fetih onu gazilikten uç beyliğine yükseltmiştir. Osman Gazi'nin Karacahisar'ı fethinden

sonra Selçuklu sultanından bir menşur ile resmen sancak beyliği ünvanı aldığı iddia edilir. (İnalcık ve Renda, 2004: 37)

Osman Gazi'nin faaliyet döneminde Karacahisar'ı fethinden sonra ikinci aşama 1299 yılında Eskişehir'in batısında Bilecik, Yarhisar, Yenişehir ve İnegöl tekvurlarının hisarlarını fethettiği zaman gerçekleşmiştir. Osman Gazi'nin 1299 yılında Karacahisar'da hutbe okutup bağımsızlık iddiasında bulunduğu rivayet edilir. Tarihçilerde bu tarihi devletin hukuken kuruluş tarihi olarak kabul etmişlerdir. (Osmanlı uygarlığı s.38) Osman Gazi'nin sağlığında oğlu Orhan'ın Karacahisar sancak beyi, kardeşi Gündüz Alp'in de Eskişehir subaşı olduğu belirtilir. (Oğuzoğlu ve Emecen, 1995: 399) Osmanlı Devletinin kuruluş sırasında uç beylerinin bölgesi olan bu bölge kaza olarak gösterilmiş ve merkezi Eskişehir olan Sultanönü (Sultan-önü) sancağına bağlanmıştır. Eskişehir adı ise yalnızca şehir için kullanılmıştır. (Doğru,1992: 42)

Türkiye Selçuklularında sübaşı, vilayetin üzerinde görev sahibi iken, Osmanlılarda daha alt birime dönüşmüştür. Bu durum uç bölgelerdeki siyasi durumdan dolayı askeri bir zorunluluktur. Osmanlılarda sübaşı, vilayetin yani şehir merkezinin dışındaki alanların güvenliğinden sorumlu kişiler olarak görülebilir. Buna göre, Osman Gazi döneminde Eskişehir Vilayeti, İnönü Vilayeti ile birlikte Orhan Gazi'nin beylik yaptığı Karacahisar Sancağı içinde yer alır. (Baykara,1988: 84)

Osmanlı idaresi altında Eskişehir fetihlerin ilerlemesiyle tarımla uğraşanlar için basit bir pazar yeri ve ana yollar üzerinde bir uğrak noktası olmaktan çıkarak bir idari ve kültürel merkez haline geldi. 1333'te bölgeyi dolaşan İbn Battüta anlatımlarıyla da desteklenen bir kültürel gelişmeden söz edilebilir. Nitekim Fatih devrine ait vakıf kayıtlarına göre şehirde bir kısmının kuruluşu Selçuklu dönemine kadar giden çok sayıda zaviyenin bulunuşu buranın köklü bir kültürel potansiyele ve hareketliliğe sahne olduğunu gösterir. (Oğuzoğlu ve Emecen, 1995: 399)

Bu dönemde bölgede Edebalı' nin başlattığı Ahilik geleneğine bağlı olarak imar etkinlikleri görülmektedir. Bölgede Ahilerin tasarrufunda olan birçok vakıf ve mülk yer almaktadır. Bölgede varlığı bilinen Ahi zaviyeleri ve mülkleri yapı olarak günümüze ulaşmamasına rağmen, eldeki kayıtların verdiği bilgi desteği Ahiliğin teşkilat olarak

şehirlerde ve kırsal kesimde ekonomiyi yönlendiren en önemli güç olduğunu ortaya koymaktadır. (Altınsapan, 1999: 26)

Orhan Bey döneminde Sivrihisar'dan başlayarak, bölgenin doğusunun Moğol güdümündeki yerel beylikler tarafından yönetildiği düşünülebilir. Sivrihisar'daki Moğol komutan Alemşah için yapılan 1327 tarihli Alemşah Kümbeti ve 1348 tarihli Moğol Kadı Sadreddin Yakup (Mahmut Suzani) için yapılan türbe bu varsayımı desteklemektedir. (Altınsapan ve Parla: 19) Bölgenin Sivrihisar tarafında siyasi durum böyleyken, Seyitgazi Osmanlı egemenliği altındadır. (Uzunçarşılı, 1984: 38)

Orhan Bey'den sonra yerine geçen oğlu I. Murad 1363'te Rumeli'de ki sorunları çözümledikten sonra Anadolu 'ya geçti. I. Murad döneminde Eskişehir ve Beypazarı iki güç arasında sürekli sorun yaratan yerler olmuştur. I. Murad Anakara'yı aldıktan sonra bu seferden dönerken Eskişehir'i de Karamanoğulları'ndan aldı. (Anonim: 1982: 2836).

Eskişehir bölgesinde I. Bayezıt dönemi sonuna kadar eski düzenin sürdüğü düşünülebilir. Timurlularla yapılan 1402 yılındaki Ankara Savaşı, I. Bayezıt'ın yenilgisiyle sonuçlanınca Timur, Anadolu beyliklerini yanına çekerek Anadolu'nun parçalanmasına yol açtığı gibi, bölge kenti Sivrihisar'ı da Karamanoğulları'na verir. (Uzunçarşılı, 1984: 315)

Ankara savaşından sonra Osmanlı siyasal birliğinin bozulması sırasında şehzadeler arasında çıkan taht kavgalarında Bayezıt'ın oğullarından İsa çelebi Eskişehir'e kadar geldiyse de burada kardeşi Çelebi Mehmet'in adamları tarafından öldürülmüştür. Çelebi Mehmet'in Osmanlı'nın başına geçerek siyasal birliği kurduğu dönemde Eskişehir Osmanlılara ait yerler arasında bulunuyordu. (Anonim, 1982: 2837)

Nitekim II. Murat (1421- 1451), Fatih Sultan Mehmet (1451–81) ve II. Beyazıt (1481–1512) zamanlarında, bölgenin siyasi hareketlilikten yoksun bir iç bölge haline geldiği görülür. Buna rağmen Ahilik müessesesinin bölgedeki etkisini 15. yüzyılda da devam ettirdiği vakıf kayıtlarından anlaşılmaktadır. (Altınsapan, 1999: 20)

Fatih döneminde Seyitgazi’de de imar faaliyetleri hız kazanmıştır. Külliye içinde yer alan Seyyit Battal Gazi Türbesi bu dönemde esaslı bir onarımdan geçirilmiştir. XIV. yüzyılda II. Bayezıt (1468- 1512) ve I. Selim (1512–1520) devirlerinde onarım ve ek yapı faaliyetleri devam etmiştir. Ayrıca Seyitgazi’ye bağlı köylerde de imar faaliyetleri dikkat çekicidir. (Altınsapan, 1999: 22)

XV. yüzyılda bölgede camii ve mescit inşası dışında yapısal faaliyetlerin azaldığı görülmektedir.

Şehir İstanbul’dan başlayıp Tebriz-Bağdat ve Mısır’a giden üç büyük yol şebekesinin sağ kolu üzerinde önemli bir geçiş yeri olduğundan Kanuni devrindeki İran seferleri sırasında Osmanlı ordusunun başlıca menzil noktalarından biriydi ve bu özelliği nedeniyle halkı avarız türü vergilerden muaftı. Bu durum şehrin XVI. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren giderek gelişmesine yol açmıştı (Oğuzoğlu ve Emecen, 1995: 399). Nitekim o süreçte Seyitgazi 15 bine yaklaşan nüfusuyla kaza düzeyine yükselirken, ticari açıdan da komşu kaza durumundaki Eskişehir’in seviyesine yaklaşmıştı. (Küçükcan, 2010: 68)

Ayrıca Kanuni Sultan Süleyman’ın (1520–1568) Irak’a yaptığı bu seferler sırasında Eskişehir’e uğrayan Matrakçı Nasuh’un Eskişehir, Seyitgazi minyatürlerini yaptığı görülür. Seyitgazi minyatüründe Seyyit Battal Gazi Külliyesi’ni ve külliyeiden başka iki kervansaray, bir hamam, bir çeşme, yıkık bir kale gösterir. (Say, 2006: 55)

Bernard Lewis’in, “Bir Karayit’in Türkiye Seyahatnamesi” isimli çalışmasından hareketle 1641-1642’de Seyitgazi’de 2 han ile birkaç dükkân, Eskişehir’de ise 4 han ile 130 kadar dükkân bulunduğunu belirtmiştir. XVI. Yüzyılda Eskişehir ile Seyitgazi’nin büyüklüğü birbirine çok yakındır. Seyitgazi, XVII. yüzyılda ise adından pek söz edilmeyen sönük bir yerleşmedir. (Say, 2006: 55)

Duraklama dönemi olarak bilinen XVII. yüzyıla birlikte devletin toprak, vergi ve güvenlik düzeninin bozulması, iç ve dış işgallerin artması gibi nedenlerle Anadolu’nun başka yörelerinde olduğu gibi Seyitgazi ve yöresi de unutulmuşluğun yalnızlığında

kalmıştır. Toplumsal yaşayıştaki düşüşle Seyitgazi tekrar nahiye (bucak) düzeyine indirilmiştir. Battal Gazi Külliyesindeki tarihi yapılar da harabiyete terk edilir. (Küçükcan, 2010: 68)

18. Yüzyıl boyunca da devam eden durağanlık, yabancı gezginlerin ve tarihçilerin de değerlendirmelerine konu olur. Radet bölgedeki gezisi sırasında büyük kervansarayın kalıntılarına göre Selçuklular döneminde Seyitgazi'nin büyük ve bayındır bir yer olduğunu dile getirir. Ancak bu dönemde Seyitgazi 300 evlik harap bir yerdir. Bektaşî tekkesinde kimse yoktur. Türbe tümüyle haraptır ve hiçbir ziyaretçisi yoktur. Radet bu dönem Seyitgazi'sini "Burası Allah'ın gazabına uğramış bir yer" diye niteler. (Say, 2006: 56). Charles Texier ise, "Seyitgazi kasabası kendiliğinden hiçbir önem ortaya koymayıp çöküş halinde olduğuna göre Müslüman dindarların ziyareti de halkı geçindirmeye yetmiyor" derken, Cuinet ise "Seyitgazi, Eskişehir kazasının tek nahiyesidir" demektedir. (Küçükcan, 2010: 69)

18. ve 19. yüzyıllarda Eskişehir bölgesine yoğun göç hareketleri olmuştur. 18. yüzyılın sonlarında Yörük ve Türkmen iskânını, 19. Yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın başlarına kadar Kafkasya, Kırım, Romanya ve Bulgaristan'dan gelen büyük göç dalgası izler. 19. Yüzyıl boyuca Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda toprak kaybına koşut olarak, bu bölgelerden Eskişehir bölgesine yoğun göç gerçekleşmiştir. 1850 yıllarına kadar, oldukça sönük bir kent durumundaki Eskişehir ve bölge kentleri, bu tarihten sonra nüfusun artmasına paralel olarak gelişme devresine girmiştir (Tunçdilek, 1954: 201–203).

Seyitgazi, Millî Mücadele döneminde de Sivas Kongresi sırasında gündeme gelmiş, Heyet-i Temsiliye'nin merkezi yapılmak istenmiştir. Bu suretle Seyitgazi, Mustafa Kemal Paşa'nın Heyet-i Temsiliye merkezini batıda, İstanbul'a yakın bir yere taşıma düşüncesinde ilk akla gelen merkez olmuştur. Heyet-i Temsiliye karargâhını batıya taşıma kararı 16–29 Kasım 1919 tarihleri arasında Sivas'ta gerçekleşen Heyet-i Temsiliye toplantısında alınmıştır. Bu toplantı kararı, Heyet-i Temsiliye tutanaklarına şu şekilde geçirilmiştir; "Heyet-i Temsiliye üyesi olarak her sancaktan bir delege mebus seçtirilmesi ve Heyet-i Temsiliye merkezinin de Eskişehir civarında Seyitgazi olması

kararlaştırıldı." Ancak Eskişehir’de İngiliz askerinin bulunması nedeniyle Heyet-i Temsiliye merkezi Seyitgazi yerine, millî teşkilatı kuvvetli olan Ankara olmuştur. (Erşan, 2010: 72)

Kuva-yı milliye döneminde bölge işgallere karşı silahlı direniş göstermiştir. Seyitgazi, Kütahya–Eskişehir Savaşlarının sonucunda 19 Temmuz 1921 günü Yunanlıların Eline geçmiştir. Bu tarihten itibaren bölgede büyük süngü savaşları yaşanmıştır. Milli Mücadele tarihimizde “Seyitgazi Muharebeleri” olarak yer alan bu çarpışmalarda üstün Yunan kuvvetleri ile karşılaşılmış ancak başarılı olunamamıştır. Bu muharebelerden sonra tamamıyla Yunan işgaline uğrayan Seyitgazi, Sakarya Zaferi’nden hemen sonra 20 Eylül 1921 günü kurtarılmıştır. Ancak 22 Eylül 1921 günü Seyitgazi ve çevresi yeniden düşman işgaline uğramıştır. Büyük Taarruz ve sonrasında 1 Eylül 1922 günü Seyitgazi Yunan işgalinden kurtarılmıştır. (Erşan, 2010: 73)

Seyitgazi 1892’de nahiye yapılmış, 1917’de ilk belediye örgütü kurulmuştur. Kurtuluş Savaşı’na özel taburu ile katılmıştır. Yunan işgalinde kısmen hasar görmüştür. 1Eylül 1922’de Seyitgazi, 2 Eylül 1922’de Eskişehir işgalden kurtulmuştur. (Anonim, 2010: 33)

Son idari düzenlemelerle Eskişehir’in merkez ilçelerinden başka, Seyitgazi ile birlikte, Alpu, Beylikova, Sarıcakaya, İnönü, Mahmudiye, Çifteler, Han, Sivrihisar, Günyüzü, Mihaliççık, Mihalgazi, ilçeleri olmak üzere toplam on iki ilçesi vardır. (Tuncel, 1995: 401)

2. KATALOG BÖLÜMÜ

2.1. SEYİTGAZİ İLÇE MERKEZİ

2.1.1. SEYYİD BATTAL GAZİ KÜLLİYESİ

Adı: Seyyid Battal Gazi Külliyesi

Yeri: Eskişehir iline bağlı Seyitgazi ilçesinin güneybatısında bulunan üçler tepesinde yer alır.

Tarihi: Külliye'nin ilk inşa evresi Selçuklu dönemi olup, 1207–1208 yıllarına tarihlenmektedir. (Altınsapan ve Parla, 2004: 222) Külliye bugünkü şeklini ise 16. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı döneminde kazanmıştır.

Banisi: I. Gıyaseddin Keyhüsrev (Altınsapan ve Parla, 2004: 222)

Baninin Hayatı: Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı II. Kılıç Arslan'ın oğludur. İki farklı dönemde tahta çıkmıştır. II. Kılıç Arslan'ın 1192 yılında ölümüyle kardeşlerine üstün gelerek tahta çıkmıştır. 1196 yılında tahtını ağabeyi II. Süleyman Şah'a bırakarak geri çekilmiştir. 1205 yılında ikinci kez tahta çıkmıştır. 1211 yılında İznik İmparatoru I. Teodor Laskaris ile yaptığı savaşta yenilerek öldürülmüştür. (<http://tr.wikipedia.org>)

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: 1569–1570 ya da 1588–1589 yıllarında bir dizi tamire izin veren fermanla onarım yapılmıştır. (Özellikle Cami örtü sistemi ve değirmenler onarım görmüştür.) (Deveci, 2003: 108)

1600–1601 yıllarında büyük çaplı onarım faaliyeti gerçekleşmiştir. (Deveci, 2003: 108)

1967 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1986 yılında Seyit Gazi Vakfı tarafından onarım görmüş ve son olarak 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam ve kullanılmaktadır.

Tasvir: Külliye Seyitgazi ilçe merkezinin güneybatısında bulunan Üçler Tepesi'nin güneydoğusunda yer almaktadır. Tepe ilçeden 100–150 metre yüksekte olup Külliye bu eğimli arazi üzerine kurulmuştur. (Çizim: 1-2-3-4; Resim: 1-2-3-4-5-6-7)

Külliye XIII. yüzyıl başından XIX. yüzyıl sonlarına kadar belli dönemlerde ilave yapılarak bugün bütünü ile Selçuklu ve Osmanlı mimarisinin ana hatlarını karakterize etmiştir. (Say, 2006: 115)

Külliye'nin adını aldığı Seyyid Battal Gazi, 717–740 yıllarında Anadolu'ya yapılan Arap akınları sırasında savaşmış bir Emevi komutanıdır. Bugünkü Afyonkarahisar yakınlarında bulunan Akroinon mevkinde gerçekleşen savaşta şehit olmuştur. (Boratav, 1979: 344)

1208 yılında Seyitgazi'de inşa edilen Külliye'nin efsanesi hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. F.W. Hasluck'un derleyip 1927 yılında yayınladığı efsanede Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde, oğlu I. Alaaddin Keykubat'ın Mesih adlı bir kaleyi komutanlarından Hazaraps'a vermesi ile olaylar gelişmeye başlar. Bu komutanın çobanlarından Kutluca (Çoban Baba) koyunlarını otlatırken mucizevi bir ışık gördüğünü ifade eder. Daha sonra ışık gördüğü bu yerde Battal Gazi'nin kabrini görür. Komutan Hazaraps mezarın üzerine küçük bir türbe yaptırır. Burası inanan insanlar tarafından bir ziyaretgâha dönüştürülür. Daha sonra I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in eşi ve I. Alaaddin Keykubat'ın annesi Ümmühan Hatun da rüyasında Battal Gazi'yi görür. Bu rüyada Battal Gazi Ümmühan Hatun'dan kalan kemiklerinin üzerinde bir türbe yaptırmasını ister. Ümmühan Hatun hazineden aldığı paralarla ustalar tutar ve kendisinin de öleceği topraklara gelir. Battal Gazi'nin türbesini yaptırdıktan sonra kendi türbesi ile birlikte bir mescit ve bir tekke daha yaptırır. Daha sonra da tekke için eğitilmiş dervişler getirilerek külliye yaşamının sürekliliği sağlanır. (Deveci, 2003: 103–104)

13–14. yüzyıllarda Battal Gazi'nin, isminin başına “Seyyid” sıfatı eklenip peygamber soyuna bağlanmasının ardından, yapı topluluğu Seyitgazi adıyla anılır olmuştur. (Parla, 2010: 59)

Külliye Selçuklular döneminde inşa edilen Seyyid Battal Gazi Türbesi etrafında gelişmiştir. Osmanlı Döneminde farklı tarihlerde ilave edilen yapılarla bugünkü halini alan Külliye; Ümmühan Hatun Medresesi, Ümmühan Hatun, Kadıncık Ana,

Mihalloğulları, Seyyid Battal Gazi, Kesikbaşlar ve Çoban Baba Türbeleri ile Türbedar Odası, Cami, iki Çilehane, Bektaşî Dergâhı'na ait mekanlar, Aşevi, Fırın, Kırklar Meydanı ve Halife Meydanı ve Müderris Odaları bulunur. Bu mekanlar açık bir avlunun güney, doğu ve kuzey kısmında yer alırlar. Avlunun batı kısmında yapı bulunmamaktadır.

Selçuklu dönemi yapılarını Ümmühan Hatun Türbesi ve türbeye bitişik Ümmühan Hatun Medresesi, Kadıncık Ana (Ayni Ana) Türbesi ve Cami oluşturur. Türbeler ve Medrese, avlunun güneybatısında yer alır. Bu yapılar I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci saltanat (1205 -1211) dönemine tarihlenir. Kitabesinden yine bu döneme tarihlenen cami, avlunun güneybatısında yer alır ve II. Beyazid Döneminde yenilenmiştir.

Osmanlı Döneminde yapılan yapılardan Aşevi, Fırın, Halife Meydanı, Kırklar Meydanı ve Müderris Odaları avlunun kuzeyinde, Hol, Seyyid Battal Gazi Türbesi, Çilehane, Türbedar Odası, Kesikbaşlar Türbesi, avlunun güneyinde, avlunun doğusunda ise Bektaşî Dergâhı olarak adlandırılan odalar yer alır.

Küllîye avlusu sadece binaların çevrelediği bir alan değil aynı zamanda kurbanların da kesildiği bir yerdir. Avluya iki ayrı kapıdan girilir. Birinci kapı, Küllîye'nin doğu tarafındaki kapıdır. Bektaşî Dergâhı olarak adlandırılan yapının alt kısmında bulunmaktadır. Kapı, kuzey-güney istikametinde rampa bir yola açılır. Yol güney uçta kırılarak doğu batı istikametinde devam eder ve küllîye avlusuna kuzeyden revak biçiminde açılarak batı uçta cami giriş kapısı önünde son bulur.

İkinci kapı avlunun güneybatısında yer almaktadır. Bu kapıya medresenin batısında yer alan merdivenli bir yolla ulaşılır.

Rampalı ve kemerli bölüm, batı ve doğu duvarlarındaki eş aralıklı beş duvar payesine doğu-batı doğrultusunda atılan sivri kemerle kareye yakın dikdörtgen planlı beş bölüme ayrılmıştır. Doğudaki payelerin kuzey- güney doğrultusunda atılan sivri kemerlerle bağlanmalarıyla rampalı bölümün doğu cephesi oluşturulmuştur. Cephenin kuzeyde üç kemer gözü doğrudan dışarıya açılır. Diğerlerin arası örülerek kapatılmıştır.(Altınsapan ve Parla, 2004: 223) (Resim: 18)

Rampalı yolun alt kattaki aynalı basık kemerli, kuzeyden güneye doğru dördüncü kemerin üzerinde, alttakinin dikdörtgen biçimli mermer bir panoya üsttekinin kalem işi olarak duvar yüzüne yazıldığı iki kitabe yer alır.

Mermer panodaki kitabede;

قال أفلاطون " أعظم المصادر فائدة الأوقات "

“Kal Eflatun Azim-ül Müsaib tevhid ül vakit bila faide”

Türkçesi; “Eflatun(Platon): En büyük mutsuzluk, zamanın israfıdır.” yazılıdır.
(Say, 2006: 271) (Resim: 16- 17)

İlk kitabenin üzerindeki tek satırlık ikinci kitabede;

" السلام عليكم يا سلطان بطل غازي ، سنة سبع و سبعمئة "

“Esselamu Aleyküm ya Sultan Seyyid Battal Gazi sene 717\1317”

Türkçesi; “Tanrı’nın selamı üzerinize olsun, Ey Sultan Seyyid Battal Gazi 717 yılı” yazılıdır. (Say, 2006: 271) (Resim: 16)

İkinci kitabede yazının her iki tarafına yerleştirilmiş saat motifleri vardır. Bu motifler Osmanlı sanatında 19. yüzyılda görülmektedir. (Yenişehirlioğlu, 2008: 129)

Değerlendirme: Külliye'deki ilk fiziki oluşumun I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde, Ümmühan Hatun’un yaptırdığı türbe, medrese ve cami ile başladığı kabul edilir. 13. yüzyıl başlarına tarihlenen Kesikbaşlar türbesi ve iki çilehane odasının varlığı da külliye'deki Selçuklu dönemi yapılarının yoğunluğunu göstermektedir.

Osmanlı döneminde külliye'nin ilk ne zaman kullanılmaya başlandığına dair yazılı kaynak bulunmamaktadır. Gazi derviş kültürünün etkisinden dolayı 14. yüzyılın başlarında bölgenin Osmanlı hakimiyetine geçmesiyle külliye'nin kullanılmaya başlanmış olabileceği düşünülebilir (Deveci, 2003: 112).

Külliye'nin, İstanbul’dan Anadolu’ya giden hac, sefer, kervan yolu üzerinde yer almasından dolayı Sultan Süleyman saltanatı boyunca bu yolu kullanmıştır. 17. yüzyılda IV. Murat’ta yine bu yolu kullanmaya devam etmiştir.

Böylece Seyitgazi gelişmiş ve Osmanlı İmparatorluğunun Derbent Sisteminde önemli bir geçiş yolu olmuştur. Dervişler tarafından kurulan tekke büyük bir saygı

görmeye başlamış ve ekonomik açıdan öneme sahip olan bir derbent sistemine dönüşmüştür. Bu önemli gelişmelerin ışığında yapı mimari açıdan daha kompleks bir yapıya dönüştürülmüştür.

Menzel 1826 olaylarında İstanbul'da da zarar gören tekkeler gibi bu tekkenin de zarar gördüğünü ifade etmektedir. Menzel'e göre dervişlerin hücreleri, harem, avlu, şeyhlere ait bazı bölümler yıkılmış, kitaplarsa yakılmıştır

Menzel'in tekkeyi 1909 ve 1911 yılında ziyareti sırasında tekkenin 15–20 derviş tarafından idare edildiğini belirtmektedir. Menzel, Medresenin ve Kırklar Meydanının Redif Askerleri tarafından işgal edildiğini, Kırklar Meydanını ve Medresenin doğusuna dervişlerin yıkılan hücrelerinin üzerine yeni askeri hücrelerin inşa edildiğini belirtmektedir. Askeri hücreler tekkenin askeri bir depo olarak kullanıldığının açık bir göstergesidir. (Yenişehirlioğlu, 2008: 130)

Bağımsızlık savaşı sırasında Yunan işgalinden dolayı Anadolu'daki pek çok yapı gibi tekkede ciddi olarak hasar görmüştür.

Tekke 1925 yılında Tekke ve Zaviyelerin Kaldırılması Kanunu ile kapatılmıştır. Taşınabilir eşyalar Ankara 'ya götürülmüş Mimari yapılar Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Seyyid Battal Gazi Vakfı tarafından onarım görmüştür.

Külliye şu an sağlam ve çeşitli işlev gören yapılarıyla kullanılmaktadır.

2.1.1.1. ÜMMÜHAN HATUN TÜRBEİ

Adı: Ümmühan Hatun Türbesi

Yeri: Avlunun güneybatısında, Ümmühan Hatun Medresesi'nin kuzeyinde medrese bünyesinde yer alır.

Tarihi: 1205–1211 (Altınsapan ve Parla, 2004: 233; Say, 2006; Yenişehirlioğlu, 2008; 133)

Banisi: I. Gıyaseddin Keyhüsrev

Baninin Hayatı: Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı II. Kılıç Arslan'ın oğludur. İki farklı dönemde tahta çıkmıştır. II. Kılıç Arslan'ın 1192 yılında ölümüyle kardeşlerine üstün gelerek tahta çıkmıştır. 1196 yılında tahtını ağabeyi II. Süleyman Şah'a bırakarak geri çekilmiştir. 1205 yılında ikinci kez tahta çıkmıştır. 1211 yılında İznik İmparatoru I. Teodor Laskaris ile yaptığı savaşta yenilerek öldürülmüştür (<http://tr.wikipedia.org>).

Türbe Selçuklu Sultanlarından I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in eşi ve I. Alaaddin Keykubat'ın annesi Ümmühan Hatun için yaptırılmıştır.(Altınsapan ve Parla, 2004: 233)

Sanatçı: Sanatçısı bilinmemektedir.

Onarımlar: 1967 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1986 yılında Seyit Gazi Vakfi tarafından onarım görmüş ve son olarak 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Türbe, kuzey ve güney doğrultusunda, dıştan 6.65 x 7.12 m. içten, 4.50 x 4.25 m. ölçülerinde olup kareye yakın dikdörtgen planlıdır. İki katlı eyvan tipi türbelerdendir. İkinci katı medresenin ana eyvanı gibi düzenlenmiştir. (Çizim: 5-6-7-8-14-15; Resim: 8-9-10-11)

Güneyi hariç diğer cepheleri medresenin kuzey cephesinden dışa taşkındır. Türbenin doğu ve batı cephe eksenlerinde yedişer cepheli, kuzey cephe ekseninde yarım daire kesitli payanda bulunur. Doğu cephe payandasının kuzeyinde, batı cephe payandasının güneyinde mazgal biçimli birer pencere yer alır. Kuzey cephede eksenin iki yanında birer üst pencere ile bu pencerelerden batıdakiinin altında dikdörtgen biçimli söve ve lentolu bir alt pencere bulunur. Cepheleri saçak altında kademeli silmelerle dolanır. Kuzey cephe içteki eyvan kemerinin biçimini dışarıya yansıtarak kavisli bitmiştir. Türbenin tüm cepheleri payanda yüzleri dışında kat ayrımını belirleyecek biçimde profilli silmelerle yatayına iki bölüme ayrılarak vurgulanmıştır.

Türbenin alt katına medrese avlusundan yedi basamaklı bir merdiven ile inilmektedir, üst katına dokuzar basamaklı iki kollu bir merdiven ile çıkılmaktadır. Alt kata üç yandan dikdörtgen biçimli çerçeveye alınmış bir kapı ile girilir. Kuzey- güney doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen planlı mekanın ortasında, üzerine sanduka yerleştirilmiş doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen biçimli bir seki yer alır. Kapının yer aldığı güney duvar hariç, tüm duvarlarda söve ve lentolu dikdörtgen biçimli birer mazgal pencere bulunur.

Her iki katta sivri tonozla örtülüdür. Duvarlar moloz taş dolgulu düzgün kesme taş kaplamalıdır, duvar kalınlığı 1.00 m.'dir.

Değerlendirme: I. Gıyaseddin Keyhüsrev' in eşi ve I. Aleaddin Keykubat 'ın annesi Ümmühan Hatun adına yapılmıştır. Ümmühan Hatun Konya'da vefat etmiş vasiyeti gereğince oğlu Alaaddin Keykubat tarafından Seyitgazi'ye getirilerek kendisi tarafından inşa ettirilen medreseye defnedilmiştir. Ancak arşivlerde bu tezi ispatlayan bir delil yoktur.(Yenişehirlioğlu, 2008: 132)

Ümmühan Hatun'un defnedildiği yapının Bizans çağına ait Kızlar Manastırı olduğu ve Selçuklu Döneminde onararak avlusunun kubbelerle kapatıldığı yönünde iddialar vardır. Suzan Albek kesin bir ifadeyle bu yapının bir Bizans yapısı olduğunu, Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde onarım gördüğünü belirtmektedir. (Albek, 1991: 168)

Seyitgazi halkı da bu yapıyı bir manastır olarak bilmektedir. Bunun sebebi yapının dış görünüşü ve oldukça yoğun devşirme malzemenin kullanılmasıdır. Ancak

yapının cephesine bakıldığında Anadolu’da birçok örneği görülen eyvan tipi türbelerinin ait olduğu Selçuklu Dönemi özelliğini yansıtmaktadır. Böylece medreseden önce bu tür bir türbenin yapıldığı ve medresenin bunun önüne eklendiği düşünülmektedir (Say,2006: 127). Türbe medresenin eklenmesiyle ana eyvan konumuna gelmiştir. Bu özelliği ile türbe, Anadolu Selçuklu türbe ve medrese mimarisinde sonradan bir medresenin ana eyvanına dönüşen tek yapıdır. (Deveci, 2003: 110)

Wulzinger, burayı külliye'nin en eski bölümü olarak nitelendirmektedir. Wulzinger’e göre bu kısım Nakoleia’ nın Geç Roma döneminden kalmıştır ve büyük bir olasılıkla M.S. Üçüncü yüzyılda inşa edilmiştir.(Wulzinger, 1913: 15) Külliye’den tamamen ayrı bir türbe olarak iki beşik tonoz üstüne yapılmıştır. Üst beşik tonozuna Türk tarihi döneminden kalma bir merdivenle ulaşılmaktadır. Valide Sultan’ın mezarına inen ve üst kemere çıkan merdivenler ile kapı tarafındaki duvarın dış yüzeyi Osmanlı döneminde yapılmış görünmektedir.(Wulzinger, 1913: 16) Çünkü Selçuklu döneminde bu tip merdivenlere pek rastlanmamaktadır. (Yenişehirlioğlu, 2008: 132)

Wulzinger, ön cephe'deki silmeleri takip ederek, türbenin bitişik medreseden ve avlunun örtü sistemlerinden önce yapıldığını göstermiştir. Medrese ve türbenin duvarları arasındaki kalınlık farklılığı ve türbenin kuzey cephesindeki silmelerin avlunun örtü sistemleri tarafından kapatılması bu yapıların farklı dönemlerde yapıldığını gösterir.

Menzel ve Wulzinger Ümmühan Hatun’un taş sandukası ile ilgili herhangi bir detaya değinmemişlerdir. Menzel sadece tabutta ceset olmadığını ifade etmiştir. Bu tip yapılar aynı zamanda 14. yüzyılda da İran’da yer almıştır örneklerinden biriside Pir-i Bakram Türbesidir. Ümmühan Hatun türbesine teknik ve yapı olarak benzeyen bir yapıda Afyon’nun Boyacı köyündedir. (Yenişehirlioğlu, 2008: 133)

Ümmühan Hatun’un ölüm tarihi ile ilgili herhangi bilgi elde edilememiştir. Suzan Albek bu eyvanlı türbeyi Selçuklu yapısı olarak nitelendirmiş ve türbeler topluluğunun en eskisi olduğunu dile getirmiştir. (Albek, 1991: 169)

Eyvan Türbe plan tipinde olan Ümmühan Hatun Türbesi Eskişehir’de bu plan tipi özelliklerini gösteren iki türbeden biridir. Diğer örneğimiz Sivrihisar İlçesinde bulunan Mahmut Suzani Türbesidir. Ümmühan Hatun Türbesi plan kuruluşu külliye içerisindeki konumu ve tarihi bilgiler ışığında Battal Gazi Külliyesinin Seyitgazi Türbesinden sonraki en eski tarihli yapısı olduğu düşünülebilir

2.1.1.2. ÜMMÜHAN HATUN MEDRESESİ

Adı: Ümmühan Hatun Medresesi

Yeri: Külliye avlusunun güneybatısında yer almaktadır.

Tarihi: 1208 yılına tarihlenmektedir. (Altınsapan, 1999; 115)

Banisi: I. Gıyaseddin Keyhüsrev (Altınsapan, 1999; 115)

Baninin Hayatı: Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı II. Kılıç Arslan'ın oğludur. İki farklı dönemde tahta çıkmıştır. II. Kılıç Arslan'ın 1192 yılında ölümüyle kardeşlerine üstün gelerek tahta çıkmıştır. 1196 yılında tahtını ağabeyi II. Süleyman Şah'a bırakarak geri çekilmiştir. 1205 yılında ikinci kez tahta çıkmıştır. 1211 yılında İznik İmparatoru I. Teodor Laskaris ile yaptığı savaşta yenilerek öldürülmüştür (<http://tr.wikipedia.org>).

Medrese sultanın ikinci saltanat döneminde inşa edilmiştir. Medresenin adını aldığı Ümmühan Hatun I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in karısıdır. (Altınsapan, 1999: 115)

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: Yavuz Sultan Selim 1511–1517 yılları arasında bazı ekler yaptırmıştır.(Say, 2006:133)

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1967 yılında dökülmüş ve yıpranmış olan taş kaplamalar yenilenmiş, derzlenmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Tek katlı, açık avlulu, çift yönden revaklı iki eyvanlıdır. Medrese, dıştan 21,57 x 23,14 m., içten 19,71 x 21,28 m. ölçülerinde olup dikdörtgen planlıdır. İki eyvanlı medresenin kuzey cephesinde eksende medrese yapısı ile bütünleşmiş eyvan biçimindeki çift katlı türbesi yer almaktadır. Bu türbe medrese kompleksinden ayrı düşünülerek yapılmıştır. (Çizim:8-10-11-12-13-14-15; Resim: 11-12-13)

Ana eyvanın sağı sollu iki yanında 4'er medrese odaları yer alır. Bu mekânlar, sivri tonoz örtülüdür.

Osmanlı döneminde kapatılmış olan medrese avlusu üç eşit kubbe ile örtülüdür. Kubbe geçişlerinde kuzey-güney ekseninde pandantifler kullanılmıştır.

Medrese, doğu ve batısından üçer payenin taşıdığı revak kemerleriyle sınırlanmış kapalı avluludur. Özgününde açık olan avlu, Osmanlı döneminde kapatılarak kuzey güney doğrultusunda sıralanmış üç kubbe ile örtülüdür. Yapıya güney cephe ekseninde bulunan basık kemerli çift kanatlı ahşap bir kapıyla girilmektedir. Kapının üzerinde dikdörtgen formu bir pencere yer almaktadır.

Medresenin tüm cephelerinde saçak altında iki kademeli düz bir silme uygulaması görülmektedir. Medresenin güney cephesi doğudan batıya doğru yükselen, arazi eğiminden dolayı zeminden yüksek tutulmuştur. Bu cephede orta bölüm, kubbe yüzünden daha yüksek tutulmuştur.

Medresenin kuzey cephesi dışa taşan eyvan türbe ile üçe bölünmüştür. Bu cephede eyvan türbe dışındaki bölümlerde hiçbir açıklık bulunmamaktadır.

Eyvan türbe, üç cephesinde yer alan payandalar arasında alt ve üst katı belirleyecek biçiminde üç kademeli bir bordür ile düşey ekseninde ikiye ayrılmıştır. Türbenin batı cephesinde uzun kenarı payandanın batısında altta ve üstte birer, doğusunda üstte bir pencere yer alır. Doğu cephede payandanın güneyinde altta bir pencere bulunmaktadır. Türbenin cephelerindeki pencerelerin tümü dikdörtgen biçimindedir.

Medresenin doğu cephesi, batı cephesi ile aynı biçimde düzenlenmiştir. Ancak bu cephede eksenin güneyinde birbirine paralel, dikdörtgen biçiminde iki üst pencere bulunmaktadır. Yine bu cephede pencerelerin üzerinde aynı paralelde, eşit aralıklarla sıralanmış U biçiminde üç çörten bulunmaktadır.

Avlunun güney duvarında ekseninde kademeli basık kemerli kapısı yer almaktadır. Üzerinde dikdörtgen biçiminde bir pencere bulunmaktadır. Kapının iki yanında dikdörtgen biçiminde birer havuz yer almaktadır.

Batı kanatta yer alan revakın üç payesinden ortadaki dikdörtgen, diğerleri kare prizma gövdelidir. Payeler birbirine ve duvarlara sivri kemer ile bağlanmıştır.

Eyvanın önünde yer alan kemer diğer kemerlerden daha yüksektir. Bu kanattaki üç mekanın kapıları lentoludur. Güneyden ikinci mekanın giriş kapısının kuzeyinde

dikdörtgen biçiminde bir havuz yer almaktadır. Mekanlara bir basamak ile, eyvana ise iki basamakla çıkılmaktadır.

Doğu kanat revak ve mekan düzeni ile batı kanadı tekrarlanmaktadır. Ancak bu kanatta güneyden birinci ve ikinci mekanların doğu duvarlarında eksenlerde birer mazgal pencere yer almaktadır. Ayrıca batı kanattan farklı olarak mekanlardan kuzeydekine iki basamak, diğerlerine bir basamak ile inilmektedir. Yine bu kanattaki eyvanın zemini oyulmuştur.

Doğu ve Batı kanatlarda eksenin iki yanında, karşılıklı dikdörtgen biçiminde birer üst pencere bulunmaktadır. Medresenin eyvanlarının ve türbe dahil mekanlarının tümü sivri tonozlar ile örtülmüştür. Avlunun üzeri ise pendentif geçişli üç kubbe ile örtülüdür. Kubbelerden kuzeydeki en büyük, güneydeki en küçük olanıdır. (Altınsapan, 1999:116)

Medresenin kuzeyinde eksen, bir sivri kemerli açıklık üzerinde doğudan ve batıdan merdivenler ile üst kata çıkılan ve yine kuzey ekseninde bir merdiven ile alt kata inilen çift katlı eyvan türbe yer almaktadır. Eyvan türbenin sivri kemerli üst katında kuzeyde, eksenin iki yanında dikdörtgen biçiminde birer pencere yer almaktadır.

Korkuluklu merdivenler ile inilen alt katın giriş kapısı dikdörtgen bir çerçeve içine alınmış basık kemerlidir. Bu katın merkezinde, doğu- batı doğrultusunda dikdörtgen prizma biçimindeki kaide üzerinde bir lahit yer almaktadır. Kuzey, doğu ve batı cephelerde yer alan mazgal pencereler içten dışa daralan dikdörtgen biçimindedir. (Sözen, 1970: 69)

Medrese İki ayrı yapı özelliği ile dikkat çekicidir. İlki açık bir avlusu ve pasajı olan medrese tipi yapıdır. Binanın planı uzunlamasına simetrik bir şekilde avluyu doğu ve batı yönlü saran üç tane hücre vardır. Eyvanlar ve hücrelerin üzeri kubbe şeklinde olup yatay şekilde inşa edilmiştir. Sütunlar arasındaki genişliğin hücrelerin enine eşit olması yapının planlanmış olduğunun göstergesidir. Yarım kemerler hücrelerin önündeki kemerlere benzer. Pasajı kaplayan kubbeler binaya uzunlamasına yerleştirilmişlerdir ve yan duvarlarla hücre sütunları arasında bir bağ oluşturularak kurulmuşlardır. Avlunun kuzey doğu ve kuzey batı tarafındaki son kemer türbenin her iki tarafından üçgen şekilde uzatılmıştır. İki parça arasındaki keskin çizgiler de göz önüne alındığında eyvan yapıları türbelere medreselerin eklendiği şüphe götürmez bir gerçektir. Medresenin avlusunun güney tarafına pasajlar ön cepheye yerleştirilmiştir. (Altınsapan, 1999: 117)

Değerlendirme: Ümmühan Hatun Medresesi tek katlı açık avlulu, çift yönden revaklı iki eyvanlı planı ile Eskişehir bölgesinde tek örnektir. (Altınsapan, 1999: 118)

Açık avluya uzanan pasajlar ve hücreler arasına yerleştirilen eyvanlar Selçuklu dönemine ait tipik bir medrese modelidir.(Yenişehirlioğlu, 2008:133)

Bu yapı Anadolu-Türk mimarisi içerisinde Türbe-Medrese birleşimin örnekleri arasında yer almaktadır. Erzurum Yakutiye Medresesinde 1310/1311 ve Cifte Minareli Medresesinde olduğu gibi, basitleştirilmiş hücre şeklinde türbe eklenmiştir. (Yenişehirlioğlu, 2008: 134)

Ancak Selçuklu dönemine ait medreselerin özellikleri, Ümmühan Hatun Medresesinde bulunmamaktadır. Eyvanlı yapılarda geleneksel olarak her iki tarafa da yerleştirilmiş odalar yoktur bu nedenle Selçuklu medreselerine benzemez. Medrese yapıldığı zeminin düz olmaması iki odanın yapımını kısıtlamıştır. Uzunlamasına bir eksenle üç tane oda avluyu sarmıştır, yapım teknolojisindeki bu değişiklik yapının Osmanlı dönemine ait olduğunu göstermektedir. İki sütunun arasına yerleştirilen kemerler sayesinde dikdörtgen olan avlu ikiye ayrılarak kare görünümünü kazanır. İkinci kemer ise girişe yerleştirilmiştir. Ortadaki sütunlar ilk sütunlar tarafından güçlendirilmişlerdir. İki kemer arasındaki genişlik daraltılarak bir kemerde birleştirilmiştir. Böylece eyvanların varlığından Osmanlı döneminde de bahsedebiliriz.(Yenişehirlioğlu, 2008: 134–135)

Ümmühan Hatun Medresesini Selçuklu yapılarından ayıran bir diğer özellik ise anıtsal bir portalin olmamasıdır. Bu durumda binanın giriş kısmının Osmanlı döneminde değiştiğini göstermektedir. (Yenişehirlioğlu, 2008: 134)

Avlunun Osmanlı Döneminde çevrilmiş olması ilginçtir. Çünkü kapalı medreseler Osmanlılarda kullanılmamıştır. Selçuklu mimarisindeki bu değişim basit bir restorasyondan çok binanın işlevini değiştirmeye yöneliktir. Bu tür yapılar Osmanlıda 14. Yüzyıldan sonra zaviyeler için kullanılmıştır. Bu yapılara Orhan Gazi, Hudavendigâr ve Yıldırım Bayezit Bursa benzerlik gösterir. Böylece medreselere oda tabir ettiğimiz yapılar eklenerek ve dervişlerinde etkisi ile medreseler değişmiştir.(Yenişehirlioğlu, 2008: 135)

Taşların üzerinde yer alan motifler neredeyse okunamaz haldedir. İçeride Bizans dönemine ait mermer yapılarda bulunabilir. Y. Önge tarafından taşların üzerinde yer alan işaretlerin Selçuklu dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Tuğla işçiliği ise Bursa ‘da da

bol miktarda bulunan Osmanlı dönemi yapı karakterine benzediğidir. (Yenişehirlioğlu: 2008:135)

14.ve 15. Yüzyılda zaviyeler medrese gibi işlev görmekteydiler. Devlet kontrolünün artması ve dervişlerin azalması ile zaviye ve hangahlara olan ihtiyacın azalmasına ve daha iyi donatılmış külliyelele dönüşmelerine neden olmuştur.

Yapı, Battalgazi külliyesi içerisinde Selçuklu mimari verilerini günümüze ulaştıran tek yapı olması dolayısıyla önemlidir. Yapı orijinalde yer alan eyvan türbe ile açık avlulu medrese küntlesinin birleşmesiyle ortaya çıkan planı açısından Anadolu Selçuklu Medreseleri içerisinde ünük bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.1.3. KADINCIK (AYNI) ANA TÜRBESİ

Adı: Kadıncık Ana Türbesi

Yeri: Avlunun güneybatısında, Ümmühan Hatun Medresesi ve Türbesi'nin alt bölümünde yer almaktadır.

Tarihi: 13.y.y.'a tarihlenmektedir. (Wulzinger, 1913: 16)

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: 2007–2008 Vakıflar Genel Mdrlg tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Ümmühan Hatun Medresesi ile türbesinin arasında oluşan kuzeydoğu köşeye, güney cephesi medreseye, batı cephesi Ümmühan Hatun türbesine bitişik olarak inşa edilmiştir. Türbe dıştan 8,01x 4,45, içten 5,34 x 3,56 m. llerinde dikdörtgen planlı tek katlıdır.(Resim:14- 15)

Türbeye doğu cephesinde yer alan basık kemerli bir kapı ile girilmektedir. Kuzey cephede, dikdörtgen biçimli parmaklıklı bir pencere yer almaktadır. Mekânın batı duvarında bulunan sivri kemerli pencere, Ümmühan Hatun Türbesi'ne açılır.

Türbenin ortasında doğu batı doğrultusunda yerleştirilmiş taş sanduka yer alır. Yapı dıştan kesme taş kaplı az eğimli kırma çatı içten sivri tonoz örtülüdür.

Cephelerde kesme taş kullanılmış i duvarlar sıvalıdır. Yapıda herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Değerlendirme: Ümmühan Hatun’un Türbe ve Medresesi’nin alt kısmında yer alan Türbenin kapısı üzerinde Arap harfleriyle (عيني أنا) “Ayni Ana” ibaresi bulunmaktadır. Halk arasında Ayni Ana’ya Kadıncık Ana da denmektedir.(Say, 2006: 128)

Kadıncık Ana Wulzinger’e göre Ümmühan Hatun’un kölesidir. Türbenin Ümmühan Hatun türbesine yakınlığı ve daha mütevazi bir tarzda yapılmış olması bu kanıyı güçlendirir. Günümüzde bu anıt kadınlar tarafından Ummuhan Hatun’un anıtından daha fazla ziyaret edilir. (Yenişehirlioğlu, 2008:133)

Kitabesi bulunmayan türbenin inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Wulzinger, Türbenin Kadıncık Ana’nın kabrinin üzerine Selçuklu döneminde yapıldığını ileri sürmektedir. (Wulzinger, 1913: 16)

F. Yenişehirlioğlu, Kadıncık Ana Türbesinin dış cephesindeki taşlarının Ümmühan Hatun Türbesindeki dış cephe taşlarına benzerliklerinden dolayı aynı tarihte yapılmış olduğunu iddia etmektedir. (Yenişehirlioğlu, 2008: 133)

Canan Parla ise türbenin konumundan dolayı Ümmühan Hatun Medrese ve Türbesine sonradan eklendiğini düşünmektedir. Bu da türbenin Ümmühan Hatun Medrese ve Türbesinden daha geç tarihli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle türbeyi, 1205-1211 yıllarından sonraya 13.y.y.’ın ilk çeyreği ile son çeyreği arasına tarihlendirmektedir.(Altınsapan ve Parla, 2004: 234)

Türbe hakkında bugüne kadar yapılan araştırmalar ve ortaya konulan sonuçlar göz önüne alındığında yapının, 13. yüzyıl içerisinde inşa edilmiş olması muhtemel görülmektedir.

2.1.1.4. . Hol:

Avlunun güneybatısında bulunan Selçuklu döneminde inşa edilen yapılar, üç bölümlü bir hol etrafında sıralanmaktadır.

Sofanın orta bölümünün batı duvarına açılmış bir kapıyla Mihaloğulları Türbesi'ne, güney bölümünün batı duvar eksenine açılmış bir kapıyla Seyyid Battal Gazi Türbesi'ne, güney duvar eksenine açılmış bir kapıyla camiye geçilmektedir. Güney bölümün, doğusunda, Kesikbaşlar Türbesi, orta bölümün doğusunda çilehane odaları yer almaktadır. Giriş bölümünün doğu duvarının kuzey köşesindeki kapıyla Türbedâr odasına geçilmektedir.

Kuzey güney doğrultusunda kareye yakın yamuk planlı sofanın, doğu ve batı duvar eksenlerinin iki yanına eş aralıklı birer duvar payesi yerleştirilmiştir. Duvar payelerinin doğu batı doğrultusunda atılan kemerlerle birbirleriyle bağlanmalarıyla mekân, üstte her biri kubbe örtülü üç bölüme ayrılmıştır.

Kuzey bölüm, giriş mekânı olarak kullanılmaktadır. Bu bölümdeki yapılara, rampalı yolun güneyinde bulunan giriş bölümünün kuzey cephesine açılmış bir kapıyla girilmektedir.

Kapının sağ kanadında;

هذا المقام الشريف السلطان سيد غازي ، رحمة الله عليه

“ Haza ül makam ül şerif ül sultan Seyyit Battal gazi Rahmet Allah Aliye”

Türkçesi: “Bu azametli yer Sultan Seyyit Battal Gazi'nin mabedidir. Tanrının merhameti üzerine olsun! Ali” (Say, 2006: 274) (Resim: 20)

Kapının sol kanadında;

بأمر صاحب الخيرات مصطفى خضر بك في تاريخ ست و تسعمائه

“ Bani-ı sahib ül hayrat Mustafa Hızır bin fi tarih sitte ve tis'a mie. (906\ 1500–1501)

Türkçesi: “Hayırsever Mustafa Hızır Bey'in emri ile yapıldı. (906/1500–1501)” metni yazılıdır.(Say: 2006: 274) (Resim: 21)

Kapının basık kemeri üstündeki dikdörtgen biçimli panoya yazılmış üçüncü kitabede;

عمر هذا الباب الشريف أحمد بك بن علي بك بن مخال بك

في أيام دولت سلطان بايزيد بن محمد خان في تاريخ 917

“ Ömr-ü heza’l babüş –şerif Ahmed Bey b. Ali Bey b.Mihal Bey fi-eyyam-ı devlet Sultan Bayezid Han fî-tarih 917.”

Türkçesi: “Bu serefli kapıyı Mihal Bey oğlu Ali Bey oğlu Ahmet Bey; Mehmet Han oğlu Sultan Bayezid’in saltanatı zamanında 917/1511 tarihinde onarmıştır.”(Say, 2006: 277) (Resim:22)

Giriş bölümünün güney kemerinin altına yerleştirilen söve ve lentolu kapı bu bölümü sofanın güneydeki diğer iki bölümünden ayırmaktadır. Bu kapı üzerindeki kitabe;

عمر هذا الباب مسكين ده ده محب قبر سيد سلطان غازي طاب ثراه في تاريخ 921

“ Cedd-ü hezal’-bab Zeydü’l-muhib Miskin Dede” “ Esseyid Gazi Tab-ı Seraha fî tarih 921.”

Türkçesi: “Seyyid Sultan Gazi sevgisinin Türbedârı Miskin Dede bu kapıyı 921/1516–17 yılında yeniledi. Allah toprağını güzel eylesin” metni yazılıdır.(Say, 2008: 277) (Resim: 23)

2.1.1.5. MİHALOĞULLARI TÜRBEİ

Adı: Mihaloğulları Türbesi

Yeri: Külliye avlusunun güneydoğusundaki yapı grubu içerisinde, Seyit Battal Gazi Türbesi'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır.

Tarihi: 1511 tarihinden önce yapıldığı ileri sürülmektedir.(Say, 2006: 131; Yenişehirlioğlu, 2008: 141)

Banisi: Mihaloğlu Ali Bey'in oğulları Ahmed ve Mehmed Beyler tarafından yapılmıştır.

Baninin Hayatı: Mihaloğlu Ahmed Bey'in ismine tarihi kayıtlarda pek rastlanılmamaktadır. Mehmed Bey'den ise babası Ali Bey gibi isminden sıkça bahsedilmektedir. Mehmed Bey, Yavuz Sultan Selim'in 1514'te Şah İsmail'e karşı yaptığı Çaldıran Seferi'nde ve Kanuni Sultan Süleyman'ın 1532'de Alman İmparatoru Şarlken'e karşı yaptığı büyük seferde akıncı kuvvetinin başında komutan olarak bulunmuştur.(Say, 2003: 83)

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: 2008–2009 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Türbe, 3,01 x 3,75 x 1,50 x 3,01 x 1,50 m. ölçülerinde beşgen planlı kubbe örtülüdür. Türbeye, doğu duvarının kuzey köşesine açılmış bir kapıyla girilmektedir. Kapının güneyinde dikdörtgen biçimli bir pencere bulunur. Türbe, güneydoğu duvar eksenindeki sivri kemer alınlıklı dikdörtgen biçimli bir pencereyle Seyyid Battal Gazi Türbesi'ne açılmaktadır. Kuzey cephe ekseninde dikdörtgen biçimli bir pencere yer alır.

Kubbe, güneybatıda duvara, diğer köşelerde köşe üçgenlerine oturtulmuştur.(Resim:24-25)

Cephelerde düzgün kesme taş kullanılmış yapıda herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Değerlendirme: Seyyid Battal Gazi Türbesinin sağ yanında yer almaktadır. Yeterli kanıt olmamakla beraber bu türbenin Seyyid Battal Gazi Türbe kompleksine ek binalar yaptırmış olan Mihaloğulları ailesinden Ahmed ve Mehmed Bey tarafından yaptırıldığı söylenmektedir. Ahmed Bey 1511 yılında Cami ve Türbe kompleksinin girişini restore etmiş ve kompleksin önüne bir avlu inşa ettirmiştir. Wulzinger Ahmed Bey'in Mabnet bölümünü yaptırdığını belirtmektedir.(Say, 2006: 131)

Bu veriler doğrultusunda türbenin 1464 yılından sonra, 1511 yılından önce yapılmış olması muhtemeldir.

2.1.1.6. SEYYİD BATTAL GAZİ TÜRBESİ

Adı: Seyyid Battal Gazi Türbesi

Yeri: Külliye avlusunun güneydoğusunda yer almaktadır.

Tarihi: Kitabesinden 1464–1465 yıllarına tarihlenmektedir.(Say, 2006: 120; Yenişehirlioğlu, 2008: 136; Altınsapan ve Parla, 2004: 239)

Kitabesi:

عبد الله على

سيد الأقطاب بن سيد العارفين – حبيب الملك المستعان

صان مرقده أمر سيد الوري – شيدده الصدر على بر الأمان

ألهمنا الله لتاريخه – شرفه الله بأعلى الزمان

هذه لا يكاد وقعت محال لتلك التراب الشريفة بعد أن بناها و شيددها أحقر الأمام على بك أدام الله عزه

“Abdullah Ali

Seyyidu’l-aktab b. Seyyidu’l-ârifin - habibu el-Melik el-Müste’an

Sane merkadehu emri seyyidi’l-vara – seyyedehu as-sadr Ali berru’l-eman

Elhemene’llahu li tarihi – serrefehu’l-llahu bi a’la’z-zaman

hazihi la yekadu vaka’at muhalen li tilke’t-turab es-serife bade en benaha ve seyyedeha

ahkaru’l-enam Ali Beg adamellahu izzehu”

Türkçesi: “ Mürşidler seyyidi, gaziler başkanı, cihanın sahibi, kendisine sığınılan ulu Peygamber’in sülalesinden, merkadı; dünya ve ötesinin ziyaretgahı olan ulu zatın türbesidir. Bu türbeyi büyük insan ve zamanın alisi sıvattı. Allah bu türbenin tarihi için şunu ilham etti; Allah O’nu cennetin en yücesi ile müşerref etsin. Burayı Mihaloğullarından Ali Bey bina etti ve sıvattı Allah aziziliğini daim etsin” yazmaktadır. (Say, 2006: 120) (Resim: 26)

Banisi: Kitabesinden Mihaloğullarından Ali Bey tarafından yeniden ihya edildiği anlaşılmaktadır. (Say, 2006: 120, Yenişehirlioğlu, 2008: 136)

Baninin Hayatı: Mihaloğlu ailesi Osmanlının ilk askeri teşkilatında yer alan önemli bir ailedir. Mihaloğlu Ali Bey, Fatih ve II. Bayezid zamanlarında akıncı komutanı olarak büyük hizmetlerde bulunmuştur. Fatih'in Akkoyunlu Devleti sultanı Uzun Hasanla yaptığı Otlukbeli muharebesinde akıncı kolu komutanı olarak bulunmuş, II. Bayezid döneminde Avrupa ortalarına yaptığı bir akından dönerken şehit olmuştur.(Say, 2006: 111–112)

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: Mihaloğulları ailesinden Ahmed ve Mehmed beyler tarafından türbe onarım görüp restore edilmiştir. Bu tarih II. Bayezid'in (1447–1512) padişahlığı dönemine denk gelmektedir. Suzan Albek de tekkenin ünlü şeyhi “Güzelce” lakaplı Seyyit Muhittin'in dileğiyle Mehmed han oğlu Sultan Beyazid zamanında yenilendiği belirtilmektedir.(Albek, 1991: 167)

2007–2008 Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Tek katlı sekizgen planlı türbenin tüm cepheleri dıştan, 5,30 m içten 4,52 m ölçülerindedir. Türbe kuzeydoğu cephesinden Mihaloğulları Türbesi'ne, güneydoğu cephesinden camiye bitişiktir. Girişin ön tarafı dikdörtgen olması için sekizgen biçim genişletilmiştir. (Resim:27- 28- 29- 30)

Kuzey, kuzeydoğu ve kuzeybatı cephe eksenlerinde dikdörtgen biçimli, sivri kemer alınlıklı birer pencere yer almaktadır. Sofanın batı duvarındaki dikdörtgen biçimli kapıdan geçilerek kalın bir kemerle türbe mekânına açılan dikdörtgen planlı giriş bölümüne girilmekte, buradan da sekizgen planlı türbe mekânına üç basamakla çıkılmaktadır. Yapı, duvar köşelerine yerleştirilen mukarnaslarla sağlanan onaltıgen alt yapı üzerine oturtulan kubbeyle örtülmüştür.

Güney duvar ekseninde, kavsarası on sıra mukarnas dolgulu yarım daire kesitli mihrap nişi bulunmaktadır. Türbe mekanın batı ve kuzeydoğu duvar eksenlerindeki pencerelerin kuzeyinde dikdörtgen kesitli iki adet niş bulunur.

Türbe mekânının ortasında iki adet sanduka bulunmaktadır. Yaklaşık 8 metre boyundaki sanduka Seyyid Battal Gazi'ye, normal boyutlarda olan sanduka Bizans prensesi Elenora' ya aittir.

Duvarlarında taş, örtüsünde tuğla malzeme kullanılmıştır. Duvarlarıyla kubbesi sıvanarak boyanan yapıda süsleme bulunmamaktadır.

Değerlendirme: Kuzey cephe penceresinin sivri kemerli alınlığı içerisinde bulunan beş satırlık sülüs kitabeden türbenin ebced hesabıyla 849/ 1464–1465 tarihinde inşa edildiği anlaşılmaktadır. (Altınsapan ve Parla, 2004: 115)

Bu tarihlenin türbenin yapıldığı tarih mi yoksa onarım gördüğü tarih mi olduğu yönünde çeşitli iddialar bulunmaktadır. Yağmur Say, şu an bulunan türbenin, Selçuklular döneminde inşa edildiğini, Osmanlı döneminde türbenin genişletilerek yenilendiğini ileri sürmektedir (Say, 2006: 124). Ahmet Y. Ocak'ta türbenin Selçuklular döneminde yapıldığını sonradan onarım görerek kesme taştan yeniden yapıldığını belirtmektedir.(Ocak, 1992: 115) Wulzinger de Mihaloğlu Ali Bey'in 1495 yılında türbeyi yenilediğini belirtmektedir.(Say, 2006: 125)

Türbenin direk avluya açılan bir girişi yoktur. Girişin ön tarafı dikdörtgen olması için sekizgen biçim genişletilmiştir. Osmanlı türbelerinde genellikle sekizgen bir yapı kullanıldığında girişi kısıtlar. Ancak Seyyit Battal Gazi türbesinde girişi kısıtladığı için değil, farklı bir işlev için yapılmıştır. Türbenin önünde yer alan tarihi yapıya uyum sağlaması için bu alan genişletilmiştir. Bir kemer bu bölümü kaplar ve dikdörtgen alçak bir kapı kutsal yere girişi destekler.(Yenişehirlioğlu, 2008: 137)

Mihrap Osmanlı orantılarıyla yapılmıştır. Mihrap 15. Yüzyılda inşa edilen Yeşil Camiye ve Edirne deki Muradiye camisine benzer. Osmanlı mihrapları genellikle kahraman kişinin yattığı temel duvarlarla inşa edilirler. Mihrabın orijinal olup olmadığına dair elimizde herhangi bir kanıt yoktur.(Yenişehirlioğlu, 2008:137)

Evliya Çelebi Külliyezi ziyaretinde türbeyle ilgili bilgiler vermiştir. Seyit Battal Gazi'nin sandukasının yaklaşık olarak 10 metre uzunluğunda olduğunu ve sandukanın üzerine çeşitli eşyaların serili olduğunu belirtir. Türbede yanan mumların ise

ortama ruhani bir hava kattığını belirtir. Ayrıca duvarlara da gelen ziyaretçilerin isimleri yazılı olduğunu belirtir.(Yenişehirlioğlu, 2008:137)

Wulzinger, külliyezi ziyareti sırasında türbenin iç kısmının mihrabının sarkıtları dışında herhangi bir süs bulunmadığının belirtmektedir. Ancak çok sayıda ibadet ve sunum aleti bulunduğunu belirtir. Bu eşyalar arasında özellikle Hristiyan kiliselerine ait olduğu sanılan aletler dikkat çeker. Bu eşyaların eski bir manastırdan mı kalma yoksa Haçlı seferlerinden mi kalma olduğu anlaşılamamıştır. Tamamının Bizans ve Selçuklu yada Hristiyan, İslam aletlerinden oluştuğunu belirtir. Türbenin gümüş ve tunç kaplamalı küçük giriş kapısı o dönemde türbede yer almaktadır. Dr. Th. Menzel'in okuduğu yazı bandına göre 915\ 1509 tarihini taşımaktadır. (Wulzinger, 1913: 30-32)

Osman Turan türbeyi Selçuk Türklerinin abideleri arasında çadır kubbeli türbe mimarisinin en önemli örneklerinden biri olarak göstermektedir.(Say, 2006: 124)

Cumhuriyet döneminde tekkelerin ve türbelerin kapatılmasına kadar geçen süre içerisinde burası Bektaşî dergahı olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde türbelerin kapatılmasıyla tekkenin büyük sanat değeri olan kapı kanatları da Ankara'ya götürülmüştür ve Etnografya müzesinde sergilenmektedir.(Albek, 1991: 167)

Türbe kapısında yer alan kitabeye göre 1208 yılında inşa edilmiştir. Ancak tarihi kaynaklar 11. yüzyıldan bu yana burada Seyyid Battal Gazi'nin mezarının bulunduğundan bahsetmektedir. Bu bilgiler ışığında 1208 tarihine kadar olasılıkla açık bir mezar olan bu yerin üzerine 1208 yılında türbenin inşa edildiği anlaşılmaktadır.

2.1.1.7. CAMİ

Adı: Cami

Yeri: Seyit Battal Gazi Türbesinin güneyinde yer almaktadır.

Kitabesi:

بنا هذا المسجد البنا في أيام السلطان كيخسرو بن قليج أرسلان في تاريخ
سنة أربع وستماية و جدد في أيام السلطان السلطان بايزيد خان بن محمد خان خلد الله ملكه
وأيد دولته أيام السيد الشريف سيد محب الدين الشهير بكوزلجه سيد الشيخ الحسنی سنة 917

“ Bena Heza ül mescid ve Ala bina fi eyab ül sultan Keyhüsrev İbn Kılıç Aslan fi tarih sene erbasetma-ı ve cezdat-ı fi eyyam-ı devlet ül sultan Bayazıd han bin Mehmed Halit Allah vabt devlet bamr ul Seyyid ul şerife Muhib-Seyyid ül din ül şehri Güzelce Seyid ül şeh Hüseyin fi tarih sene 917 (1511)” (Say, 2006: 276)

Türkçesi:

“Bu cami ve bu yapı Kılıç Arslan’ın oğlu Sultan Keyhüsrev’in günlerinde 604 (1207–1208) yılında yapılmıştır ve Mehmed’in oğlu Sultan Beyazıd Han’ın saltanatı zamanında yenilenmiştir. -Allah İmparatorluğunu daim etsin. Ve onun yönetiminin her zaman sürmesini sağla!- İnanç efendisinin arkadaşı “Güzelce” olarak ünlenen Seyyid, Şeyh Hüseyin’in emri ile yapılmıştır. 917 (1511)” (Resim: 34-35)

Tarihi: Kitabesinden 1207–1208 yıllarına tarihlenmektedir.

Banisi: I. Gıyaseddin Keyhüsrev

Baninin Hayatı: Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı II. Kılıç Arslan’ın oğludur. İki farklı dönemde tahta çıkmıştır. II. Kılıç Arslan’ın 1192 yılında ölümüyle kardeşlerine üstün gelerek tahta çıkmıştır. 1196 yılında tahtını ağabeyi II. Süleyman Şah’a bırakarak geri

çekilmiştir. 1205 yılında ikinci kez tahta çıkmıştır. 1211 yılında İznik İmparatoru I. Teodor Laskaris ile yaptığı savaşta yenilerek öldürülmüştür.(<http://tr.wikipedia.org>)

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: Kitabesinden Osmanlı Sultanı II. Bayezid zamanında Güzelce Şeyh olarak anılan Seyyid Muhiddin eliyle 917/1511–1512 yılında yenilendiği anlaşılmaktadır.

Mihaloğlu Ahmed Bey 1511 yılında Cami-Türbe kompleksinin girişini restore etmiştir. Kompleksin önüne bir avlu inşa ettirmiştir.(Say, 2006: 112)

1569–70 ya da 1588–89 yıllarında İstanbul'dan gönderilen bir fermanla cami örtü sistemi tamir edilmiştir.(Deveci, 2003: 107)

2008–2009 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Cami 7,92 x 7,16 m. ölçülerinde kareye yakın dörtgen planlıdır. Kubbe ile örtülüdür. Güneydoğu köşesinde yer alan minare, tek şerefeli, silindirik gövdelidir. Doğu ve batı cephe eksenleriyle güney cephe ekseninin iki yanında birer alt ve üst pencere bulunmaktadır. Yapının alt pencereleri dikdörtgen biçimli, üst pencereleri sivri kemerli ve şebekelidir.(Resim: 31- 32- 33)

Sofanın güney duvarı ile caminin kuzey cephe duvarı ortaktır. Bu duvara açılmış basık kemerli bir kapıyla camiye girilmektedir. Kapının üstünde bir üst, iki yanında birer alt pencere bulunur. (Resim: 34- 35)

Harimin güney duvar ekseninde yüzeyine kalem işi çiçek motifleri işlenmiş yarım yuvarlak kesitli mihrap nişi, mihrabın batısında mermer minber bulunur. Dış cephe düzenlemesi, pencere biçim ve boyutlarıyla içeriye yansımıştır. Duvarlar içten sıvanarak badanalanmıştır. (Resim: 36- 37- 38- 39- 40)

İki ve üç sıralı tuğla hatıllı cephelerde moloz, kesme taş ve devşirme malzeme kullanılmıştır. Cephelerin üst bölümlerinde alt bölümlerden farklı olarak tuğla çerçeveli kesme taş örgü kullanılmıştır. Minare, kemerler, kubbe geçişleri ve kubbe yüzeyinde

tuğla, minber, mihrap ve mihrabın iki yanındaki pencerelerin söve ve lentolarında mermer kullanılmıştır.

Değerlendirme: Kapının üstündeki kitabeden, caminin Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında 604/1207–1208 senesinde inşa edildiği, Osmanlı Sultanı II. Bayezid zamanında Güzelce Şeyh olarak anılan Seyyit Muhiddin tarafından 917/1511–1512 yılında yenilendiği anlaşılmaktadır.

T. Menzel, tekkede kaldığı süre içinde, caminin dervişler tarafından hiç kullanılmadığını ve ezanın sadece Cumartesi günleri okunduğunu belirtmektedir. Bektaşilikte Sünni tarikatlardan farklı olarak cami ibadeti olmadığı için cami ve minarenin birlik ve beraberlik sağlamak düşüncesiyle yapılmış olduğu düşünülmektedir. Tüm bu veriler caminin bir mescit olarak kullanılmış olduğunu göstermektedir. (Say, 2006: 137)

Menzel minarenin de ezan okumak için kullanılmadığını gözetleme kulesi olarak kullanıldığından bahsetmektedir. Ezanın avludaki bir taşın üzerine çıkılarak bir derviş tarafından okunduğunu belirtmektedir.(Deveci, 2003: 113)

Külliyede 2007 yılında gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarında mihrap nişi içerisinde sıvaların altında kalem işi bitkisel bezemeler ortaya çıkartılmıştır. Süsleme özellikleri bakımından 17. yüzyıl sonrasına ait bu süslemelerden yapının bu dönemlerde de onarım gördüğü düşünülmektedir. Kitabesine göre Selçuklu döneminde inşa edildiği anlaşılan caminin günümüze ulaşan haliyle plan bakımından daha çok Osmanlı dönemi cami planlarını andırmaktadır. Bu durum yapının 15. Yüzyılda Osmanlı döneminde külliye gerçekleştirilen onarımlar esnasında neredeyse yeniden inşa edilmiş olabileceğini akla getirir.

2.1.1.8. KESİKBAŞLAR TÜRBESİ

Adı: Kesikbaşlar Türbesi

Yeri: Külliye Avlusunun güneydoğusunda, çilehane odalarının yanında yer almaktadır.

Tarihi: 13. yüzyılın başına tarihlenmektedir. (Deveci, 2003: 112)

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: 2007–2008 Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam, ancak sanduka kısmı kapatılmıştır.

Tasvir: Kuzeyinden çilehane odaları, batısından hol, güneyinden cami ile çerçevelenmiştir. İki katlı ve “eyvan tipi” türbelere aittir. Alt katı doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlı tonoz örtülüdür. İçinde iki adet sanduka bulunur. Bu kata giriş yoktur, tek bağlantı semahane kısmına açılan bir pencere ile sağlanır. Alt kat zemini hol zemininden yaklaşık 1,5 metre daha aşağıdadır.

Üst kat 2,65 x 2,65 ölçülerinde kare planlı, kubbe örtülüdür. Doğu cephe ekseninde sivri kemerli bir pencere bulunur. Üst kat, eyvan ağzı ile semahaneye açılmaktadır. (Resim: 41- 42)

Doğu cephesi kesme taş kaplamalıdır. Üst katın tüm duvarları düz istifli tuğla örgülüdür. Yıkılan kubbesi günümüzde yeniden yapılmıştır.

Alt kat duvarlarında tuğla, moloz, kaba yonu ve kesme taş, üst katın kemer ve kubbe geçişlerinde, kubbe örtüsünde tuğla kullanılmıştır.

Cenazelik mekanının ortasında iki sanduka yer alır. Eyvan kemerini çevreleyen şeritle kemer köşeliklerinde erken tarihli özgün geometrik süslemeler bulunur. Eyvan kemeri çevreleyen ok ucu motifleri yer alır.

Değerlendirme: Kesikbaşlar Türbesi birbirine bitişik olarak yapılmış üç yapıdan camiye en yakın olanıdır.

Anadolu'nun birçok şehir ve kasabalarında “Kesikbaş” türbeleri veya yatırları bulunmaktadır. Bunlardan çoğunun mezar taşı ve kitabeleri olmadığı için, bu konuda daha fazla bilgiye ulaşılamamaktadır. Eldeki bilgiler ise efsane ve menkıbe düzeyindedir. Konya’da, Akşehir’de, Afyon’da, Erzurum’da, Ahlat’ta ve Van’da daha birçok yerdeki “Kesikbaş” efsaneleri birbirine benzemektedir.(Say, 2006: 129)

Ülkemizde çok tanınan Kesikbaş destanında kahraman, yuvarlanarak yol alan, konuşan genç bir insanın başıdır. Anadolu Türkleri’ndeki kesikbaş rivayetlerinin benzerlerinin başta Anadolu olmak üzere, Doğu ve Batı Avrupa Hristiyan halkları içinde de çok yayılmış olması, Müslüman Türklerle Hristiyan halk arasında bir kültür alışverişinin olduğunu göstermektedir.(Say, 2006: 130)

Türk folklorünün kesikbaş rivayetlerinin bütün türlerinin, Türklerin Anadolu’ya gelişinden sonra ve eski bir kültürün kalıntısı olarak doğduğu ve buradan diğer coğrafyalara yayıldığı düşünüldüğünde Seyitgazi Külliyesindeki Kesikbaşlar türbesi bu kültürün bir devamıdır.(Say, 2006: 131)

Bu yapı topluluğu günümüzde var olmayan eski bir binanın devamı gibi görünmektedir. Menzel ve Wulzinger’e göre bu eski bina 1416 yılındaki derviş isyanı sırasında yok edilmiştir.(Yenişehirlioğlu, 2008: 139)

Yapıyla ilgili tarihi bir kaynak yoktur. Yapının kesin tarihi hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Abdullah Deveci’ ye göre türbe bir Selçuklu yapısıdır ve 13. yüzyılın başına tarihlenmektedir. Türbenin eyvan ağzı kemer köşelerinde, kuzey çilehane kapısı ve zikirhane önündeki kapatılmış kapının sırlı tuğla ile yapılmış geometrik süslemeleri Kemah Mengücek Gazi Türbesi (12. yüzyıl sonu), Tokat Ebul Kasım Ali Tusi Türbesi (1233) ve Akşehir Ferruhşah Mescidi (1224) süslemelerinin erken örneklerini oluşturduğunu belirtmektedir. Türbenin ve çilehane kapılarının daha çok Kemah Mengücek Gazi Türbesi’nde kullanılan malzeme ve süsleme benzerliğinden dolayı 13. yüzyılın başına tarihlenmektedir.(Deveci, 2003: 111–112) Erol Altınsapan’da

türbenin Vakıflar Genel Müdürlüğü restorasyon çalışmaları sırasında kazınan sıvaların altından çıkan Selçuklu süslemelerine dayanarak türbenin, ilk inşa tarihinin Selçuklu dönemine uzandığını belirtmektedir.

F. Yenişehirlioğlu' na göre türbe, 14. veya 15. yüzyılda inşa edilmiştir. Türbede bulunan kemerlerle, aynı tipteki kemerler Batı Anadolu'da özellikle Selçuk, Manisa ve Tire'de kullanılmıştır. Geometrik yapılu tuğlalar Osmanlılarda 14. ve 15. yüzyıllarda cephe süslemelerinde kullanılmıştır.(Yenişehirlioğlu, 2008: 139)

Türbenin hole bakan batı cephesinde bulunan tuğla işçiliği yapının bu bölümünün Selçuklu dönemine ait olabileceğini düşündürmektedir.

2.1.1.9. ÇİLEHANE ODALARI

Adı: Çilehane Odaları

Yeri: Külliye avlusunun güneydoğusunda, Türbedar Odasıyla Kesikbaşlar Türbesi arasında yer almaktadır.

Tarihi: Selçuklu Dönemine tarihlenebileceği düşünülmektedir.(Altınsapan ve Parla,2004: 242)

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: 2008–2009 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Kesikbaşlar Türbesi ile Türbedar Odası arasında yer alan iki odadan oluşmaktadır. Kuzeyde yer alan oda 1,92 x 3,80 dikdörtgen planlıdır. Güneyde yer alan diğer oda kuzeyde yer alan odadan daha büyük olup, 2,40 x 3,80 m ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Odalar dikdörtgen planlıdır, odaların iç duvarları düz istifli ve tuğla örgülüdür. (Resim: 43)

Her iki odanın sofaya açılan kapıları tuğla örgülüdür. Kapıları üç yönden çevreleyen şeritlerde, tuğlaların yatay ve dikey yerleştirilmesiyle oluşturulmuş geometrik süslemeler bulunur. Şeritler arasında bir sıra tuğla örgülü çerçeve yer alır. Duvarlarda tuğlayla birlikte kaba yontu ve düzgün kesme taş kullanılmıştır.

Değerlendirme: İki çilehane odasının da inşa kitabesi bulunmamaktadır. Sofaya bakan duvar yüzlerindeki tuğla örgüsü ve süslemeler, Kesikbaşlar Türbesinin batı cephesinde karşılaşılan tuğla örgü ile büyük benzerlik göstermektedir. Cepheye görülen bu tuğla işçiliği odaların Selçuklu Dönemine ait olduğuna işaret etmektedir.

Kesikbaşlar Türbesi ve Çilehane odalarının konumlandırılışı cami ve Seyyid Battal Gazi Türbesi ile doğrudan ilişkili olabileceğini akla getirmektedir.

2.1.1.10. TÜRBEDAR ODASI

Adı: Türbedar Odası

Yeri: Külliye avlusunun güneydoğusunda, çilehane odalarının kuzeyinde yer almaktadır.

Kitabesi: “Cedd-ü hezal’-bab Zeydü’l-muhib Miskin Dede” “Esseyid Gazi Tab-ı Seraha fi-tarih 921”(Say, 2006: 277)

Türkçesi: “Seyyid Sultan Gazi sevgisinin türbedarı Miskin Dede bu kapıyı 921\ 1516–1517 senesinde yaptırdı. Allah toprağını güzel eylesin” yazılıdır.

Tarihi: Kitabesinden 1516–1517 yıllarına tarihlenmektedir.(Altınsapan ve Parla, 2004: 242)

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: 2008–2009 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Kareye yakın yamuk planlı, üçgen kuşakla geçilen kubbeye örtülü oda 8,30 x 6,40 m. ölçülerindedir. Odanın güney duvar ekseninin doğusunda yarım daire kesitli mihrap nişi, nişin iki yanında birer seki bulunur. Kuzey duvar eksenile batı duvardaki kapının güneyinde sivri kemerli büyük bir niş yer alır. Kuzey cephedeki mazgal pencere içte, sivri kemerli niş içerisine alınmıştır.

Kuzey cephe moloz, kesme taş ve çerçeveli teknikte kullanılan tuğlalarla almalı teknikte örülmüştür. Doğu ve güney cephelerin örgüsü cami cephelerine benzer biçimde tuğla çerçeveli kesme taşlarla oluşturulmuştur.

Türbedâr odasının altında depo olarak kullanılan bir kat daha bulunmaktadır. Depo, duvar köşe ve eksenlerine yerleştirilen duvara bitişik sekiz ve dört serbest destekle taşınan düz tavanla örtülüdür. (Resim: 44- 45)

Değerlendirme: Türbenin içerisinde yer alan üç kapalı holün caminin 1511 yılındaki yenilenmesi sırasında ya da daha sonra kapatıldığı düşünülmektedir.

Menzel ve Wulzinger bu kısmı Mevlevi tekkelerinde kullanılan Semahane olarak nitelendirmektedir.

Osmanlı döneminde hemen hemen her tekkede vazgeçilmeyen bir uygulama türbe- ayin mekanı bağlantısı bu kısmın semahane olduğunu düşündürmektedir. Burada da Seyyid Battal Gazi Türbesi ile semahane bağlantısı, birbirine açılan mekanlar olması ile güçlü bir biçimde vurgulanmıştır.

Girişinde görülen tuğla işçiliği ve konumu itibariyle bu bölümün aslında Selçuklu Döneminden itibaren var olabileceği düşüncesini de akla getirebilir.

2.1.1.11. ÇOBAN BABA TÜRBESİ

Adı: Çoban Baba Türbesi

Yeri: Külliye'nin girişinde, sağ tarafta, Bektaşî Dergahı' nın alt bölümünde yer almaktadır.

Tarihi: Osmanlı Döneminde inşa edildiği düşünülmektedir. (Parla, 2010: 66)

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: 2008–2009 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Bektaşî Dergâhı'nın altında yer alan kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Türbe'nin doğu duvar ekseninin iki yanındaki pencereler rampalı yola açılır. Rampalı yolun batıya kırılan kolunu kuzeyden sınırlayan duvarın doğu köşesinde, türbenin güney duvar ekseninin doğusunda bulunan bir kapıyla türbeye girilmektedir. Giriş kapısının batısında, dikdörtgen kesitli bir niş ve pencere yer alır.

Mekânın ortasında doğu batı doğrultusunda yerleştirilmiş Çoban Baba'nın sandukası bulunmaktadır. Türbe, tavanında bırakılan büyük sekizgen biçimli açıklıkla üst kattaki Bektaşî Dergâhı'nın büyük salonuyla ilişkilendirilmiştir. (Resim: 46- 47- 48)

Değerlendirme: Halk arasında ismi “Kutluca”, “Kutlu” olarak bilinse de sıkça kullanılan ismi Çoban Baba'dır. Seyyid Battal Gazi'nin mezarını bulan kişi olarak bilinen Çoban Baba'nın kimliği tamamen rivayetler üzerine kurulmuştur. Rivayete göre Çoban Baba

şimdiki külliye'nin bulunduğu yerde koyunlarını otlatırken orada mucizevi bir ışık görmüş ve Seyyit Battal Gazi'nin mezarının burası olduğunu iddia etmiştir. Seyit Battal Gazi'nin, Selçuklu Sultanının annesinin düşüne girip burada kendisi adına bir anıt inşa ettirmesini istemesiyle halk tarafından da bu rivayet kabul görerek burası adeta hac yapılan bir yer halini almıştır.(Say, 2006: 131–132)

Wulzinger'e ve Yağmur Say'a göre Çoban Baba'nın külliye için önemli bir simge özelliği vardır. Kabrinin yanında taştan yapılmış bir ekmek imgesi bulunmaktadır. Bu imgenin gelen ziyaretçiler tarafından öpülüp sırtlarına ve vücutlarına sürüldüğü şifa getireceği inancı yaygındır.(Say, 2006: 132)

XVIII. Yüzyılda Çoban Baba adı bir zaviyede yaşatılmak istenmiştir. Başbakanlık arşivinde bulunan bir Hatt-ı Hümayun'a göre Seyitgazi'ye bağlı Emin Paşa Köyü'nde Şeyh Çoban Baba zaviyesine ait vakıf kaydı bulunmuştur. Ancak hangi dönemde kurulduğu ve ne zamana kadar işlevini sürdürdüğü belli değildir. Zaviyenin bulunduğu söylenen Emin Paşa Köyü hakkında şu anda herhangi bir bilgi yoktur.

Çoban Baba'nın mezarının Selçuklular zamanında türbe binalarının dışında olmasına karşın, Osmanlılar döneminde Bektaşî Dergahı yaptırılırken bu yapının altına alındığı anlaşılmaktadır.(Say, 2006: 132)

İnşa kitabesi bulunmayan türbenin dergâh ile birlikte, Osmanlı döneminde inşa edildiği düşünülebilir.

2.1.1.12. BEKTAŞI DERGAHI

Adı: Bektaşî Dergahı

Yeri: Külliye avlusunun doğusunda, giriş rampasının üstünde yer alır.

Tarihi: Bektaşî Dergahı'na açılan kapının üzerindeki Arapça Kitabesinden yapı; 1511–1512 yıllarına tarihlenmektedir.(Altınsapan ve Parla, 2004: 243)

Kitabesi: “ Bu bina-i şerifi Mihaî Beyoğlu Ali Beyoğlu Mehmed Bey, Mehmed Han oğlu Sultan Bayezid'in zamanında 917 (1511) tarihinde imar eyledi” (Resim: 50)

Banisi: Mihaloğullarından Mehmed Bey tarafından yapılmıştır.

Baninin Hayatı: Mihaloğlu ailesinden Ali Bey'in oğludur. Yavuz Sultan Selim'in 1514'te Şah İsmail'e karşı yaptığı Çaldıran Seferi'nde ve Kanuni Sultan Süleyman'ın 1532'de Alman İmparatoru Şarlken'e karşı yaptığı büyük seferde akıncı kuvvetinin başında komutan olarak bulunmuştur.(Say, 2003: 83)

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: 2008–2009 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen planlı, düz tavanlı tek bir salonla, bu salonun doğu duvarına açılmış, beş kapıyla geçilen tromp geçişli birer kubbeyle örtülü beş odadan oluşmaktadır. Bu odalardan kuzeyden güneye doğru 1, 3, 5. odalar 5,30 x 5.30 m., 2. ve 4. Odalar ise 4,52 x 4,52 m. ölçülerindedir.

Rampalı yolun doğu kanadı üzerinde yer alan odalar, kare planlı, kubbe örtülüdür. Doğu duvar eksenlerine birer pencere, pencerelerin iki yanına birer dolap nişi açılmıştır.

Güney duvar eksenlerinde de, iki yanlarında birer dolap nişinin bulunduğu yaşmak ve davlumbazlı birer ocak nişi yer almaktadır. Kuzeydeki odanın kuzey cephe ekseninde sivri kemerli bir pencere bulunur.

Dergâhın büyük salonunun içerisinden kuzeybatı köşede yer alan döner bir merdivenle at kata inilmektedir. Kuzey duvarına geniş bir pencere açılmıştır. Avluya bakan, batı cephesinde, değişik biçim ve boyutlu sivri kemerli bir düzenleme bulunur.

Bu düzenlemenin ortadaki kemerinin altına örülen duvara, basık kemerli bir kapı açılmıştır. Avludan iki basamakla çıkılarak ulaşılan, kapının üzerinde dikdörtgen biçimli kitabe panosu yer almaktadır. (Resim: 50)

Batı cephenin kemer ve duvar örgülerinin alt bölümlerinde düzenli kesme taş, üst bölümlerinde tuğla hatıllı kaba yontu taş malzeme kullanılmıştır. (Resim: 49- 51 -52 -53)

Değerlendirme: Kitabesine göre Mihaloğlu Ali Bey oğlu Mehmet Bey tarafından 917/ 1511–1512 yılında yaptırılmıştır.(Altınsapan ve Parla, 2004: 243)

Matrakçı Nasuh, Sultan Süleyman'ın Irak seferi sırasında uğradığı Seyitgazi'nin bir minyatürünü çizmiştir. Çizdiği minyatüründe bu beş oda ve rampa kısmı görülmemektedir. Yani 1534'te bu bina yapılmış görünmemektedir.(Yenişehirlioğlu, 2008: 143)

H.G. Yurtaydın Matrakçı Nasuh'un çizdiği bu minyatürden idari personel odalarının bu tarihte yapılmamış olduğunu ancak Sultan Süleyman tarafından sonradan eklendiğini iddia etmiştir. Ancak yapının üzerinde bulunan 1511 tarihini veren kitabe yapının tarihi hakkında somut bilgi vermektedir. Diğer kanıt ise bu odaların mimari özellikleridir. Özellikle köşelikler Sultan Süleyman'ın hükümdarlık dönemi sırasında gelişen Klasik Çağ stili gösterir.(Yenişehirlioğlu, 2008: 143)

Matrakçı Nasuh'un külliye'nin bu kısmını ve rampasını çizmemesi minyatürün oluşması sırasındaki bir alan problemi yüzünden yada rampayı ve onun üzerinde yer alan yapıları göstermenin karmaşık olmasından kaynaklanabilir.(Yenişehirlioğlu, 2008:143)

Wulzinger bu odaların işlevini oturma odaları olarak tanımlamıştır. Bu odalardan kuzeyde yer alanı, Derviş Mustafa adlı birisinin makam odasıdır. Bu odanın, kahve ocağı olarak da kullanıldığı verilen bilgiler arasındadır. Wulzinger'in aktardığı bilgilerde, kuzeydeki bu odanın en büyük şeyhin odası olduğunu söylemektedir. Menzel bu odanın ve harem kısmının 1826 yılındaki olaylar sırasında yıkıldığını belirtir. Şeyh için

odaya 1898 yılında ilave yapılmıştır. Burası konuk kabul odası olarak kullanılmıştır. 1909 ve 1911 yıllarında şeyh ve ailesi bu odayı kullanmışlardır. Bu yüzden bu oda şeyh odası olarak kısa bir süre kullanılmıştır. (Yenişehirlioğlu, 2008: 143)

İkinci oda tekkenin ikinci şeyhi olan Nakib'e aittir. İdari hiyerarşiye göre bunu Kayyum'un odası, Vekil-i Harç odası ve Türbedar odası takip eder. (Deveci, 2003: 115–116)

2.1.1.13. AŞEVİ

Adı: Aşevi

Yeri: Külliye avlusunun kuzeyinde doğu köşede yer alır.

Tarihi: 1511 yılından önce yapıldığı ileri sürülebilir.(Abdullah Deveci, 2003: 116)

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: Cumhuriyet döneminde Külliye'nin geçirdiği onarımlarda bu kısmın onarım gördüğüne dair kesin bilgi yoktur. Ancak Wulzinger'in çizimlerinde ahşap olarak gösterilen kat döşemelerinin şu an beton olması yapının onarım geçirdiğini göstermektedir.(Deveci: 2003:109)

2008–2009 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Kareye yakın dikdörtgen planlı, tromp geçişli kubbe örtülü olan yapı 8, 30 x 11, 70 m. ölçülerindedir. Avludan, güney cephe ekseninde bulunan basık kemerli bir kapıyla aşevine girilir. (Resim: 56)

Kapının batısında sivri kemerli çökertme alınlıklı, dikdörtgen biçimli bir pencere bulunur. Güney cephe önünde yer alan ikisi sütunlu dört kaide, bu bölümde vaktiyle bir revağın bulunduğu işaret etmektedir. İki yanındaki mekânlarla ortak, doğu ve batı duvarlarında herhangi bir açıklık bulunmaz.

Giriş kapısının doğusunda dikdörtgen kesitli bir niş bulunur. Kuzey duvar ekseninde ve eksenin batısında dikdörtgen kesitli iki, batı duvarında kare kesitli altı ocak

nişi bulunur. Batı duvardaki ocaklar davlumbazlıdır. Kuzey duvardaki ocak nişlerinin doğu ve batısında bulunan pencereler sivri kemerlidir. Doğu duvar eksenine eksenin iki yanında sivri kemer alınlıklı dikdörtgen kesitli birer dolap nişi yer alır. Kubbesinin batısında altı, kuzeyinde iki kesme taş kaideli, tuğla örgülü, pramidal külâhlı baca bulunur. Cephe örgülerinde moloz, kaba yontu ve düzgün kesme taş kullanılmıştır. (Resim: 57- 58)

Değerlendirme: Avlunun kuzeyinde doğu köşede yer alır. Batısında fırın, doğusunda Bektaşî Dergâhı bulunur.

Aşevi külliye içerisindeki insanların yiyecek ihtiyacını karşıladığı gibi, civardaki yoksul insanların da ihtiyacını gidermektedir. Bu bölümle doğrudan ilişkisi olan Vekil-i Harç; gıda maddelerinin depolanması, korunması, temini ve miktarından sorumlu idi. Tekkede pişirilen yemeklere ilişkin herhangi bir bilgi yoktur.(Yenişehirlioğlu, 2008: 145)

Tekkede XVI. ve XVII. yüzyıllarda tüketilen gıda maddelerinin diğer imarethanelerdekiyle hemen hemen aynı olduğunu S. Faroqhi tarafından kaydedilmiş mutfak giderlerinden anlamaktayız. Bunların yemek yağları, pekmez, bal, peynir, ziyaretçiler için kaymak ve az miktarda etten oluştuğu anlaşılmaktadır.(Yenişehirlioğlu, 2008: 145)

1909 Yılında burayı gezen T. Menzel'in gözlemlerine göre Aşevi görevini sürdürmektedir. Mutfakta 8 adet davlumbazlı ocak ve 6 büyük bakır kazan bulunmaktadır. Bunlar aynı zamanda Bektaşî konukseverliğinin de sembolüdür.(Say, 2006: 142) Aşevinde kullanılan araç gereçlerin çoğu bakırdandı. Ne yazık ki, şu an müzede olan bir sahan dışında hiçbir kap günümüze kadar muhafaza edilememiştir.

Aşevinin bodrum katı Menzel ve Wulzinger'e göre ambar olarak kullanılmıştır. Bodrum üst kat ile aynı boyutta yapılmıştır. Ahşap lentolarla birbirine tutturulan üç adet ahşap sütun ile yatay bir şekilde ayrılmıştır. Kuzeye bakan duvar diğer duvarlara göre daha incedir. Mazgallar ise içerin aydınlık olmasına yardımcı olmuşlardır. (Yenişehirlioğlu, 2008: 145)

Kare planı ile dikkat çeken Seyyid Battal Gazi aşevi II.Beyazıt dönemi mimarilerinden ayrılırken birkaç yıl sonra inşa edilen Şeyh Sucaeddin Tekkesinin aşevine örnek teşkil eder.(Yenişehirlioğlu, 2008: 145)

Bektaşı Odaları'nın avluya açılan hayat kısmı aşevinin güney duvarından yararlanılarak yapılmıştır. Bu durumda aşevinin 1511 yılından önce (Deveci, 2003: 116) diğer idari yapılardan önce yapıldığı ileri sürülebilir (Yenişehirlioğlu, 2008: 145). Bu durum yapının, külliye'nin kuzeyini meydana getiren yapılardan fırın, kırklar meydanı, halife meydanı, müderris odaları ve Aşevinde oluşan topluluğun en erken inşa edilen bölümü olabileceğini düşündürür.

2.1.1.14. EKMEK EVİ (FIRIN)

Adı: Ekmek Evi (Fırın)

Yeri: Külliye avlusunun doğu kanadında, aşevinin bitişiğinde yer alır.

Tarihi: 15. yüzyılın sonu 16. yüzyılın başında inşa edildiği düşünülmektedir.(Deveci, 2003: 116)

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: Cumhuriyet döneminde Külliye'nin geçirdiği onarımlarda bu kısmın onarım gördüğüne dair kesin bilgi yoktur. Ancak Wulzinger'in çizimlerinde ahşap olarak gösterilen kat döşemelerinin şu an beton olması yapının onarım geçirdiğini göstermektedir.(Deveci, 2003: 109)

2008–2009 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Aşevinin batısında yer alan, iki bölümden oluşan ekmek evine, güney cephe ekseninde bulunan iki yandan dışa taşkın sivri kemerli niş içerisine alınmış basık kemerli bir kapıyla külliye'nin avlusundan girilmektedir. Batı bölümü kareye yakın dikdörtgen planlı 9, 05 x 11,70 m. ölçülerinde kubbe ile örtülüdür. Doğudaki kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen planlı, 2, 65 x 11, 70 m. ölçülerinde ve daha dar olan bu bölümde fırın ağızları yer almaktadır.

Kuzey cephe ekseninin iki yanında sivri kemer alınlıklı dikdörtgen biçimli birer pencere yer alır. Güney duvarın farklı boyutlardaki dikdörtgen kesitli nişlerinden küçük boyutlu ikisi kapının batısında, büyük boyutlusu doğusunda yer alır. Bu bölümün batı duvar ekseninde ve bu duvarın kuzey köşesinde dikdörtgen kesitli birer niş daha bulunmaktadır. (Resim: 59- 60)

Kuzey duvar ekseninde davlumbazlı bir ocak nişi, eksenin iki yanında dikdörtgen biçimli birer pencere yer alır. Kubbesi dıştan kurşun kaplamalıdır. Kubbenin doğusunda pramidal külâhlı üç tuğla örgülü baca yer alır. Cephelerde düzgün kesme taş, kubbede tuğla kullanılmıştır.

Değerlendirme: Aşevinin bitişiğinde yer alan bu oda Aşevinden daha geniştir, ancak yükseklik olarak bakıldığında daha alçaktır. Duvarların yapımındaki farklılıklar ve duvarlardaki açık, keskin çizgiler iki binanın farklı zamanlarda yapıldığının en büyük kanıtıdır.(Yenişehirlioğlu, 2008: 146)

Aşevinin ocağı ve ekmek evinin fırınlarına baktığımız da araç gerecin noksanlığı, sınırlı ışık ve odanın planının elverişli olmaması gibi nedenleri göz önüne aldığımızda bu yerlerin çok fazla kullanılmadığını anlaşılmaktadır.(Yenişehirlioğlu, 2008: 145)

Ekmek evinin hemen bitişiğinde yer alan oda ise Wulzinger'e göre 'Fırıncı Başı'na aittir.(Say, 2006: 145)

Ekmek evinin avluya bakan duvarında kırmızı boyalı yazmada şöyle bir ifade yer almaktadır.

“ Muhammed, Kutbü'l-arifin Seyyid Battal Gazi, ya Ali, Allah, Muhammed,”

Ekmek evinden günümüze fazla bir araç gereç kalmamıştır. Ancak Hacı Bektaş Tekkesinin Ekmek Evine baktığımızda burada da kullanılan malzemeyi tahmin edebiliriz. Bunlar postlar, deriden yapılmış masalar, hamur tahtası, tahta odun teknesi ve ekmek hazırlanırken kullanılan diğer malzemelerdir.(Say, 2006: 145)

Ekmek evinin bodrum kısmı sadece kubbeli odanın altında yer almaktadır. Dikdörtgen odadan buraya herhangi bir giriş yoktur. Kuzey tarafın duvarından dışarıya bağlanan bir kapısı vardır. Öte yandan burası Kırklar Meydanının bodrumuna bağlanır ancak bu planda dahi görünmemektedir. Kuzeye bakan duvarda üç tane mazgal içerinin aydınlanmasını sağlar.(Yenişehirlioğlu, 2008: 147)

Yapı zemininin eğiminden dolayı avlunun kuzeyinde yer alan birimlerin altına bodrum inşa edilmiştir. Seyyid Battal Gazi Külliyesi'nin aşevi, ekmek evi ve kileri ile 15. ve 16. yüzyıldaki diğer külliyele karşılaştırdığımızda bu türbenin eşsiz bir yapısının olduğunu gözlemleyebiliyoruz. 15. yüzyılda aşevi ve imareti olan Osmanlı Külliyele; Bursa'daki Yeşil Külliye ve Muradiye Külliyesidir. Ancak şu an her ikisi de harabeye dönüşmüştür.(Yenişehirlioğlu, 2008: 147)

Bu yapılar genellikle iki parçadan oluşur; biri yemek yenilen bölüm, diğeri ise ocakların bulunduğu yemek pişirilen bölümdür. Fırınlr ve ocaklar yemekhanede hepsi aynı yerde bulunurken Edirne' deki II. Beyazıt Külliyesi'nde (895/1488) bu yapılar ayrı yerlerdedir. Ancak İstanbul da Fatih Sultan Mehmet Külliyesi'nde kesin bir aşevi planına karar veremiyoruz.(Say, 2006: 146)

Seyyid Battal Gazi Külliyesinin Ekmek Evi'ne baktığımızda geniş bir alanı iki parçaya ayıran iki sütun ve kemerler göze çarpar. Bu durum ise bize Osmanlı mimarisinin bir yapısı olduğunu göstermektedir.(Yenişehirlioğlu, 2008: 147)

Malzeme teknik ve plan kuruluşu açısından yapının göstermiş olduğu özellikler ve bu durumun külliyele bulunan diğeri yapılar ile benzerliğı yapının, Osmanlı Döneminde inşa edildiğini göstermektedir.

2.1.1.15. HALİFE MEYDANI

Adı: Halife Meydanı

Yeri: Külliye avlusunun kuzeyinde, fırının batısında yer alır.

Tarihi: 15. yüzyılın sonu 16. yüzyılın başında yapıldığı düşünülmektedir.(Deveci, 2003: 116)

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: 2008–2009 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Kareye yakın dikdörtgen planlı kubbe örtülü yapı, içten 9,05 x 11, 70 m. ölçülerindedir. Odaya güney cephesinin doğu köşesine açılmış olan basık kemerli bir kapıyla avludan girilmektedir. Güney cephe ekseninin iki yanı ile kuzey cephe eksenin iki yanında birer pencere yer almaktadır. Güney cephe ekseninde bir üst pencere bulunmaktadır. (Resim: 61)

Güney duvarında, pencerenin batısında üç, doğusunda iki dolap nişi bulunur. Batı duvar ekseninde bir ocak nişi, nişin iki yanında ortadakilerin daha büyük boyutlu olduğu üçer dolap nişi bulunur. Kuzey duvarda, pencereler arasında üç, pencerelerle duvar köşeleri arasında birer dolap nişi yer alır. Doğu duvarda, güney köşedekinin büyük boyutlu olduğu altı dolap nişi bulunmaktadır.

Cepheelerde düzgün kesme taş, kubbede tuğla kullanılmıştır.

Değerlendirme: Halife Meydanı ve Kırklar Meydanı Mevlevi tekkelerinden farklı olarak Bektaşî tekkelerinde görülen binalardır.(Say, 2006: 147)

Kırklar Odası ve Halife Meydanı'nın duvarlarında kullanılan malzeme ve örgünün benzerliği bu yapıların aynı tarihlerde yapıldıklarını düşündürmektedir.(Deveci, 2003: 116)

Halife Meydanı, Cem olarak adlandırılan dini törenlerin yapıldığı salondur. Cem törenlerinde ruhu aydınlatmak için kullanılan mum ve çıraları koymak için salonun dört kısmında nişler mevcuttur.

Bu kısımda Cem törenini idare eden tarikat halifesine ait post ve taht bulunur. Postlar ve taht Halife Meydanında kullanılmadığı zaman şeyhin odasına konmaktadır.

Hamit Z. Kosay'ın dediğine göre Hacı Bektaş Tekkesi'nin Meydan Evinde ziyaretçilerin getirdiği çeşitli hediyeler yer alır. Horasan postu ile kaplı bir kürsü ve üzerinde de Selman'ı Pak İbriği, cezveler şilteler şamdanlar bu eşyalar arasındadır. Seyyit Gazi Halife Meydanı ile karşılaştırdığımızda benzer eşyaların olduğunu varsayabiliriz.(Yenişehirlioğlu, 2008: 148)

Kırklar Meydanı ve Halife Meydanı Eskişehir çevresinden Şeyh Şücaüddin Külliyesi ve Üryan Baba Külliyesi'nde aşevi olarak bilinen Halife Meydanı yapılarıyla benzerlik göstermektedir. Bu yapılar, plan ve iç mekan düzenlemesi bakımından benzerlik göstermektedirler.(Deveci, 2003: 116)

Mevcut olan kitabelerden bu yapının Osmanlı Döneminde inşa edildiği anlaşılmaktadır.

2.1.1.16. KIRKLAR MEYDANI

Adı: Kırklar Meydanı

Yeri: Külliye avlusunun kuzeybatısında Halife Meydanıyla Fırın arasında yer alır.

Tarihi: 15. yüzyılın sonu 16. yüzyılın başında yapıldığı düşünülmektedir.(Deveci, 2003: 116)

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: 2008–2009 yılları arasında Kütahya Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Kareye yakın dikdörtgen planlı kubbe örtülü olan yapı 9, 05 x 11, 70 m. ölçülerindedir. Odaya, güney cephe ekseninde bulunan dışa taşkın kuruluşlu, aynalı basık kemerli portalden girilmektedir. Kuzey ve güney cephe eksenlerinin iki yanında dikdörtgen biçimli birer pencere bulunur. Mekânın güney duvarında yer alan kapıyla iki yanındaki pencere açıklıkları arasında birer, doğudaki pencereyle doğu köşe arasında bir, batıdaki pencere ile batı köşe arasında iki, dikdörtgen kesitli dolap nişi yer alır.

Batı duvar ekseninde beş kenarlı bir nişle bu nişin iki yanında, ortadakilerin daha büyük boyutlu olduğu dikdörtgen kesitli üçer dolap nişi bulunur. Kuzey duvar ekseninde büyük boyutlu bir ocak nişi bulunmaktadır. Ocak nişiyle pencereler, pencerelerle duvar köşeleri arasına dikdörtgen kesitli birer dolap nişi yerleştirilmiştir. Doğu duvar ekseninde yer alan büyük boyutlu nişin iki yanına, küçük boyutlu eş aralıklı üçer dikdörtgen kesitli

dolap nişi yerleştirilmiştir. Mekânın pencere ve dolap nişleri sivri kemer biçimli silmelerle çevrelenmiştir. (Resim: 62- 63 -64)

Cephelerde düzgün kesme taş, kubbede tuğla kullanılmıştır.

Değerlendirme: Kırklar Meydanı adını; ruhani olarak hiyerarşik kırk kişiden alır. Gücünü Hz. Ali'den, uhrevi zenginlik alan Fatma'nın evinde yapılan geleneksel toplantılarda yer alan kişilerden alır.(Yenişehirlioğlu, 2008: 148) Yapının isimlendirilişi ve konumu bu bölümlerin Cem törenlerinin ve toplantıların yapıldığı birimler olarak kullanıldığını gösterir.

Genel yapısı itibariyle Halife Meydanına benzemektedir.

Menzel ve Wulzinger ziyaretleri esnasında bu kısmın askeri bir depo olarak kullanıldığını belirtmektedirler.

Kırklar meydanının güneybatı köşesindeki kapıdan halife meydanı ve kırklar meydanının bodrum katlarına bir girişi vardır. Bodrum katı kuzeydeki kapı ile direk dışarıya bağlanır. Dört adet sütun ile düzenli bir şekilde iki bölüm halinde iki adet alan oluşturulmuştur. Dikdörtgen bir girinti ve küçük bir ocak duvarın batı tarafına yerleştirilmiştir. Doğu tarafındaki doğu alan iki katı yüksekliğe sahiptir ve ahşap bir merdivenle diğer tarafa bağlantı sağlanır. Bu bodrum katının farklı organizasyonu sayesinde işlevinde de bir ilerleme görülmüştür. İkinci katın batı tarafındaki alan pencereler ve ocağın varlığını göz önünde bulundurduğumuzda bu katın sürekli kullanıldığını anlayabiliyoruz.(Yenişehirlioğlu, 2008: 149)

En sıcak günlerde bile bodrum katının bir depo olarak malzemeleri koruyabildiği görülmüştür. Ekmek evi ve aşevinin altındaki bodrum katı Kırklar Meydanı ve Halife Meydanı'nın altındaki bodrum katlarından daha farklı işlevlere sahiptir. Öte yandan binanın mimari yapısı diğer iki bodrum katının bölgesel varlığından çok bir Osmanlı mimarisi olduğu göze çarpar.(Yenişehirlioğlu, 2008:149)

Plan kuruluşundaki benzerliklerden Halife Meydanıyla aynı dönemde inşa edildiği anlaşılmaktadır.

2.1.1.17. MÜDERRİS ODALARI

Adı: Müderris Odaları

Yeri: Külliye avlusunun kuzeyinde, fırının batısında yer alır.

Tarihi: 1511 yılından önce yapıldığı ileri sürülebilir.(Abdullah Deveci, 2003: 116)

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: 2008–2009 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bugünkü Durumu: Sağlam

Tasvir: Avlunun kuzeyinde kuzey güney doğrultusunda ard arda sıralanmış iki odadan oluşmaktadır.

Kuzeydeki 3,77 x 4, 90 m., güneydeki 3,77 x 5, 65 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Her iki oda da tromp geçişli kubbeye örtülüdür. Avludan, güney cephenin doğu köşesine açılmış bir kapıyla güneydeki odaya girilir. Kapının batısında sivri kemerli, dikdörtgen biçimli bir pencere bulunur. Batı duvar ekseninde beş cepheli, konik külahlı, yaşmaklı bir ocak nişi, nişin güneyinde dikdörtgen kesitli bir dolap nişi, ekseninin kuzeyinde dikdörtgen biçimli bir pencere yer alır.

Doğu duvarda yer alan farklı boyuttaki dikdörtgen kesitli üç dolap nişinden biri eksenin güneyinde, diğer ikisi kuzeyinde bulunmaktadır. Kuzey duvarında, doğu köşeye açılmış basık kemerli bir kapı, bu kapının batısında dikdörtgen kesitli iki dolap nişi yer alır. Bu kapıyla müderris odalarından kuzeyde yer alanına geçilmektedir.

Bu odanın güney duvar ekseninde bir, doğu duvar ekseninin iki yanında dikdörtgen kesitli birer dolap nişi bulunmaktadır. Kuzey duvar ekseninde bir ocak yer alır. Ocağın batısında dikdörtgen kesitli bir dolap nişi, doğusunda bir pencere bulunmaktadır. Batı duvar ekseninin güneyinde bir pencere, kuzeyinde dikdörtgen kesitli konik külâhlı, yaşmaklı bir ocak nişi yer alır. Müderris odalarının duvar örgüsü, avlunun kuzey kanadındaki diğer mekânların örgüsüne benzemektedir. (Resim: 65- 66- 67)

Değerlendirme: Avlunun kuzeybatısında, kuzey güney doğrultusunda ard arda sıralanmış bu iki odanın müderrislerce kullanıldığı düşünülmektedir.(Altınsapan, 2004: 249)

Yapının inşa özellikleri külliye'nin kuzey bölümünü oluşturan ve 16. yüzyıla tarihlenen yapılar ile göstermiş olduğu benzerliklerden aynı dönemde inşa edilmiş olabileceğini gösterir.

2.2. KÜMBET KÖYÜ

2.2.1. HİMMET BABA TÜRBESİ

Adı: Himmet Baba Türbesi

Yeri: Seyitgazi ilçe merkezine 36 km uzaklıkta olan Kümbet köyünün kuzeyinde, yüksek bir tepenin üzerinde bir hazire içerisinde yer almaktadır.

Tarihi: 13. yüzyıl (Altınsapan, 1999: 93)

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: Bilinmemektedir.

Bugünkü Durumu: Yapının günümüzdeki durumu sağlamdır.

Tasvir: Türbe dıştan 7.32 x 7. 32 m ölçülerinde sekizgen planlı, içten 5.57 x 5.57 m ölçülerinde daire planlı, kubbe örtülü ve iki katlıdır. Ancak günümüzde türbenin alt katına girilememektedir. Dıştan sekizgen planlı olan türbenin alt katının içten kare planlı olduğu ve üzerinin basık tonoz örtülü olduğu anlaşılmıştır. (Resim: 68- 69)

Türbenin doğu cephesinde 62 cm genişliğinde dikdörtgen biçimli tek kanatlı ahşap kapısı yer almaktadır. Kapının üzeri yuvarlak kemerli ve çökertme alınlıklı olarak düzenlenmiştir. Kapının iki tarafına mermer sütünceler yerleştirilmiştir. Sol tarafındaki sütüncenin yanına istiridye kabuğu şeklinde mermer bir niş yerleştirilmiştir.(Resim: 73- 74- 75) Kapının hemen üst kısmında duvar hizası boyunca devam eden şerit halinde bezemeli devşirme malzemeler kullanılmıştır. Bu bezemelerde, balıksırtı, kabara, çarkıfelek gibi motifler yer almaktadır. (Resim: 71 -72) Kapının üst kısmı tuğla malzemeden yuvarlak bir kemer ile sonlandırılmıştır.

Alınlığın üst kısmında haç, bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan şerit halinde duvar boyunca devam eden süsleme frizi bulunmaktadır. Bu frizin üst kısmında bir sıra kesme taş dizisi kullanılmıştır. Bu frizin üst kısmında da aydınlatma gözü olarak kullanılmış günümüzde kerpiç malzeme ile doldurulmuş yarım daire şeklinde bir açıklık bulunmaktadır. Bu açıklık türbenin kuzeydoğu ve kuzeybatı cephelerinde de görülmektedir. (Resim:70)

Mahzen hücresinin örtüsü ve biçimi, girişi kapalı olduğundan anlaşılamamaktadır. Üst kat içeriden sekizgen kasağa oturan 5.57m. çapında kubbe ile örtülmüştür. Sade olarak düzenlenmiş üst katta, iç mekanda güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda, birbirine paralel biçimde uzanmış dikdörtgen prizma biçiminde iki sanduka bulunmaktadır. (Resim: 76)

Türbenin duvarları moloz taş örgülü, cepheleri ise kesme taş kaplamadır. Üst örtü, giriş kapısının alınlık kemerlerinde tuğla, kapı lento ve söveleriyle doğu, kuzeydoğu ve güneydoğu cephelerinde devşirme malzeme, iç duvarlarında sıva, kapı kasası ve kanatlarında ahşap malzeme kullanılmıştır.

Değerlendirme: Türbe, Kümbet köyünde bir tepe üzerinde, hazire içinde yer almaktadır. Türbenin olduğu bölgede özellikle Friglere ait yapı kalıntıları bulunmaktadır. Ayrıca Türbede kullanılan devşirme malzemelerin Roma ve Bizans dönemine ait olduğu söylenebilir.

Türbe, sekizgen prizmal gövdeli ve pramidal külahlı türbeler grubuna girer. İçten daire planlı ve kubbe ile örtülüdür. Gövdesi kesme taş, külahlı tuğladan örülmüştür. Mahzen hücresi kapalıdır. Yapı plan ve örtüsü ile 13.yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmektedir (Tuncer, 1991: 214). Türbenin dıştan sekizgen olan üst kat planı tek katlı Merkez Atalan Tekke türbesi ile benzerlik gösterir. Külahlı ile kare planlı çift katlı Sivrihisar Alemşah Türbesi'ne benzemektedir. Düzenli örgü kesme taş malzemesiyle Eskişehir bölgesinde yer alan türbeler içerisinde tek örnektir.(Altınsapan, 1999: 93)

2.3. DOĞANÇAYIR BELDESİ

2.3.1.MELEKGAZİ TÜRBESİ

Adı: Melegazi Türbesi

Yeri: Eskişehir iline bağlı, Doğançayır köyünün 3 km. güneydoğusunda tepe üzerinde yer alır. Türbenin çevresinde dağınık devşirme malzeme bulunmaktadır.

Tarihi: Mimari özelliklerine göre 14. yüzyıla tarihlenmektedir.

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: Beldede halkla yapılan görüşmelerde yapının 1996 yıllarında Halime Mete adında bir hayırsever tarafından badanasının ve sıvalarının yapıldığı ve giriş kapısına demirden kapı takıldığı dile getirilmektedir.

Yapı 2008 yılında Vakıflar Genel müdürlüğü tarafından restore edilmiş olup, sağlam durumdadır.

Tasvir: Tek katlı yapı, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı, 5,20 x 13,67 m. ölçülerinde sivri tonoz örtülüdür. Çevresinde yapı kalıntıları ve devşirme malzemeler bulunmaktadır.

Türbenin doğu cephesinde 101 cm genişliğinde dikdörtgen bir giriş kapısı yer almaktadır. Bu kapı daha sonraki yıllarda yapılan onarım çalışmalarıyla eksenden kuzeye kaydırılmıştır. Kapının güneyinde 98 cm genişliğinde dikdörtgen bir pencere açıklığı bulunmaktadır.

Kapının ve pencerenin üzerinde bulunan tuğla örgülü yuvarlak kemer uygulamasında, kemer ayaklarının pencere ve kapı açıklıklarından kayıklık göstermesi, cephede yapının inşasından sonra oynamaların olduğunu göstermektedir.

Güney cephede, simetrik olarak yerleştirilmiş, tuğla örgülü yuvarlak kemer alınlıklı iki pencere açıklığı bulunmaktadır.

Yapının batı cephesinde herhangi bir açıklık bulunmamaktadır.

Türbenin, kuzey cephesinde ise bir dikdörtgen pencere açıklığı vardır. Bu pencere açıklığı iç mekana dikdörtgen biçimli bir niş olarak yansımaktadır.

Tüm duvarlarını bir sekinin dolandığı mekanın ortasında doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmiş 102 cm genişliğinde ve 482cm uzunluğunda tek bir sanduka yer alır. (Resim: 82)

Güney duvar, ekseninde 87 cm genişliğinde 38 cm derinliğinde dikdörtgen biçimli mihrap nişi yer alır.

Cephe düzenlemesi kapı ve pencere biçimleriyle içeriye yansır. Yapının sivri tonoz örtüsü, kuzey-güney doğrultusunda atılmış, eş aralıklı dört takviye kemerle desteklenmiştir. (Resim: 77-78- 79- 80- 81)

Eski fotoğraflardan ve yapı ile ilgili yapılmış olan çalışmalardan mihrabın iki yanında ve dördüncü kemer karınlarında kalem işi Rumiler, sarmal dal motifleri ve nesih yazı ile yazılmış ayetlerin bulunduğu bilirse de bu süsleme unsurlarının hiçbiri günümüze ulaşmamıştır. Yöre halkının verdiği bilgiye göre, yapının süslemesi 19. yüzyılın son çeyreğinde yapılmıştır.

Moloz taş örgülü olan türbenin pencere ve kapı alınlık kemerlerinde tonoz örtüsünde ve takviye kemerlerinde tuğla kullanılmıştır. Beden duvarlarında çok miktarda Bizans dönemine ait devşirme malzeme yer almaktadır. İç duvarlarda ise sıva kullanılmıştır.

Değerlendirme: Danişmend Gazi'nin 1105 yılında vefat etmesinden sonra yerine en büyük oğlu olan Emir (Melîk) Gazi geçer ve yaklaşık olarak otuz yıl hükümdarlık yapar. Danişmend Gazi'nin vefatından sonra hanedan üyeleri arasında taht kavgaları oluşur. Bunu fırsat bilen I. Kılıç Aslan Malatya'yı alır. Sultan Mesud'u nüfuzu altına alan ve ona karşı Atabey olarak davranan Emir Gazi, onu kendi “destek ve himayesi sayesinde” iktidarını sürdürmek zorunda bırakır. Hatta onunla birlikte Haçlılar, Bizanslılar ve Ermeniler gibi dış düşmanlara karşı ortak bir siyaset takip eder. Bu dönemde Anadolu Selçuklu-Danişmendli ilişkileri bu şekilde devam eder .(Anonim, 2010:39)

Emir Gazi'nin Bizanslılar, Haçlılar ve Ermenilere karşı yaptığı gazalar ve kazandığı zaferler sonucu Konya dışında Sakarya'dan Malatya'ya kadar Anadolu hâkimiyetini ele geçirmesi, huzur ve asayiş sağlayarak Anadolu'nun en nüfuzlu hükümdarı olması, Abbasi Halifesi ile Büyük Selçuklu Sultanı'nın da kulağına gitmiştir. Bunun üzerine 1134 yılında Abbasi Halifesi (1118- 1135) ve Büyük Selçuklu Sultanı Sancar, Emir Gazi'ye menşur, bayrak, davul, altın asa, tac gibi hakimiyet alametlerini vermek ve Melik" ünvanını tevcih ederek onu Kuzey Anadolu Hükümdarı ilan etmek için elçiler gönderirler. Ancak, onun ölümü üzerine bu hakimiyet alametlerini yerine geçen oğlu Muhammed'e vererek onu "Melik" ilan ederler. Malatya'da vefat eden (1134) Emir Gazi'nin cenazesi, Kayseri'ye getirtilerek burada Pınarbaşı İlçesi Pazarören Nahiyesi'nin Melik Gazi Köyü'nde sağlığında yaptırdığı türbeye defnedilir. Eskişehir ile olan bağlantısı nedeniyle bazı yerel kaynaklar ve söylenceler O'nun Seyitgazi Nahiyesi'nin Arabviran Karyesiyle Çukur Ağıl Karyesi arasında bulunan bir toprak kale civarında vefat ederek (H 529, M/1134) defnedildiğini kaydeder.

Diğer Melik Gazi Tekkeleri Kale Dağ yakınlarındaki Sarımsaklık'ta, Niksar'da bulunanla büyük bir ihtimalle, Danişmendoğulları'nın aynı adı taşıyan beyi (M 1106-13) ile de aynı kültürel bağlantılarla ilgilidir. Dolayısıyla Eskişehir'deki Melik Gazi adına izafe edilen tekke bir makam tekkedir. Türk ve İslam kültüründe kahramanlıklarıyla büyük izler bırakmış olan kimliklerden Melik Gazi'nin bu bölge içinde bu manada anıları hala tazedir. Burada gömülü olmasa bile onun kutlu adı için bir tekkenin kurulmuş olması yöre insanının dini inançlarının köklerinin yanında milli benliğin oluşturulmasında da son derece önemli bir hareket noktasını oluşturur.(Anonim, 2010:39)

Yapı, yerleşim birimlerinde uzakta bir tepede, dönemi, niteliği ve özellikleri anlaşılmayan yapı kalıntıları arasında yer alır. Yapıda ve yapının çevresinde Roma ve Bizans dönemlerine ait devşirme malzeme bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı ve dört kemer ile destelenen sivri tonozla örtülüdür. Yapının çevresindeki diğer yapılardan günümüze bir şey kalmamıştır. Dikdörtgen planlı türbeler grubuna giren yapı Eskişehir Uludere, Orta Tekke (14. yy), Sivrihisar Dinek (14. yy) ile plan yönünden benzerlik göstermektedir.(Altınsapan, 1999: 107)

13. – 15. yüzyıllar arasında Anadolu' da görülen dikdörtgen planlı türbe tipinin temsilcisi olan yapı, Eskişehir'de Yılankırkan, Makuf Tekke, Ortaca, Dinek türbeleri

gibi yapı topluluğu içerisinde bulunmaktadır. Malzeme bakımından Dinek (Sivrihisar) ve Orta Tekke (Merkez Uludere) türbeleri ile benzerlik göstermektedir.

Yapı plan ve örtü sistemi bakımından Eskişehir bölgesinde bulunan benzer planlı yapılara dayanılarak 14. yy.'a tarihlenmektedir. (Altınsapan, 1999: 107) Günümüzde yerleşim alanı dışında bulunan yapı 2008 yılında Vakıflar Genel müdürlüğü tarafından restore edilmiş olup, sağlam durumdadır.

2.3.2. MELEKGAZİ ZAVİYESİ

Adı: Melekgazi Zaviyesi

Yeri: Eskişehir iline bağlı, Doğançayır köyünün 3 km. güneydoğusunda tepe üzerinde yer alır. Etrafında bugün ne olduğu anlaşılmayan yapı kalıntıları bulunmaktadır. Türbenin çevresinde dağınık devşirme malzeme bulunmaktadır.

Tarihi: Mimari özelliklerine göre 16. yüzyıla tarihlenmektedir.

Banisi: Bilinmemektedir.

Baninin Hayatı: Bilinmemektedir.

Sanatçı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: Belde de halkla yapılan görüşmelerde yapının 1996 yıllarında Halime Mete adında bir hayırsever tarafından badanasının ve sıvalarının yapıldığı ve giriş kapısına demirden kapı takıldığı dile getirilmektedir.

Yapı 2008 yılında Vakıflar Genel müdürlüğü tarafından restore edilmiş olup, sağlam durumdadır.

Tasvir: Zaviyeyi oluşturan yapılar, türbenin giriş aksından ve doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve blok mermer döşeli avlunun kuzey ve güneyine yerleştirilmiştir. Avlu 7, 30 x 11,80 m. ölçülerindedir.

Bu bölümlerden güneyde bulunanı, 5,52 x 8,40m. ölçülerinde dikdörtgen planlı mescit bölümüdür. Güney duvarında 40 cm. derinliğinde ve 140 cm. genişliğinde, dikdörtgen mihrap nişi yer alır. Yapının içerisinde bulunan sütun başlıklarının yerleştiriliş düzeni, yapının direklerle taşınan çok destekli bir plana sahip olduğunu gösterir. Mescit, kuzey duvarında bulunan 192 cm. genişliğinde, dikdörtgen kapı açıklığı ile avluya açılmaktadır.

Avlunun kuzeyinde bulunan mekânlardan doğudakinin kuzey duvarında ocak nişleri yer almaktadır. Bu ocak nişlerinden batıda bulunan ocak ikili bir düzenlemeye sahiptir ve bölümün giriş kapısı ekseninde yer alan ocak nişinden daha küçük boyutludur. Bu bölümün batısında güney duvar ekseninde yarım daire biçiminde bir mihrap nişi bulunan ve kuzey duvar köşesinde bir dolap nişi bulunan 3,48 x 3,57 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen bir bölüm bulunmaktadır.

Moloz taş duvar örgülü ve sıkıştırılmış toprak zemine sahip olan bu yapılar kazılar sonucu ortaya çıkartılmıştır. (Resim: 82- 83- 84- 85)

Değerlendirme: Kitabesi ve vakfiye kayıtları bulunmayan zaviyenin inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak; Seyitgazi ve çevresinde günümüze ulaşan tarikat zaviyelerinde belirlenen inşa faaliyetleri göz önüne alındığında, zaviyenin en geç 16. yüzyıl olabileceği düşünülmektedir.(Gerengi,2010: 55)

Seyitgazi Külliyesinde gerçekleştirilen son onarımlar ve eklemeler ile Üryan Baba Türbesi ve Zaviyesi, Aslanbeyli Köyünde bulunan Şeyh Şücaeddin Külliyesinde görülen inşa faaliyetlerinin 16. yüzyılda yoğunlaşması Melekgazi Zaviyesinde bu dönemde gerçekleştirilen inşa süreci ile birlikte yapıldığını gösterir.

2.4. BEYKIŞLA KÖYÜ

2.4.1. YILANKIRKAN TÜRBEİ

Adı: Yılankırkan Türbesi

Yeri: Seyitgazi İlçe merkezine 14 km uzaklıkta olup, Beykişla köyünün 4 km. güneydoğusunda, düz arazide yer alır.

Tarihi: Yapı, mimari özellikleri dikkate alınarak 14. yüzyıla tarihlenmektedir.

Banisi: Bilinmemektedir.

Sanatçısı: Bilinmemektedir.

Onarımlar: Bilinmemektedir.

Bugünkü Durumu: Kubbesi tamamen, duvarlarının üst bölümleri kısmen yıkılmıştır.

Tasvir: Yerleşim merkezinden uzakta boş bir arazide yer almaktadır. Yapının beden duvarlarının üst kısımları ve üst örtüsü yıkılmış olup günümüze ulaşmamıştır. Türbenin yalnızca kuzey cephesinde kubbe eteği kalıntısı görülmektedir.

Tek mekanlı kare planlı, kubbe ile örtülü olan türbe dıştan 4.14 x 4.21 m., içten 3.28 x 3.35 m. ölçülerindedir. Türbenin kuzey cephesinde yer alan basık kemerli kapı 90 cm genişliğindedir. Kapının üzerinde 75 cm genişliğinde sivri kemerli bir niş bulunmaktadır. Nişin üzerinde 62 cm genişliğinde sivri kemerli dikdörtgen üst pencere bulunmaktadır.

Yapının doğu, güney ve batı cephelerinde açıklık bulunmamaktadır. Kuzey cephede kalan kubbe kalıntılarından kubbe kasnağının tüm cephelerinde sivri kemerli birer pencere olduğu düşünülebilir.

Günümüze ulaşan kalıntılardan yapının 6.63 m. çapında üçgen kuşaklarla geçilen kubbe ile örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Günümüze sadece dört duvarı ulaşan yapıda kapı açıklığı dışında herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. (Resim: 86- 87- 88)

Yapının tüm cepheleri düzenli kesme taş örgülüdür. Tuğla üst örtü ve kubbe geçişlerinde mermer, kapı kemerinde sıva tüm iç mekanların duvarlarında kullanılmıştır.

Moloz taş örgülü duvarlar, düzenli teknikle moloz ve kesme taş malzemeye kaplanmıştır. Örtü ve geçişlerde düz istifli tuğla, kapı kemerinde mermer, iç duvarlarda sıva kullanılmıştır.

Değerlendirme:

Türbe yerleşim merkezinden uzakta, oldukça harap bir durumdadır. Tek mekanlı, kare planlı ve tek katlı yapının üzeri kubbe ile örtülmüştür. Kubbeye geçiş üçgen kuşak ile sağlanmıştır. Türbe 14. yüzyıldan itibaren yaygınlaşan kübik gövdesi üzerine kubbesi olan türbeler sınıfındadır (Arık, 1969: 91).

Türbede, genellikle 13. yüzyıl Selçuklu Türbelerinde görülen mahzen hücresi yoktur.

Kare planlı türbeler, İslam mimarisinde sık görülen türbe tipleridir ve 10. yüzyıldan başlayarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu’da tek katlı ve kare planlı tipin en erken tarihi 12. yüzyıldır. 12.ve 14. yüzyıllarda Anadolu’da çift kat uygulamasının tek katlılara oranla daha fazla olduğu görülür.(Altınsapan,1999:162)

Plan ve örtü sistemi ile Çatacık Makuf Tekke (14. Yüzyıl), Eskişehir merkez Orta Koç Takreddin türbeleriyle benzerlik gösterir.(Altınsapan, 1999: 102)

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ:

Eskişehir iline bağlı ilçelerden biri olan Seyitgazi'nin, doğusunda Mahmudiye ve Çifteler ilçeleri, batısında Kütahya, güneyinde Afyon, kuzeyinde Eskişehir ili yer almaktadır. Bölgenin İç Anadolu'yu İstanbul'a bağlayan tarihi yolların kesişme noktasında yer alıyor olması her dönemde önemini korumasına neden olmuştur. Sakarya, Porsuk ve Sarısu gibi üç büyük akarsuyun suladığı geniş bir ovada yer alan bu ova verimliliği nedeniyle tarih öncesi dönemlerden başlayarak günümüze kadar sürekli tercih edilen bir yerleşim bölgesi olmasına neden olmuştur.

(Doğru, 2005: 23)

Antik dönemde Nacaleia adıyla bilinen Seyitgazi Phryg vadisinin batı sınırında yüksek tepelerle sınırlanan bir vadinin ağzında, tepelik bir mevkide (bugünkü Seyitgazi Külliyesini bulunduğu tepe olduğu düşünülmektedir) kurulmuştur. (Ramsay, 1882: 119)

5. yüzyıldan itibaren Bizans hakimiyetine giren bölge bu dönemde de önemini korumuştur. 1071 yılından sonra Anadolu'ya başlayan Türk göçleri ile birlikte Bizans ve Türk boyları arasında sıklıkla yaşanan mücadelelerde de önemli bir nokta teşkil etmiştir. Uzun süre Selçuklu ile Bizans arasında bir sınır teşkil eden bölge, 1289 yılında Osman Gazinin Karacaşehir fethinin ardından Türk hakimiyetine girmiştir.

Yapılan araştırmalar, bölgenin önemini ortaya koyacak veriler sunmuştur. Ortaçağda özellikle Seyitgazi kimliği çevresinde oluşturulan Seyit Battal gazi kültürünün etkin bir biçimde ortaya çıktığını gözlemlemek mümkün görünmektedir.

Seyitgazi ilçesinde bulunan Ortaçağ Türk Dönemine (13.-15. yüzyıllar) ait yapılarını incelendiği bu çalışmada Seyitgazi Külliyesi, Kümbet Köyü Himmet Baba Türbesi, Doğançayır Beldesi Melekgazi Türbesi ve Zaviyesi ve Beykışla Köyü Yılankırkan Türbesi mimari özellikleri açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Camiler ve Mescidler:

Çalışma konusu içerisinde yer alan tek cami örneğimiz Seyitgazi Külliyesi içerisinde yer alan yapıdır. Günümüze ulaşan bugünkü caminin ilk yapılışının 1207–1208 yıllarına I.Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi'nde inşa edildiği düşünülmektedir. 1511–12 yıllarında Sultanı II. Bayezid döneminde külliye de gerçekleştirilen kapsamlı onarım faaliyetleri sırasında camide de onarımların gerçekleştiğini düşünülebilir. Selçuklu Döneminde büyük olasılıkla bağımsız bir yapı olduğu düşünülmektedir. (Altınsapan,

Parla 2004, 376) Günümüze gelen Osmanlı Cami ise, 16. yüzyılda yapılan eklemeler ile bugün bir yapı grubu içerisinde yer almaktadır. Kadınlar mahfili bulunmayan yapıda gri mermerden bir minber ve içi boyanmış yarım daire biçimli bir mihrap nişi bulunmaktadır.

Kareye yakın yamuk planı, pendantif geçişli kubbe örtüsüyle, tek mekanlı cami plan tipine girer. Tek şerefeli, silindirik gövdeli minaresi yapıdan bağımsız ve kuzeydoğu köşesine yakın konumdadır. Selçuklu Camisi zamanla, hepsinin ortak bir hole açıldığı başka işlevli yapılarla çevrelenmiş olarak Bektaşî Tarikatına hizmet vermeye başlayarak tarikat camiine dönüştüğü düşünülmektedir. (Altınsapan ve Parla 2004, 377)

Çalışmada tespit edilen tek mescid örneği, Melekgazi zaviyesinde kazılar sonucu ortaya çıkartılan yapıdır. Günümüze yalnızca temel izleri ile ulaşan yapının, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı olduğu ve çok destekli bir plan özelliği gösterdiği düşünülmektedir.

Medreseler:

Selçuklu Dönemine ait olan Ümmühan Hatun Medresesinin (1208), tek katlı, özgününde açık avlulu çift revaklı üç eyvanlı Selçuklu Dönemi medrese plan tipolojisine sahip olduğu düşünülmektedir. Açık avlunun üzeri Osmanlı Dönemi'nde (1511–1512) gerçekleştirilen onarımlar sırasında kubbelerle örtülmek suretiyle kapatıldığı düşünülür. Ana eyvanı oluşturan Ümühan Hatun Türbesi, Çift katlı düzenlemeye sahip bir türbedir. Bu özellikleriyle klasik Selçuklu Medreseleri plan tipini taşır. Medresenin günümüzde ana eyvanı olan türbenin külliye'deki en eski yapılarından biri olduğu ve medresenin türbeye sonradan eklendiği mimari unsurlar göz önüne alındığında anlaşılmaktadır. Bu durumu destekleyen en kuvvetli kanıt türbenin eyvanını dıştan çevreleyen silmelerin kubbe kemerleri ve medresenin beden duvarları tarafından kesintiye uğratmasıdır. Bu durum medresenin açıkça türbeden sonra inşa edildiğine kanıt olarak gösterilebilir. Ümmühan hatun medresesi Eskişehir bölgesinde Selçuklu döneminden günümüze ulaşan tek medrese örneği olması açısından da önemli bir örnektir.

Değerlendirme kapsamına alınan diğer bir yapı tipi de; Seyitgazi Külliyesinde bulunan ve bazı araştırmalarda medrese odaları olarak tanımlanan Kırklar Meydanı ve Halife Meydanı olarak bilinen Osmanlı dönemi yapılarıdır. 1515–1516 yıllarına

tarihlenen yapılar, yan yana sıralanmış, kareye yakın dikdörtgen planlı kubbe örtülü iki odayla bu odalara batıdan bitişik konumda inşa edilen yine kubbe örtülü iki müderris odasından oluşmaktadır. Odaların tümünde ocak ve dolap nişleri bulunmaktadır. Odalarda bulunan ocak ve dolap nişlerinin konumu bu iki yapının medrese olamayacağını Cem törenlerinin yapıldığı mekanlar olarak kullanılmış olabileceğini akla getirir.

Müderris odalarından kuzeybatıda yer alan odanın dışındaki tüm odalar külliye avlusuna doğrudan açılan kapılardan sağlanan girişlere sahiptirler. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan son yenileme çalışmaları ile sıvaları yenilenen ve beyaz bir badana ile badanalanan yapının önüne betonarme direkler tarafından taşınan bir sundurma ilave edilmiştir.

İmaretler:

Seyitgazi İlçesi'nde imaret yapılarına rastlanmıştır. Seyit Gazi Külliyesi'ndeki aşevi, fırın ve alt katta bulunan depolardan oluşan yapılar bu işlevi yerine getirmek amacı ile oluşturulmuştur. Kubbeli örtüye sahip olan bu yapılardan aşevi güney cephe ekseninde bulunan basık kemerli bir kapı açıklığına sahiptir. Doğu, batı ve kuzey duvarlarında yan yana sıralanmış davlumbazlı büyük ocakların sıralandığı yapı günümüzde her yıl düzenlenen şenliklerde de kullanılmaktadır. Kuzey ve batı cephelerinde ocak nişleri bulunan fırın bölümünün, doğu cephe ekseninde zemin kodundan daha aşağıda bir konumda yerleştirilen ekmek pişirme fırını bulunmaktadır. Külliye de bulunan fırın ve aşevi mimari form, malzeme teknik özellikleri açısından yine Seyitgazi ilçesine bağlı Aslanbeyli köyünde bulunan ve 16. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Şeyh Sücaaddin külliyesinde bulunan fırın ve aşevi ile büyük benzerlikler göstermektedir. Bu durum bölgede inşa edilen birçok yapıda olduğu gibi bu yapı tipinde de Seyitgazi külliyesinde bulunan yapıların bölgede inşa edilen yapıları etkilediğinin önemli bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Bölgede tespit edilen ikinci yapı ise Melekgazi zaviyesinde kazılar sonucu ortaya çıkartılan ocaklı mekandır. Dikdörtgen bir plana sahip olan bu yapının da tıpkı Seyitgazi Külliyesi aşevinde olduğu gibi kuzey duvarında ocak nişleri bulunmaktadır. Daha küçük ve basit bir uygulamaya sahip olan ve temel duvarlarının bir kısmı ortaya çıkartılan

yapının en erken 16. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir. (Gerengi, 2010: 55)

Türbeler:

Çalışmada değerlendirme kapsamına alınan dokuz türbe yapısı bulunmaktadır. Bu türbelerden dördü Selçuklu Dönemine tarihlenmektedir. Dört türbeden Ümmühan Hatun Türbesi 1205–1211 yıllarına, Kesikbaşlar ve Kümbet Köyü Himmet Baba Türbeleri 13. yüzyıla, Kadıncık Ana Türbesi ise 13. yüzyılın son çeyreğine tarihlenmektedir.

Selçuklu dönemine tarihlenen bu yapılardan Ümmühan Hatun, Kesikbaşlar ve Kümbet Köyü Himmet Baba Türbeleri çift katlıdır. Ümmühan Hatun ve Kesikbaşlar Türbelerinin üst katları eyvanlıdır. Ümmühan Hatun Türbesi'nin dikdörtgen planlı her iki katı da sivri tonoz örtülüdür. Kesikbaşlar Türbesi'nin kare planlı iki katından alttaki sivri tonoz üstteki, pandantif geçişli kubbe örtülüdür. Himmet Baba Türbesi'nin dıştan sekizgen içten kare planlı alt katı sivri tonoz, dıştan sekizgen içten daire planlı üst katı, dıştan pramidal külâh içten doğrudan duvarlara oturtulan kubbeyle örtülüdür. 13.yüzyılın son çeyreğine tarihlenen Kadıncık Ana Türbesi ise dikdörtgen planlı, sivri tonoz örtülüdür.

İlçenin 14. yüzyıla tarihlenen tek katlı iki türbesinden kare planlı Yılkırkan Türbesi, üçgen kuşakla geçilen kubbe örtülüdür. Üst örtüsünün tamamı ve beden duvarlarını bir kısmı günümüze ulaşmayan yapı bu plan özelliğine sahip tek örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitabesi bulunmayan ancak bölgedeki benzer plana sahip yapılarda dolaylı 14. yüzyıla tarihlene Melegazi Türbesi dikdörtgen planlı tek örnektir. Doğu batı doğrultusunda uzunlamasına dikdörtgen planlı olan yapı dört takviye kemerinin taşıdığı sivri tonoz örtülüdür. Yapı bu özelliği ile Eskişehir Dinek köyü İbrahim Kardeş türbesi ile benze özellikler göstermektedir. Doğu cephede eksenden kayık dikdörtgen bir kapı girişine sahip olan yapının güney duvar ekseninde dikdörtgen bir mihrap nişine yer verilmiştir. İçerisinde 4.80 m. Boyutunda tek bir sanduka bulunmaktadır. Türbede bulunan sandukanın boyutları Seyitgazi Türbesinin yalnızca mimari form olarak değil sanduka biçimleri açısından da bölgede sonradan inşa edilen türbelerde etkilemiş olduğunun önemli bir göstergesidir. Kazılar sonucu ortaya çıkartılan ve türbenin doğu cephesine sonradan bitiştirilerek inşa edilen zaviye, Seyitgazi kimliği çevresinde

oluşturulan kültün uzunca süre devam ettiğini gösteren daha basit bir uygulama biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı Dönemine tarihlenen üç türbenin tamamı Seyitgazi külliyesi bünyesinde bulunmaktadır. Bu yapılardan Mihaloğulları Türbesi 1511 yılına tarihlenmektedir. Tek katlı, beşgen planlı köşe üçgenleriyle geçilen kubbe örtülüdür. Seyitgazi Türbesinin kuzeydoğu cephesine bitleştirilen yapının girişi holden sağlanmaktadır. Çoban Baba Türbesi, tek katlı, dikdörtgen planlı, düz tavan örtülüdür. Bektaşî dergahının önünde bulunan salonunu altına yer alan türbede, sandukanın bulunduğu alanın üzeri açık bırakılmış, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan restorasyonlardan sonra bu kısmın üzeri ahşap bir külâh biçimine dönüştürülmüştür.

Seyyid Battal Gazi Türbesi, tek katlı, sekizgen planlı, mukarnasların oluşturduğu on altı cepheli kasmağa oturtulan kubbeye örtülüdür. Bu mimari özellikleri ile türbe bölgede daha sonra inşa edilen türbeleri mimari form açısından etkilemiştir. Eskişehir bölgesinde günümüzde tespit edilmiş olan Aslan Beyli Köyü Sücaeddin Külliyesinde bulunan Mürvet Ali ve Şeyh Sücaeddin Türbeleri ile Yazıdere Köyünde bulunan Üryanbaba türbeleri sekizgen planları ve kubbeli örtüleri ile bu durumu açıkça yansıtmaktadır. Ayrıca Seyitgazi türbesinin kesme taş kaplamalı duvar örgüsü bu yönü ile de yukarıda belirttiğimiz yapılar üzerinde etkili olmuş olmalı ki bu yapılarda da aynı malzeme teknik unsurları görmemiz mümkündür.

Seyitgazi ilçesinde tespit edilen ve çalışmada değerlendirilmeye çalışılan yapıların tamamı göz önüne alındığında bölgenin, Alevi Bektaşî inanç yapısı içerisinde Seyitgazi kimliği etrafında oluşturulan önemli bir merkez durumunda olduğunu ortaya koymaktadır. Bölgenin bu özel durumu bölgede her dönemde yoğun bir yapılaşma faaliyetinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bölge ile ilgili yapılan araştırmalarda tespit edilen mimari yapılarda gözlenen yoğunluk bu durumu kanıtlar niteliktedir. Seyitgazi kimliği etrafında oluşturulan inanç ritüellerinin günümüzde de varlığını koruyor olması bölgenin köklü geçmişi ile doğrudan bağlantılı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Anonim 1982 “Eskişehir” maddesi Yurt Ansiklopedisi, C.4 Anadolu Yayıncılık, İstanbul
- Anonim 2010 Seyitgazi’ye Gitmek İçin 20 Neden. (Eylül). ESKİyeni Dergisi, 19\2010, 32-41.
- Albek,Suzan.1991 Dorylaion’dan Eskişehir’e (1.Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Altınsapan, Erol.1999 Ortaçağ’da Eskişehir ve Çevresinde Türk Sanatı (1.Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları NO:1091.
- Altınsapan, Erol ve Parla, Canan.2004 Eskişehir Selçuklu ve Osmanlı Yapıları 1 (1.Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları NO:1548.
- Arık, Oluş.1969 “Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri” Anatolia, XI:87-119
- Baykara, Tuncer.1988 Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş.,Ankara,Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
- Boratav, Petrev Naili.1979 Battalgazi” maddesi İslam Ansiklopedisi C.II.,MEB.,İstanbul, 1979,344-351
- Deveci, Abdullah.2003 Seyyid Battal Gazi Külliyesi. Kebikeç Dergisi, Ankara, 15\ 2003, 103 -120
- Doğru, Halime.2005 XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı.(1.Baskı). Eskişehir: Afa Yayınevi.
- Doğru, Halime.1992 XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı.İstanbul: Gülen Ofset
- Erşan, Mesut.2010 Milli Mücadelede Seyitgazi. ESKİyeni Dergisi, 19/2010, 72-76

- Gerengi, Ali.2010 Doğançayır Beldesi Melikgazi Zaviyesi. ESKİyeni Dergisi, 19/2010, 52-55.
- İnalcık, Halil, ve Renda Osmanlı Uygarlığı 1 Osmanlı Tarihinde Devlet Günsel.2004 Toplum Ekonomi (2.Baskı). Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı.
- Kılabız, Ali Rıza;Yalçın, Eskişehir Profili.Eskişehir Tepebaşı Belediyesi. Esra;Çil Emine. 2008
- Küçükcan, İlyas. 2004 Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi (3.Baskı). Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları:2.
- Küçükcan, İlyas. 2010 Tarihsel Gelişim Sürecinde Seyitgazi. ESKİyeni Dergisi, Eskişehir 19, 66-71.
- Merçil, Erdoğan.1993 Müslüman Türk Devletleri Tarihi. Ankara: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ostrogosky, Greg. 1981 Bizans Devleti Tarihi. (Çevirenler:Fikret Işıltan).Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Parla Canan. 2010 Seyitgazi Külliyesi. ESKİyeni Dergisi, 19/2010, 59-65
- Say Yağmur. 2003 Seyyid Battal Gazi, Şücaeddin Veli, Üryan Baba, Ankara
- Say,Yağmur. 2006 Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi. İstanbul, Su Yayınları
- Ocak, Ahmet Yaşar.1992 Osmanlı İmparatorluğu'nda marjinal sufilik : Kalenderiler (XIV-XVII yüzyıllar), Ankara
- Oğuzoğlu Yusuf - Emecen “Eskişehir” maddesi İslam Ansiklopedisi, 11, 398. Feridun 1995. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı
- Ramsay, W.M. 1960 Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası.(Çeviren: Mihri

Pektaş). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Ramsay, W.M. 1882 “Inscriptions from Nacoleia” Journal of History Society, Vol III-No:1, London, 119
- Runciman, Steven. 1992 Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Sözen, Metin. 1970 Anadolu Medreseleri, Selçuklular ve Beylikler Devri, İstanbul, C.I, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası
- Tunçdilek, Necdet. 1954 “Eskişehir Bölgesinde Yerleşme Tarihine Toplu Bir Bakış”, İktisat Fakültesi Mecmuası, İstanbul, C.XV., 190
- Turan, Osman. 1984 Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi, Ankara, Nakışlar Yayınevi.
- Tuncel, Metin. 1995 “Bugünkü Eskişehir”. İslam Ansiklopedisi, 11, 401. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tuncer, Orhan Cezmi. 1991 Anadolu Kümbetleri II Beylikler ve Osmanlı Dönemi, Ankara, Sevnç Matbaası.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı. 1984 Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Umar, Bilge. 1993 Türkiye’deki Tarihsel Adlar. İstanbul, İnkılap Kitabevi.
- Yenişehirlioğlu, Filiz 2008 The Tekke of Seyyid Battal Gazi. Anadolu ve Çevresinde Ortaçağ, 2, 122–165, Ankara: AKVAD
- Wulzinger, Karl, 1913 Drei Bektaschi-Klöster Phrygiens, Verlag Von Ernst Wasmuth, A.-G., Berlin

ÇİZİM LİSTESİ VE ÇİZİMLER

Çizim 1: Seyyid Battal Gazi Külliyesi Vaziyet Planı (K. Wulzinger'den)

Çizim 2: Seyyid Battal Gazi Külliyesi Vaziyet Planı (Erol Altınsapan-Canan Parla'dan)

Çizim 3: Seyyid Battal Gazi Külliyesi Aksonometrik İzdüşüm (Erol Altı nsapan-Canan Parla' dan)

Çizim 4: Ali Saim Ülgen' den Seyyid Battal Gazi Külliyesi

Çizim 5 :Ümmühan Hatun Türbesi Alt Kat Rölöve Planı (ErolAltınsapan'dan)

Çizim 6: Ümmühan Hatun Türbesi Rölöve Kesiti Kuzeye Bakı ş (Erol Altınsapan'dan)

Çizim 7: Ümmühan Hatun Türbesi (K.Wulzinger' den)

Çizim 8: Ümmühan Hatun Türbesi (K.Wulzinger'den)

Çizim 9: Ümmühan Hatun Medresesi Rölöve Planı (Erol Altınsapan'dan)

Çizim 10: Ümmühan Hatun Medresesi Rölöve Kesiti Kuzeye Bakış (Erol Altınsapan'dan)

Çizim 11: Ümmühan Hatun Medresesi Rölöve Kuzeye Cephe (Erol Altınsapan'dan)

Çizim 12: Ümmühan Hatun Medresesi Rölöve Kesiti Kuzeye Kesit (Erol Altınsapan'dan)

Çizim 13: Ümmühan Hatun Medresesi Rölöve Kesiti Batıya Bakış (Erol Altınsapan'dan)

Çizim 14: Ümmühan Hatun Türbesi ve Medresesi kesit (K. Wulzinger'den)

Çizim15: Ümmühan Hatun Türbesi ve Medresesi (K. Wulzinger'den)

Çizim 16: Kümbet Himmet Baba Türbesi Üst Kat Rölöve Planı (Erol Altınsapan'dan)

Çizim 17: Kümbet, Himmet Baba Türbesi Doğu Cephe Rölövesi(Erol Altınsapan'dan)

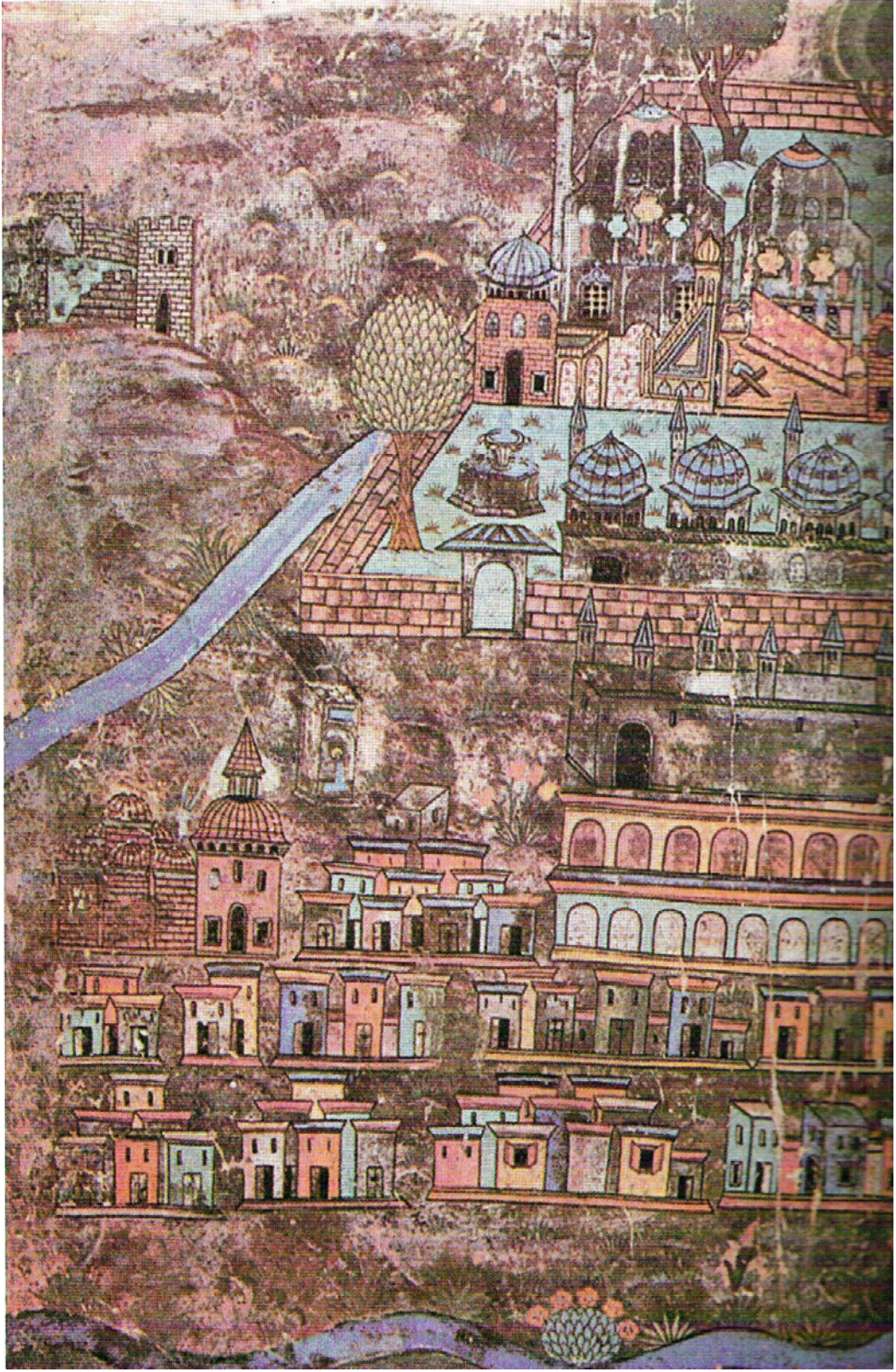
Çizim 18: Kümbet, Himmet Baba Türbesi Rölöve Kesiti Güneye Bakış (Erol Altınsapan'dan)

Çizim 19: Melegazi Türbesi Rölöve Planı (Erol Altınsapan'dan)

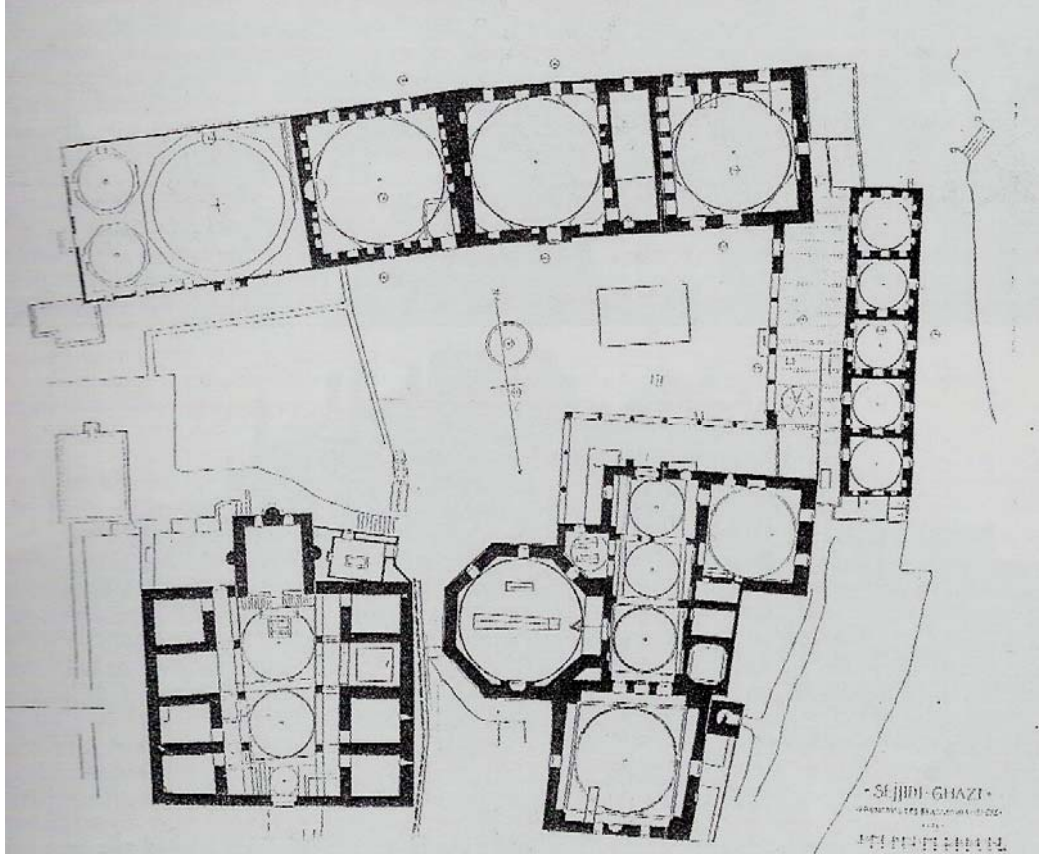
Çizim 20: Melek Gazi Türbesi Ve Medresesi Plan (Ali Gerengi'den)

Çizim 21: Yılankırkan Türbesi Plan (Erol Altınsapan'dan)

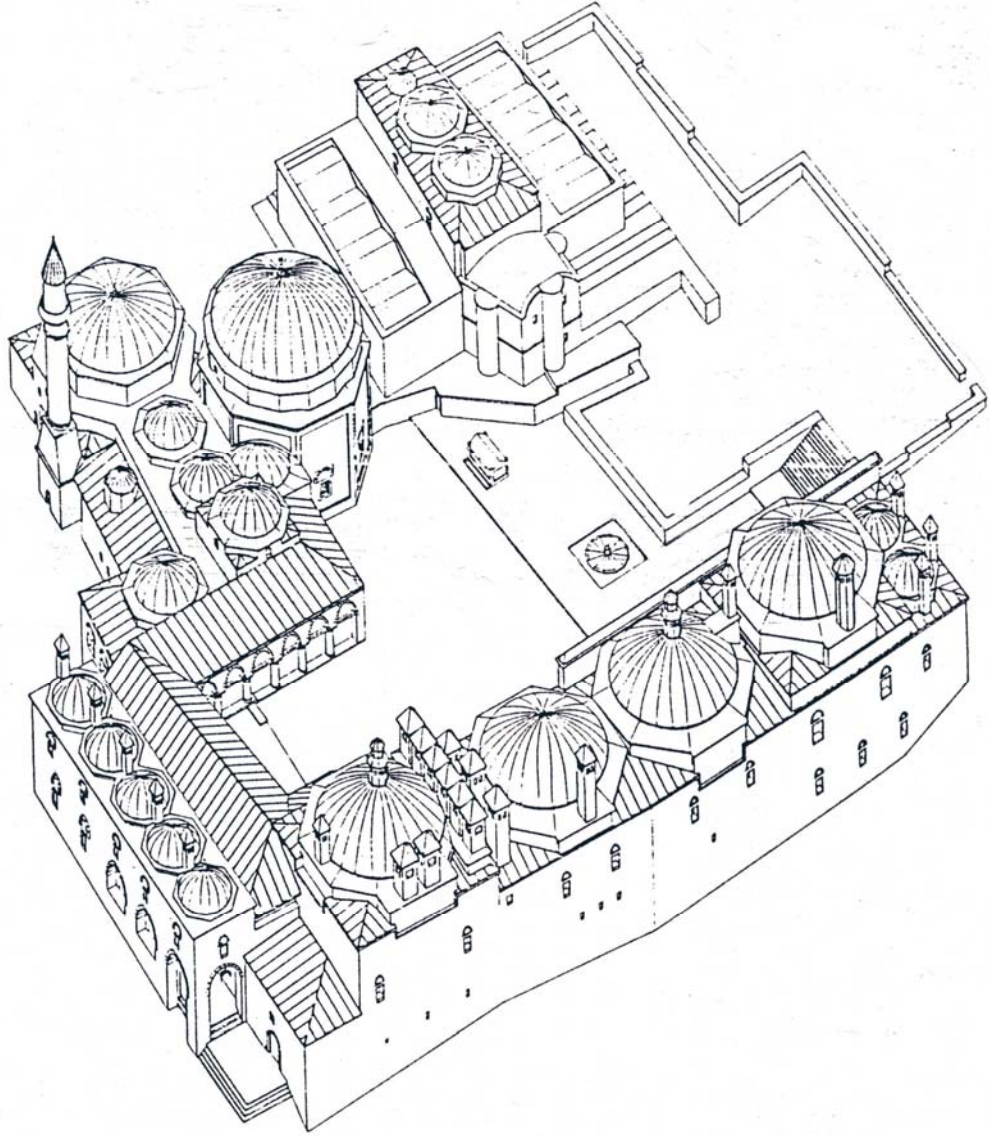
Çizim 22: Yılankırkan Türbesi Kuzey Cephe Rölövesi (ErolAltınsapan'dan)

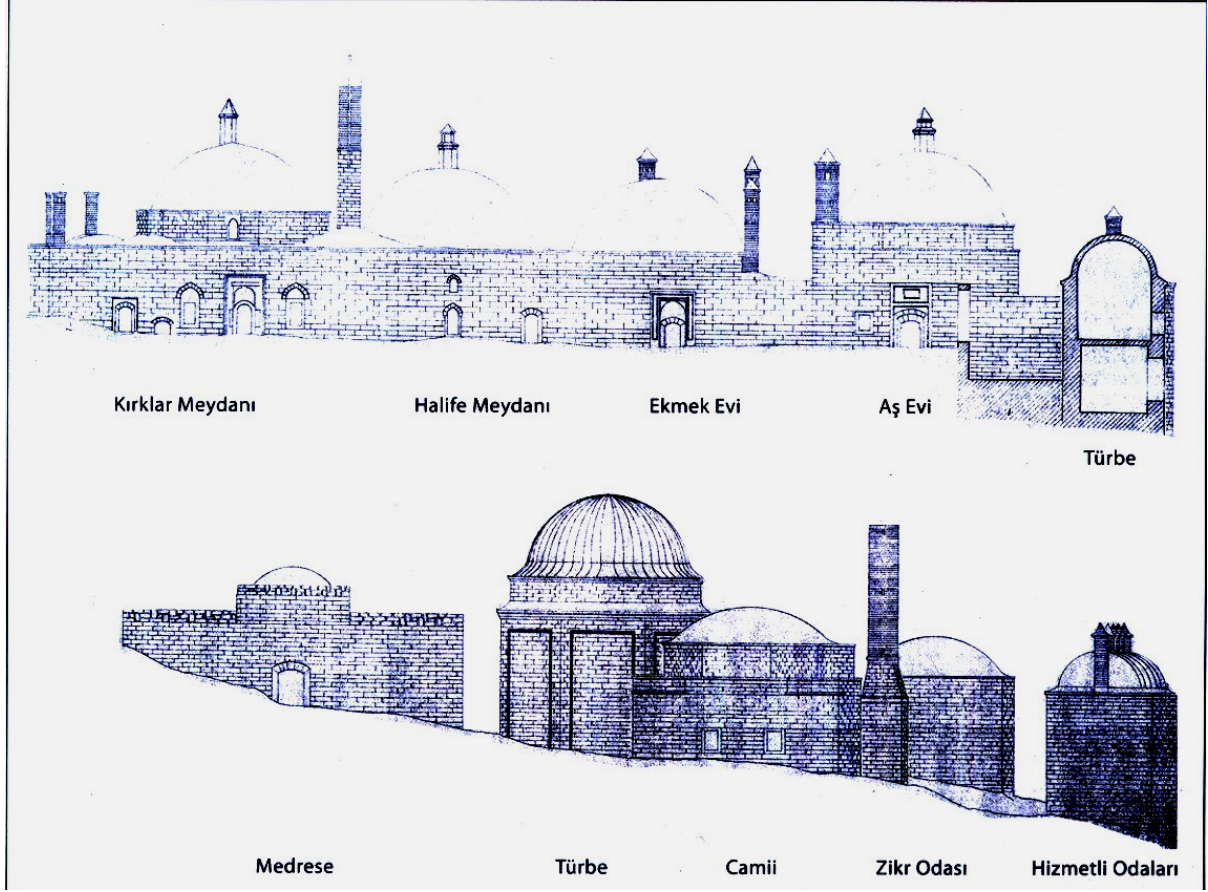
Matrakçı Nasuh' un Seyitgazi minyatürü

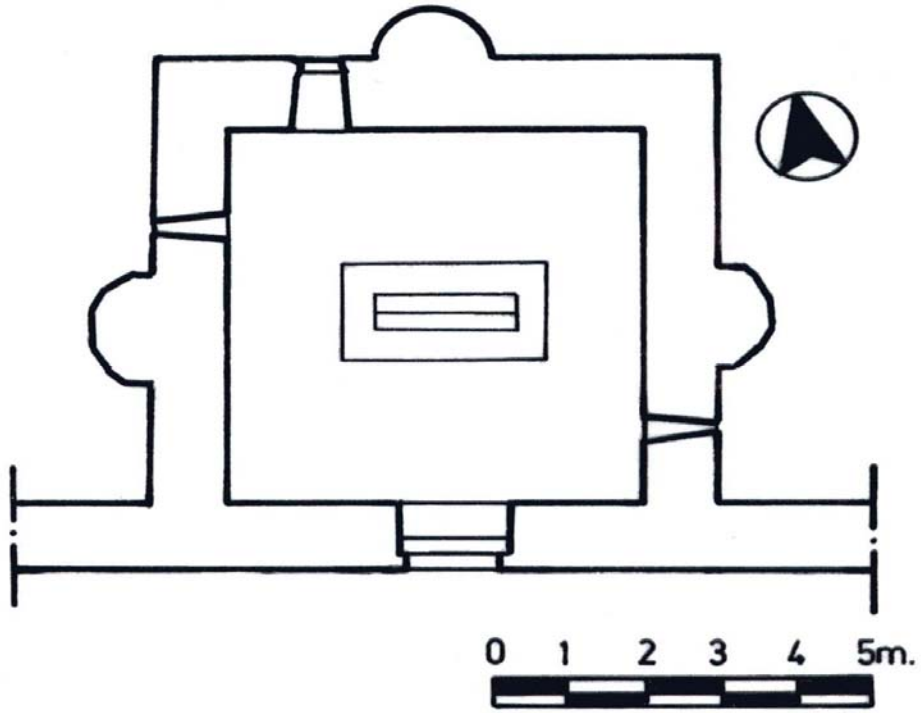
Çizim 11: Seyyid Battal Gazi Külliyesi Vaziyet Planı (K. Wulzinger' den)

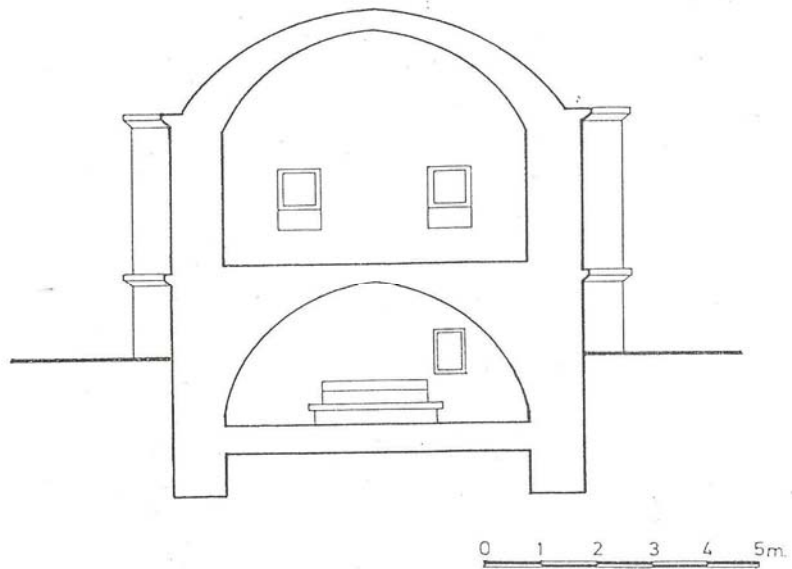
Çizim 13: Seyyid Battal Gazi Külliyesi Aksonometrik İzdüşüm (Erol Altınsapan-Canan Parla'dan)

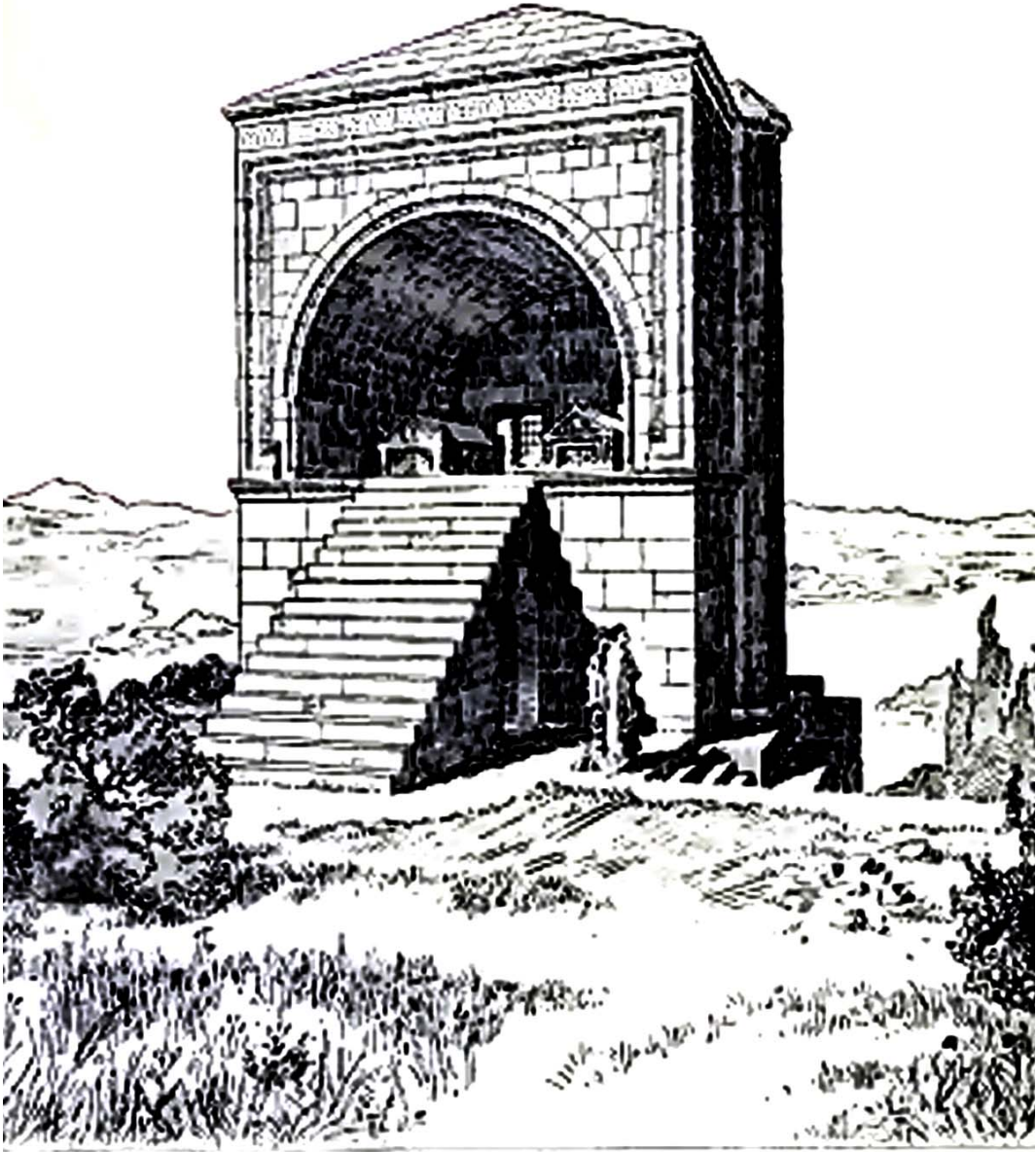
Çizim 14: Ali Saim Ülgen' den Seyyid Battal Gazi Külliyesi

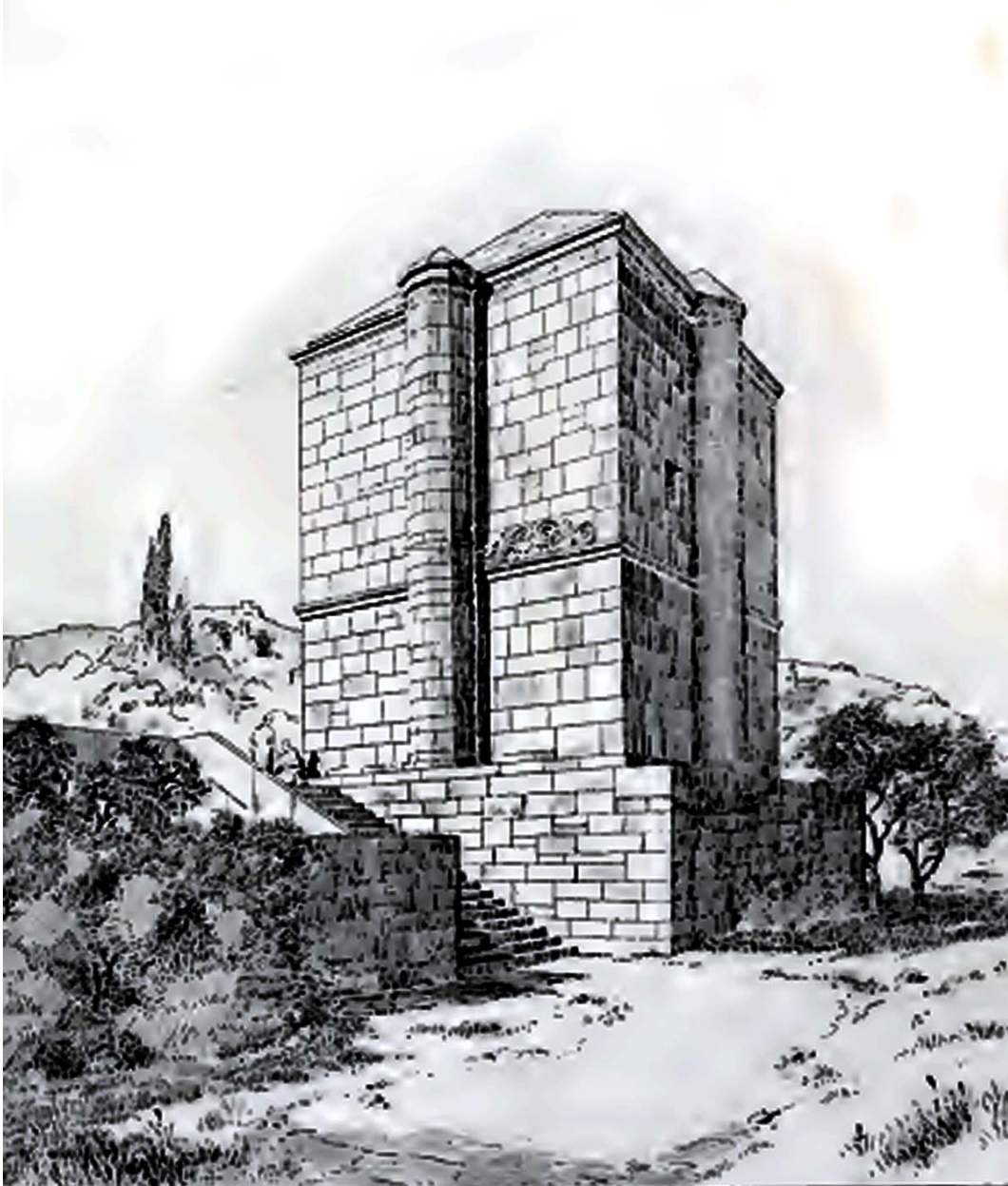
Çizim 5 : Ümmühan Hatun Türbesi Alt Kat Rölöve Planı (ErolAltınsapan'dan)

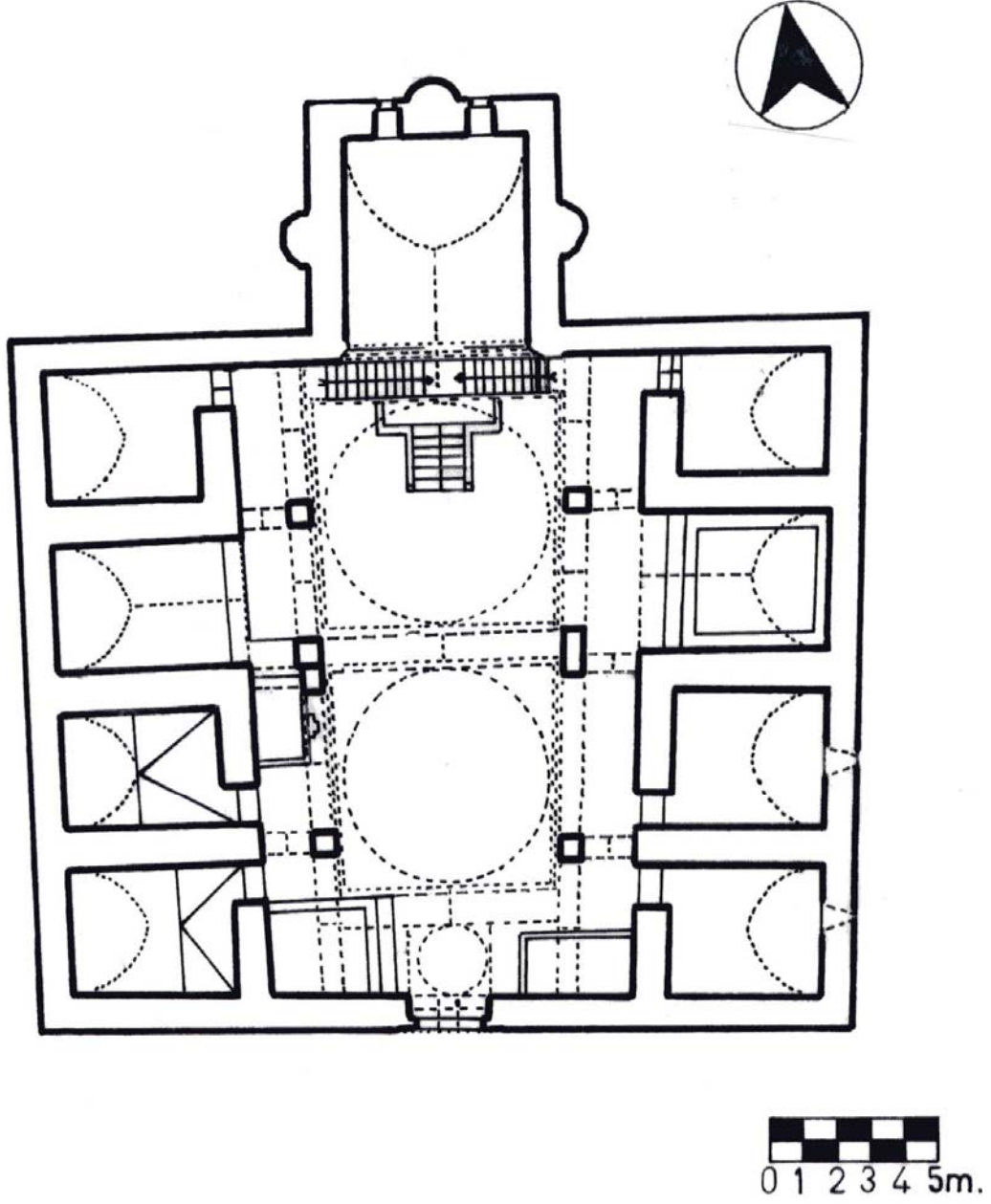
Çizim 6: Ümmühan Hatun Türbesi Rölöve Kesiti Kuzeye Bakış (Erol Altınsapan'dan)

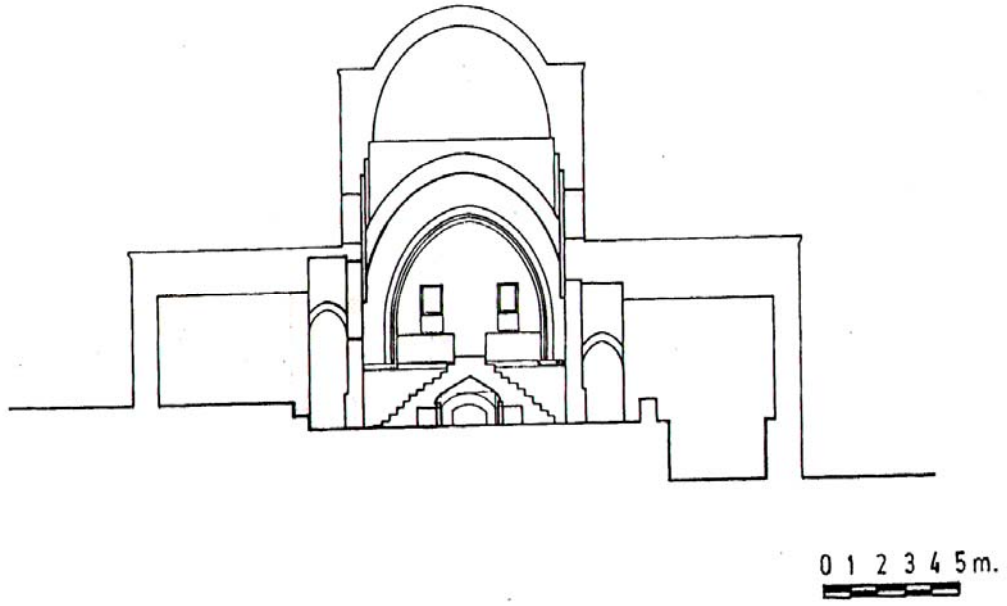
Çizim 7: Ümmühan Hatun Türbesi (K.Wulzinger' den)

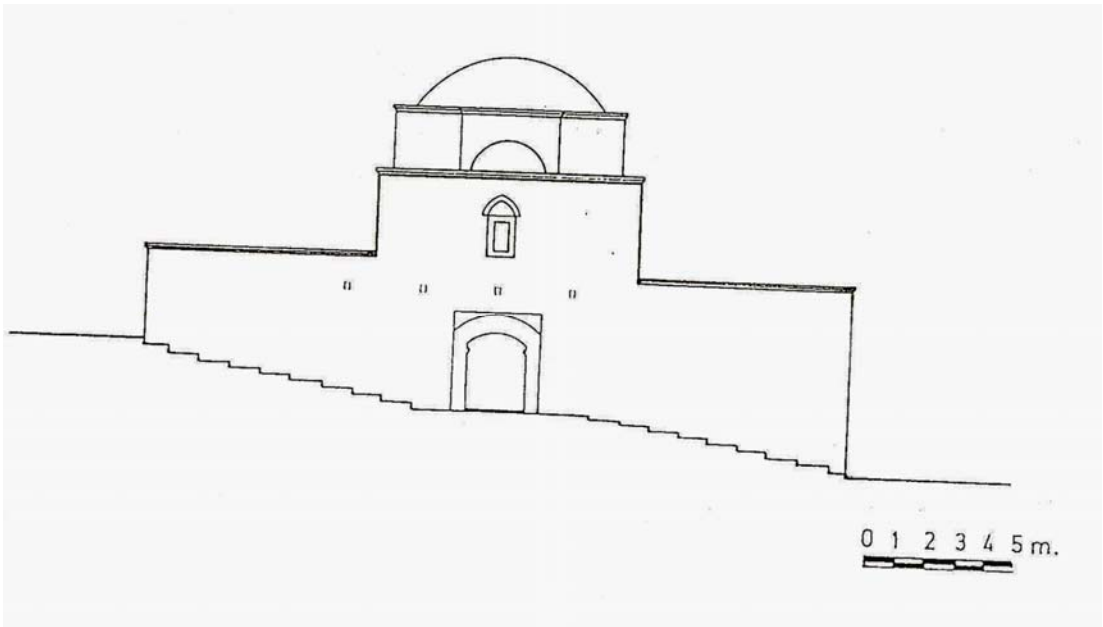
Çizim 8: Ümmühan Hatun Türbesi (K.Wulzinger'den)

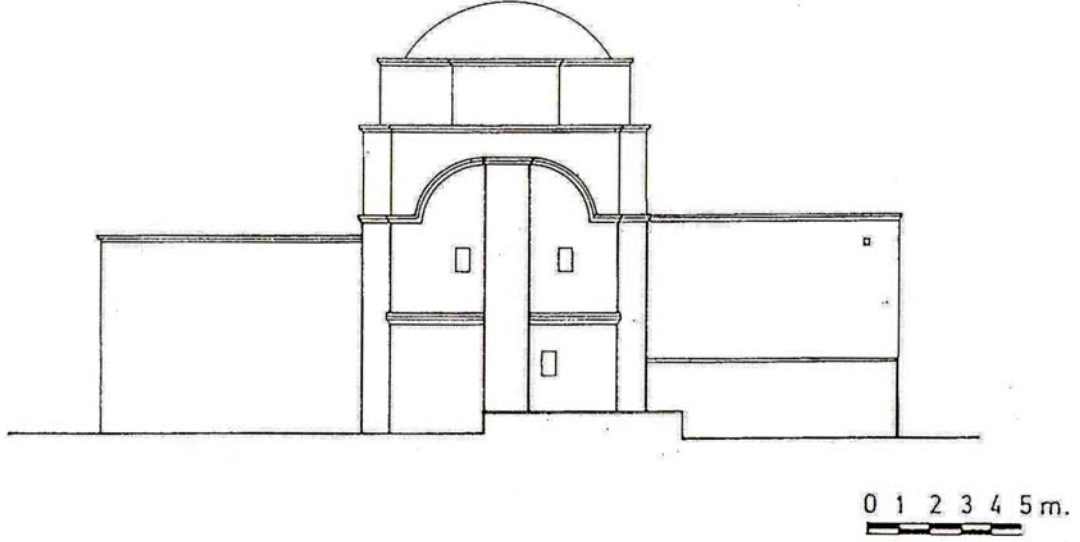
Çizim 9: Ümmühan Hatun Medresesi Rölöve Planı
(Erol Altınsapan'dan)

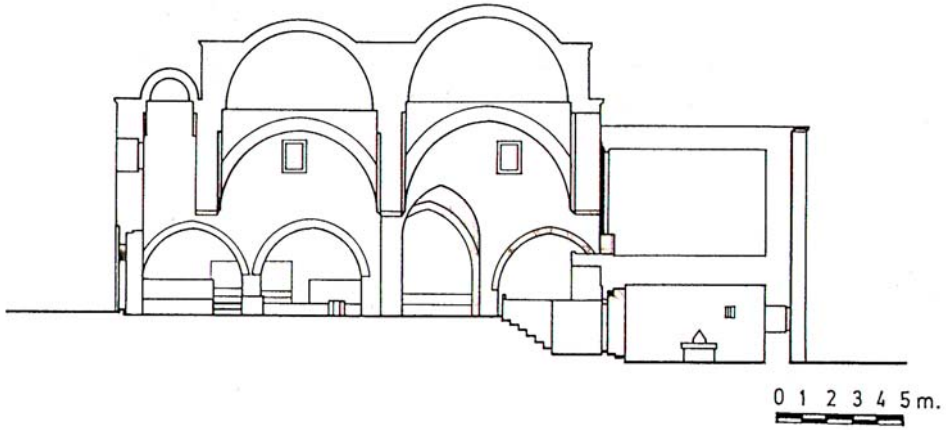
Çizim 10: Ümmühan Hatun Medresesi Rölöve Kesiti Kuzeye Bakış
(Erol Altınsapan'dan)

Çizim 11: Ümmühan Hatun Medresesi Rölöve Kuzeye Cephe
(Altınsapan, 1999'dan)

Çizim 12: Ümmühan Hatun Medresesi Rölöve Kesiti Kuzeye Kesit
(Erol Altınsapan'dan)

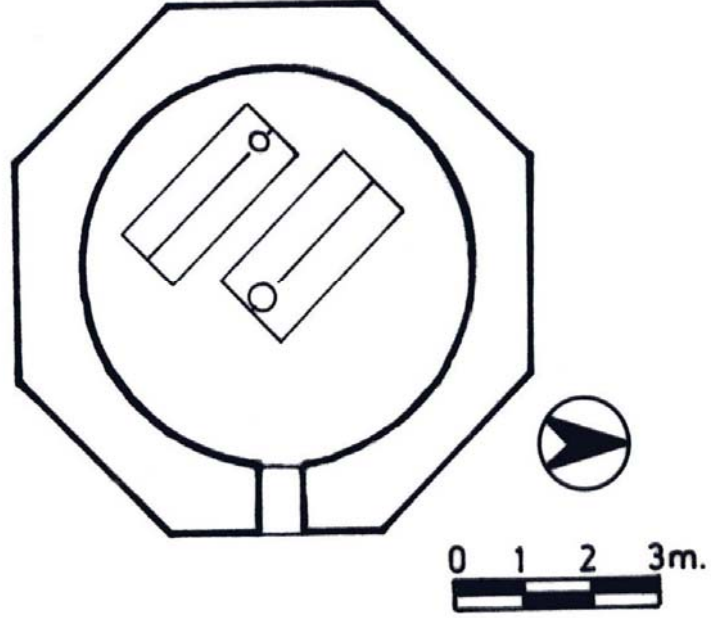
Çizim :13 Ümmühan Hatun Medresesi Rölöve Kesiti Batıya Bakış
(Erol Altınsapan'dan)

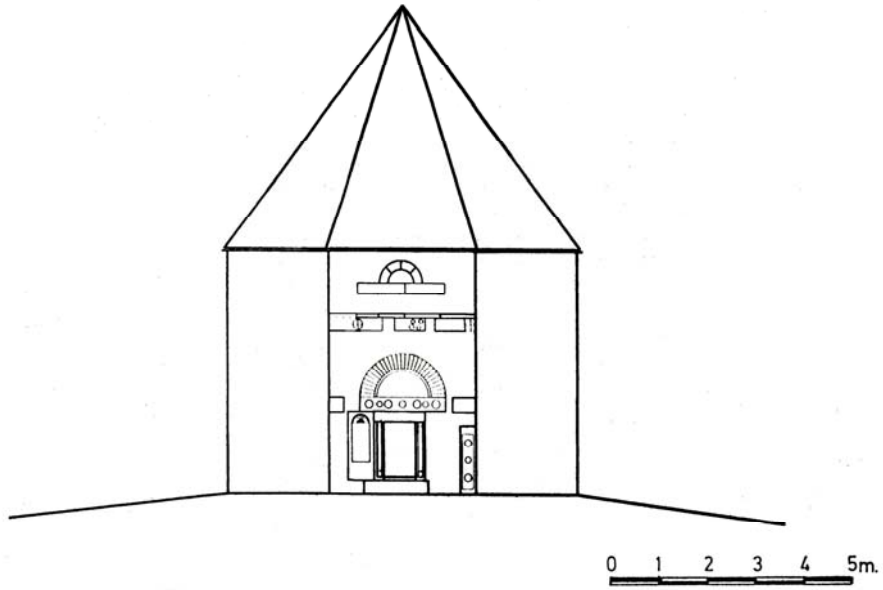
Çizim 14: Ümmühan Hatun Türbesi ve Medresesi kesit (K. Wulzinger'den)

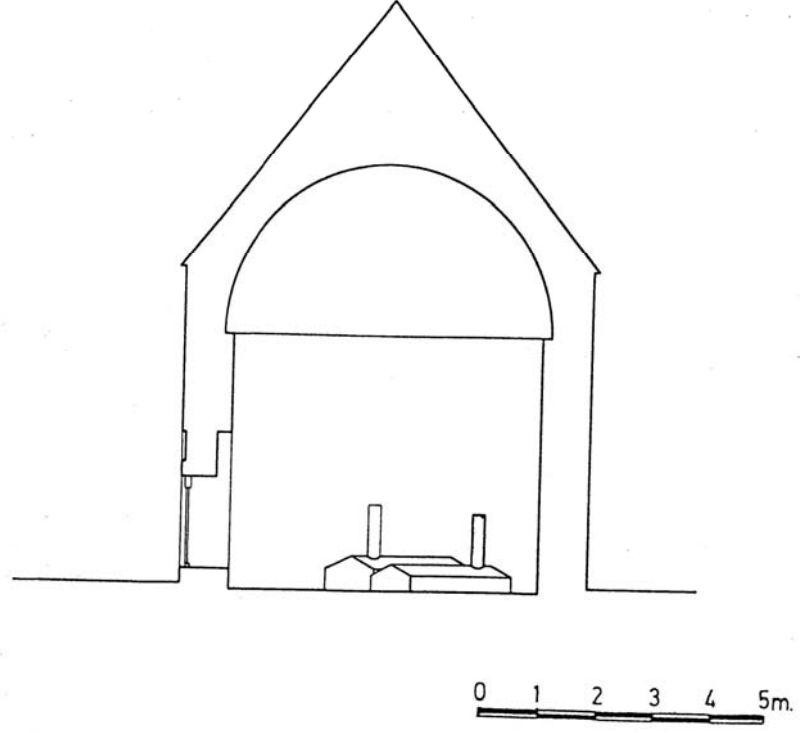
Çizim 15: Ümmühan Hatun Türbesi ve Medresesi (K. Wulzinger'den)

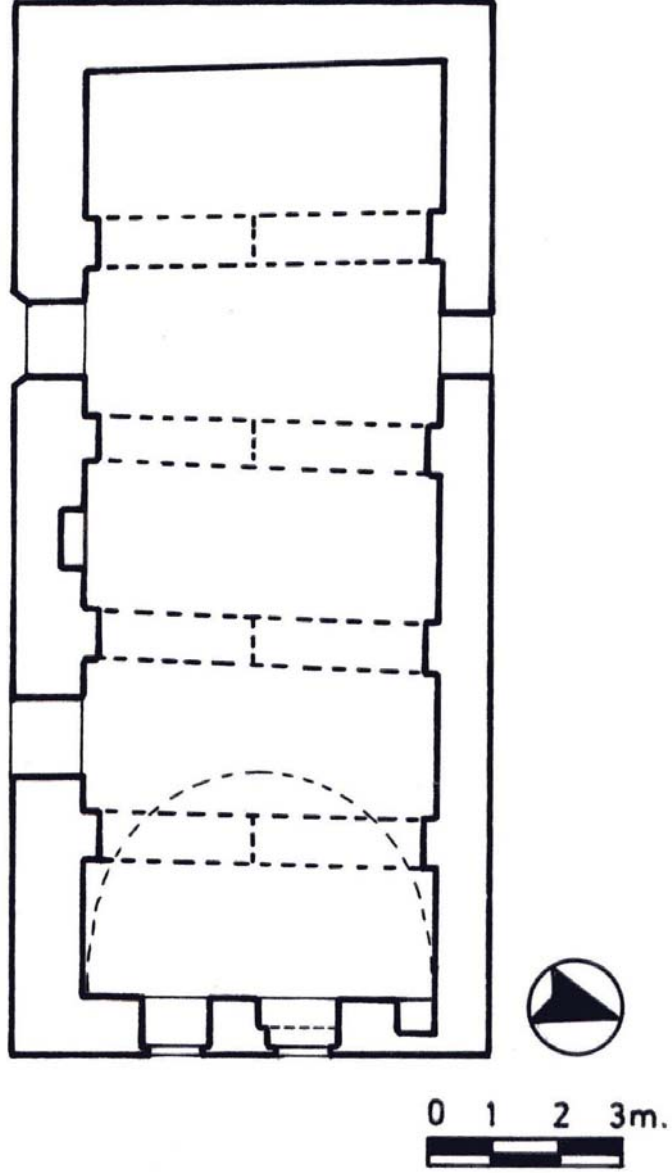
Çizim 16: Kümbet Himmet Baba Türbesi Üst Kat Rölöve Planı (Erol Altınsapan'dan)

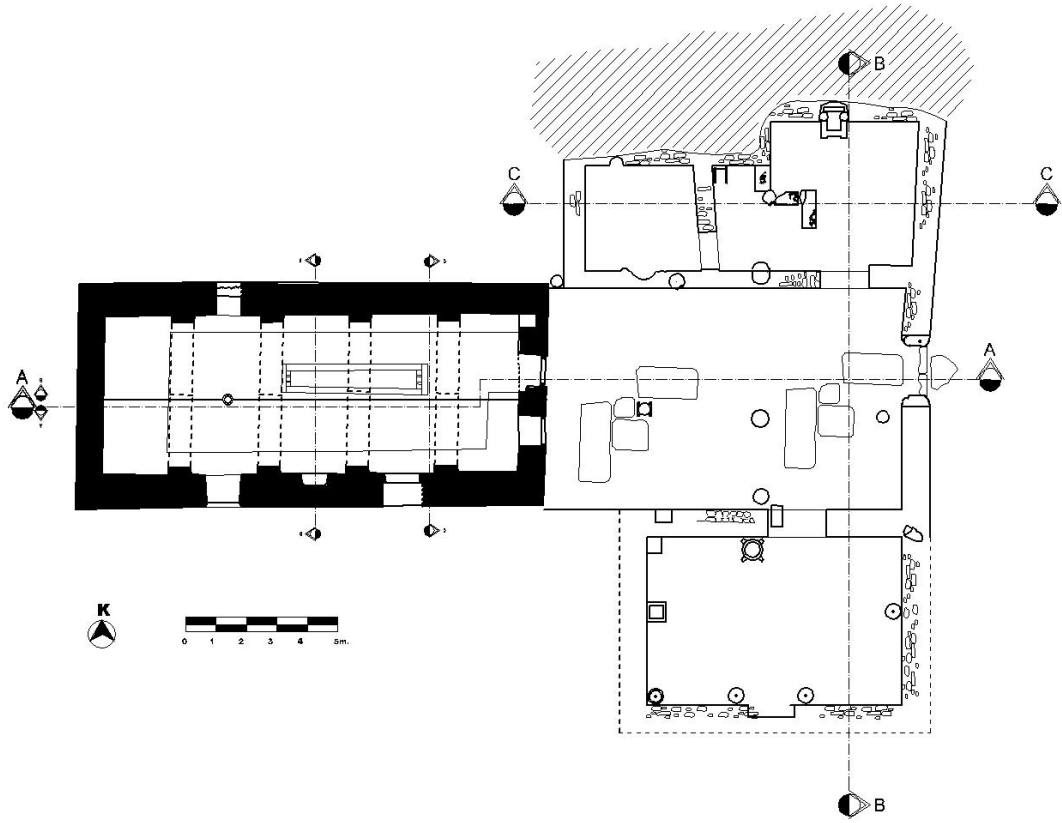
Çizim 16: Kümbet, Himmet Baba Türbesi Doğu Cephe Rölövesi(Erol Altınsapan'dan)

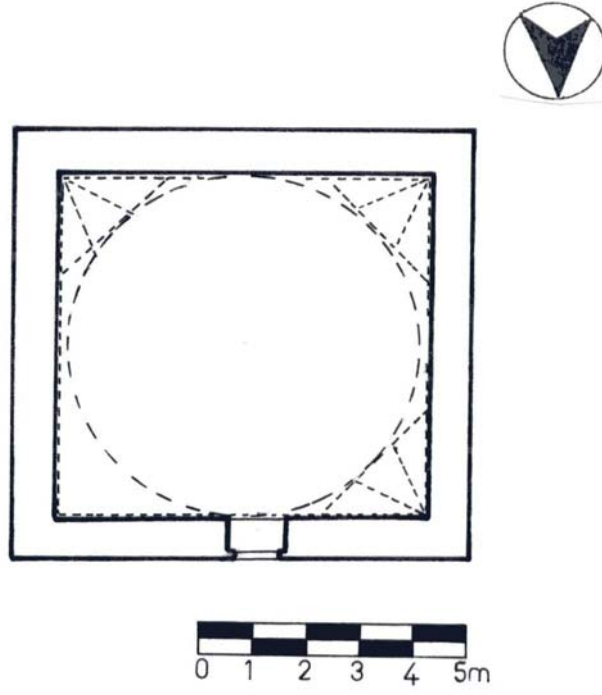
Çizim 17: Kümbet, Himmet Baba Türbesi Rölöve Kesiti Güneye Bakış
(Erol Altınsapan'dan)

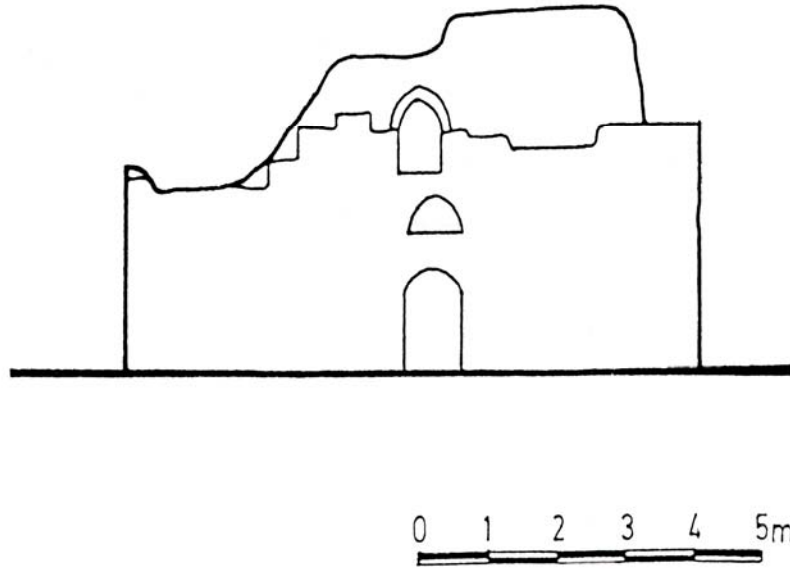
Çizim 18: Melegazi Türbesi
Rölöve Planı

Çizim 19: Melek Gazi Türbesi Ve Medresesi Plan (Ali Gerengi'den)

Çizim 20: Yılkırkan Türbesi Plan(
Erol Altınsapan'dan)

Çizim 21: Yılkırkan Türbesi Kuzey Cephe Rölövesi
(Erol Altınsapan'dan)

RESİM LİSTESİ VE RESİMLER

Resim 1: Üçler Tepesinden Seyitgazi'nin genel görüntüsü

Resim 2: Seyyid Battal Gazi Külliyesinin 1911'li yıllardaki görüntüsü, (K.Wulzinger'den)

Resim 1: Seyyid Battal Gazi Külliyesinin görüntüsü

Resim 4: Seyyid Battal Gazi Külliyesinin 1930'lu yıllardaki görüntüsü (Bir Grup Öğretmenden)

Resim 2: Seyyid Battal Gazi Külliyesinin 1930'lu Yıllardaki Görüntüsü (Bir Grup Öğretmenden)

Resim 3: Seyyid Battal Gazi Külliyesinden genel bir görünüş (Charles Texier 'den)

Resim 4: Seyyid Battal Gazi Külliyesinin Avlusundan Bir Görünüş (K.Wulzinger'den)

Resim 5: Ümmühan Hatun Medrese, Türbe İç Kısım

Resim 9: Ümmühan Hatun Türbe Girişi ve Medrese Eyvanı

Resim 10: Ümmühan Hatun Türbesi Sandukası Ve İç Görüntüsü

Resim 11: Ümmühan Hatun Medresesi Ve Türbesi Kuzeybatı Görünüşü

Resim 12: Ümmühan Hatun Medresesi İç Kısım, Çilehane Odaları Giriş Kısmı

Resim 13: Ümmühan Hatun Medresesi İç Mekan Genel Görünüşü

Resim 14: Kadıncık Ana Türbesi Doğu Cephesi

Resim 15: Kadıncık Ana İç Mekan ve Sandukası

Resim 16: Seyyid Battal Gazi Külliye Girişi Rampalı Yol

Resim 17: Seyyid Battal Gazi Külliyesi Rampalı Yol 4. Kemerindeki Kitabe

Resim 18: Seyyid Battal Gazi Külliyesi Rampalı Yol Kemerleri

Resim 19: Seyyid Battal Gazi Hol Ana Giriş Kapısı

Resim 20: Hole Giriş Sağ Kapı Kanadı

Resim 21: Hole Giriş Sol Kapı Kanadı

Resim 22: Hole Giriş Kapısı Üzerindeki Kitabe

Resim 23: Holü İkiye Ayıran Kapı ve Kapı Üzerindeki Kitabe

Resim 24: Mihaloğulları Türbesi Giriş Kapısı

Resim 25: Mihaloğulları Türbesi Sandukaları

Resim 26: Seyyid Battal Gazi Türbesi Penceresi ve Üzerindeki Kitabe

Resim 27: Seyyid Battal Gazi Türbesinin ve Caminin Kuzey Görünüşü

Resim 28: Seyyid Battal Gazi Türbesi İç Mekan, Sandukalar

Resim 29: Seyyid Battal Gazi Sandukası

Resim 30: Elenora Sandukası

Resim 31: Seyyid Battal Gazi Cami Güneybatı Görünüşü

Resim 32: Seyyid Battal Gazi Cami Avludan Görünüşü

Resim 33: Seyyid Battal Gazi Cami Son Cemaat Yeri

Resim 34: Seyyid Battal Gazi Cami Giriş Kapısı ve Kitabesi

Resim 35: Seyyid Battal Gazi Cami Kitabesi

Resim 36: Seyyid Battal Gazi Cami İç Kısım Güney Duvarı

Resim 37: Seyyid Battal Gazi Cami İç Kısım Kuzey Duvarı

Resim 38: Seyyid Battal Gazi Cami Mermer Minberi

Resim 39: Seyyid Battal Gazi Cami Minber Detay

Resim 40: Seyyid Battal Gazi Cami Mihrabı

Resim 41: Kesikbaşlar Türbesi Giriş Kısım

Resim 42: Kesikbaşlar Türbesi Kapı Detayı

Resim 43: Çilehane Odaları

Resim 44: Türbedar Odası Giriş Kapısı

Resim 45: Türbedar Odası İç Mekan

Resim 46: Çoban Baba Türbesi Giriş Kapısı

Resim 47: Çoban Baba Türbesi Sandukası

Resim 48: Çoban Baba Türbesi İç Kısım

Resim 49: Bektaşî Dergahı Genel Görünüş

Resim 50: Bektaşî Dergahı Kitabesi

Resim 51: Bektaşî Dergahı Batı Cephe

Resim 52: Bektaşî Dergahı Tavan Detayı

Resim 53: Bektaşî Dergahı Büyük Salon

Resim 54: Seyyid Battal Gazi Külliye Avlusu Genel Görünüş

Resim 55: Seyyid Battal Gazi Avlu Kuzeyinde Yer Alan Yapı Toplulukları

Resim 56: Aşevi Giriş Kapısı

Resim 57: Aşevi İç Kısım

Resim 58: Aşevi Ocaklar

Resim 59: Fırın (Ekmek Evi) İç Kısım

Resim 60: Fırınlara Detay

Resim 61: Halife Meydanı Giriş Kapısı

Resim 62: Kırklar Meydanı Giriş Kapısı

Resim 63: Kırklar Meydanı İç Kısım

Resim 64: Kırklar Meydanı Ocak

Resim 65: Müderris Odaları Giriş Kapısı

Resim 66: Müderris Odası İç Kısım

Resim 67: Müderris Odası İç kısım Ocak

Resim 68: Kümbet, Himmet Baba Türbesi Genel Görünüş

Resim 69: Himmet Baba Türbesi Doğu Cephe Detay

Resim 70: Himmet Baba Türbesi Pencere Detayı

Resim 71: Himmet Baba Türbesi Süsleme Detay

Resim 72: Himmet Baba Türbesi Süsleme Detay

Resim 73: Himmet Baba Türbesi Kapı Detayı

Resim 74: Himmet Baba Türbesi Detay

Resim 75: Himmet Baba Türbesi Devşirme Malzeme Detay

Resim 76: Himmet Baba Türbesi Sandukaları

Resim 77: Doğançayır, Melek Gazi Türbesi ve Zaviyesi

Resim 78: Doğançayır, Melek Gazi Türbesi Doğu Cephe Görünüşü

Resim 79: Doğançayır, Melek Gazi Türbesi Güney Cephe Görünüşü

Resim 80: Doğançayır, Melek Gazi Batı Cephesi Görünüşü

Resim 81: Doğançayır, Melek Gazi Türbesi Kuzey Cephe Görünüşü

Resim 82: Doğançayır, Melek Gazi Türbesi İç Mekanı ve Sandukası

Resim 83: Doğançayır, Melek Gazi Zaviyesi

Resim 84: Doğançayır, Melek Gazi Zaviyesi

Resim 85: Doğançayır, Melek Gazi Zaviyesi

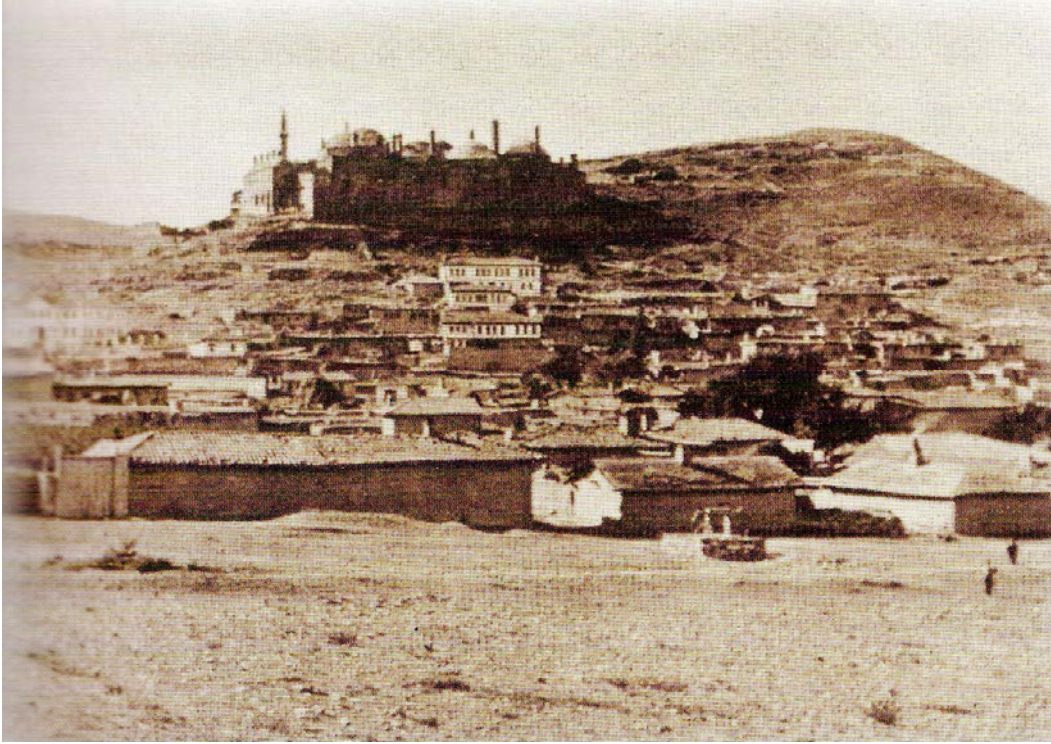
Resim 86: Yılankırkan Türbesi Kuzey Cephe Görünüşü

Resim 87: Yılankırkan Türbesi Güney Cephe Görünüşü

Resim 88: Yılankırkan Türbesi Batı Cephesi Görünüşü

Resim 1: Üçler Tepesinden Seyitgazi'nin genel görüntüsü

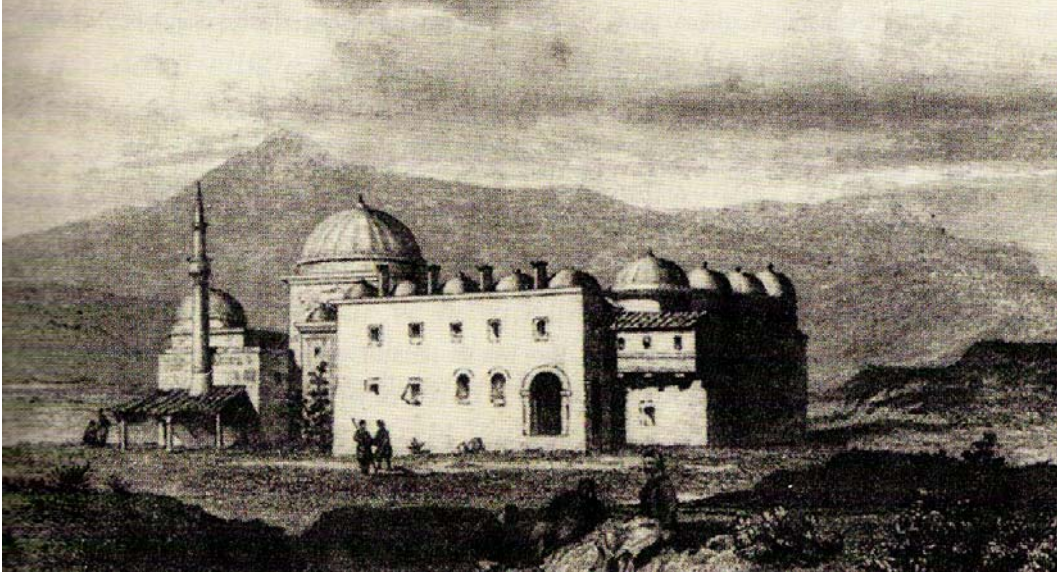
Resim 2: Seyyid Battal Gazi Külliyesinin 1911'li yıllardaki görüntüsü, (K.Wulzinger'den)

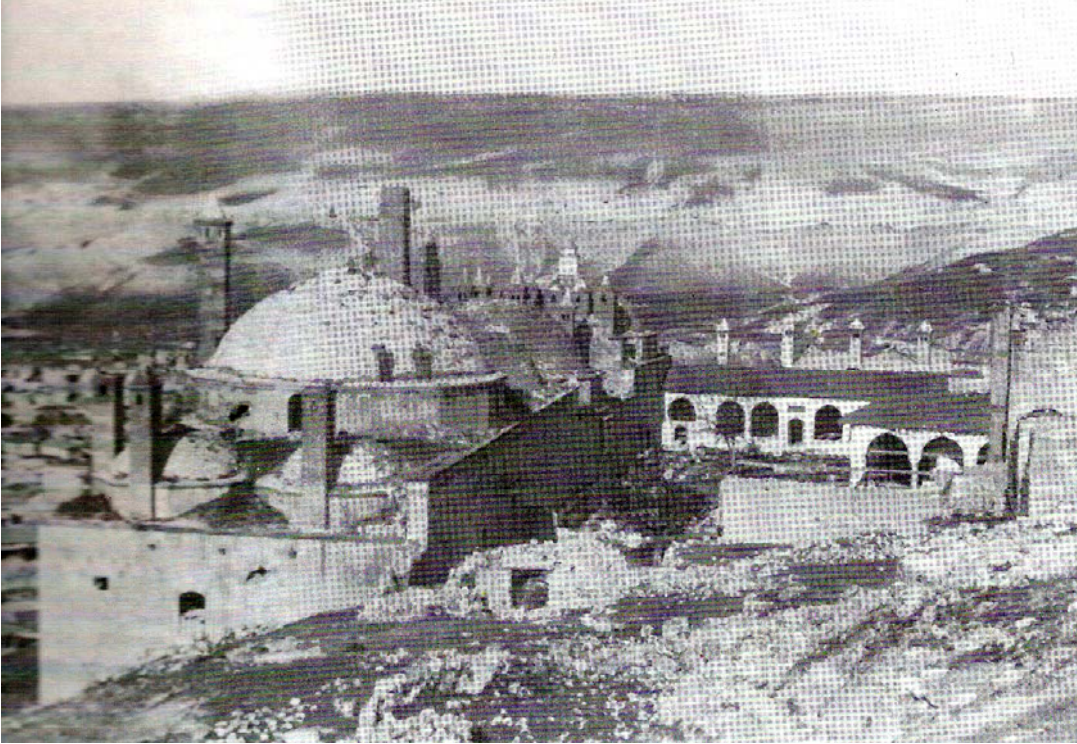
Resim 1: Seyyid Battal Gazi Külliyesinin görüntüsü

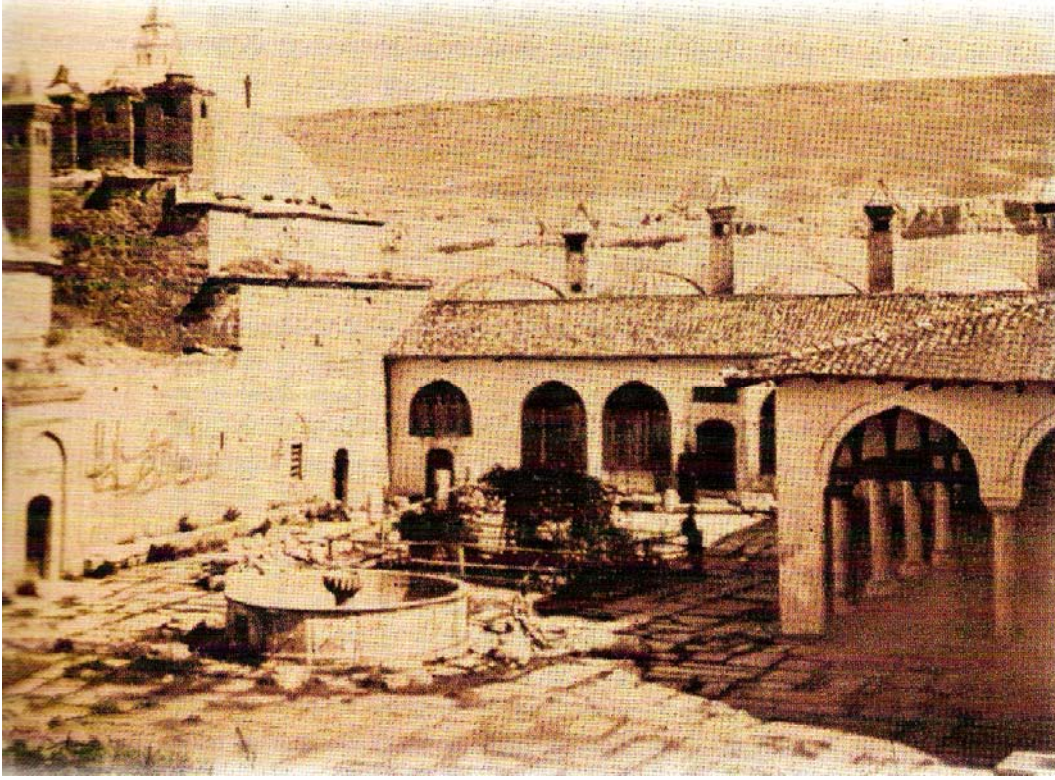
Resim 2: Seyyid Battal Gazi Külliyesinin 1930'lu yıllardaki görüntüsü (Bir Grup Öğretmenden)

Resim 3: Seyyid Battal Gazi Külliyesinin 1930’lu Yıllardaki Görüntüsü
(Bir Grup Öğretmenden)

Resim 4: Seyyid Battal Gazi Külliyesinden genel bir görünüş (Charles Texier ‘den)

Resim 5: Seyyid Battal Gazi Külliyesinin Avlusundan Bir Görünüş (K.Wulzinger'den)

Resim 6: Ümmühan Hatun Medrese, Türbe İç Kısım

Resim 9: Ümmühan Hatun Türbe Girişi ve Medrese Eyvanı

Resim 10: Ümmühan Hatun Türbesi Sandukası Ve İç Görüntüsü

Resim 11: Ümmühan Hatun Medresesi Ve Türbesi Kuzeybatı Görünüşü

Resim 12: Ümmühan Hatun Medresesi İç Kısım, Çilehane Odaları Giriş Kısım

Resim 13: Ümmühan Hatun Medresesi İç Mekan Genel Görünüşü

Resim 14: Kadıncık Ana Türbesi Doğu Cephesi

Resim 15: Kadıncık Ana Türbesi İç Mekan Ve Sandukası

Resim 16: Seyyid Battal Gazi Külliye Girisi Rampalı Yol

Resim 17: Seyyid Battal Gazi Külliyesi Rampalı Yol 4. Kemerindeki Kitabe

Resim 18: Seyyid Battal Gazi Külliyesi Rampalı Yol Kemerleri

Resim 19: Seyyid Battal Gazi Cami ve Hol Ana Giriş Kapısı

Resim 20: Hole Giriş Sağ Kapı Kanadı

Resim 21: Hole Giriş Sol Kapı Kanadı

Resim 22: Hole Giriş Kapısı Üzerindeki Kitabe

Resim 23: Holü İkiye Ayıran Kapı ve Kapı Üzerindeki Kitabe

Resim 24: Mihaloğulları Türbesi Giriş Kapısı

Resim 25: Mihaloğulları Türbesi Sandukaları

Resim 26: Seyyid Battal Gazi Türbesi Penceresi ve Üzerindeki Kitabe

Resim 27: Seyyid Battal Gazi Türbesinin ve Caminin Kuzey Görünüşü

Resim 28: Seyyid Battal Gazi Türbesi İç Mekan, Sandukalar

Resim 29: Seyyid Battal Gazi Sandukası

Resim 30: Elenora Sandukası

Resim 31: Seyyid Battal Gazi Cami Güneybatı Görünüşü

Resim 32: Seyyid Battal Gazi Cami Avludan Görünüş

Resim 33: Seyyid Battal Gazi Cami Son Cemaat Yeri

Resim 34: Seyyid Battal Gazi Cami Giriş Kapısı ve Kitabesi

Resim 35: Seyyid Battal Gazi Cami Kitabesi

Resim 36: Seyyid Battal Gazi Cami İç Kısım Güney Duvarı

Resim 37: Seyyid Battal Gazi Cami İç Kısım Kuzey Duvarı

Resim 38: Seyyid Battal Gazi Cami Mermer Minberi

Resim 39: Seyyid Battal Gazi Cami Minber Detay

Resim 40: Seyyid Battal Gazi Cami Mihrabı

Resim 41: Kesikbaşlar Türbesi Giriş Kısım

Resim 42: Kesikbaşlar Türbesi Kapı Detayı

Resim 43: Çilehane Odaları

Resim 44: Türbedar Odası Giriş Kapısı

Resim 45: Türbedar Odası İç Mekan

Resim 46: Çoban Baba Türbesi Giriş Kapısı

Resim 47: Çoban Baba Türbesi Sandukası

Resim 48: Çoban Baba Türbesi İç Kısım

Resim 49: Bektashi Dergahı Genel Görünüş

Resim 50: Bektashi Dergahı Kitabesi

Resim 51: Bektaşî Dergahı Batı Cephe

Resim 52: Bektaşî Dergahı Tavan Detayı

Resim 53: Bektaşî Dergahı Büyük Salon

Resim 54 Seyyid Battal Gazi Külliye Avlusu Genel Görünüş

Resim 55: Seyyid Battal Gazi Avlu Kuzeyinde Yer Alan Yapı Toplulukları

Resim 56: Aşevi Giriş Kapısı

Resim 57: Aşevi İç Kısım

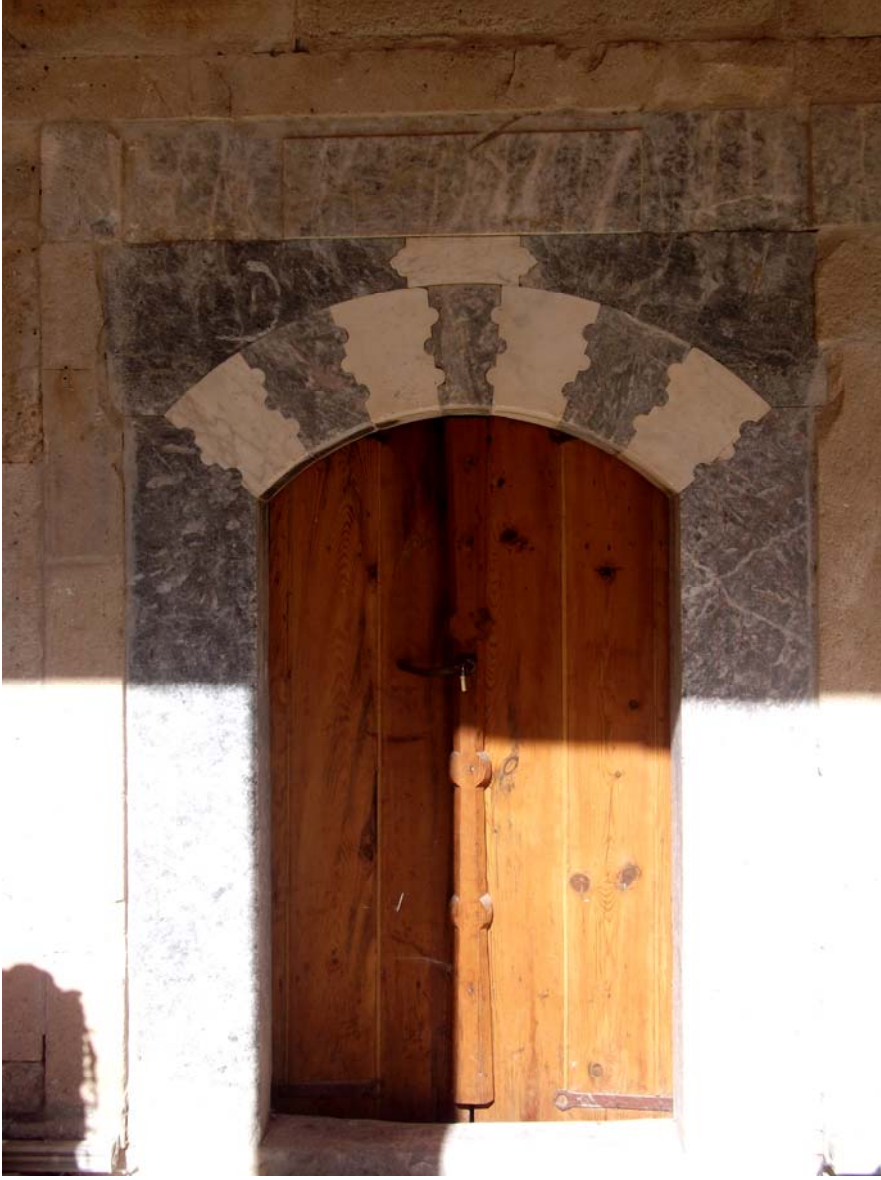
Resim 58: Aşevi Ocaklar

Resim 59: Fırın (Ekmek Evi) İç Kısım

Resim 60: Fırınlar Detay

Resim 61: Halife Meydanı Giriş Kapısı

Resim 62: Kırklar Meydanı Giriş Kapısı

Resim 63: Kırklar Meydanı İç Kısım

Resim 64: Kırklar Meydanı Ocak

Resim 65: Müderris Odaları Giriş Kapısı

Resim 66: Müderris Odası İç Kısım

Resim 67: Müderris Odası İç kısım Ocak

Resim 68: Kümbet, Himmet Baba Türbesi Genel Görünüş

Resim 69: Himmet Baba Türbesi Doğu Cephe Detay

Resim 70: Himmet Baba Türbesi Pencere Detayı

Fotoğraf 71: Himmet Baba Türbesi Süsleme Detay

Fotoğraf 72: Himmet Baba Türbesi Süsleme Detay

Resim 73: Himmet Baba Türbesi Kapı Detayı

Resim 74: Himmet Baba Türbesi Detay

Resim 75:Himmet Baba Türbesi Devşirme Malzeme Detay

Resim 76: Himmet Baba Türbesi İç Mekan Sandukaları

Resim 77: Doğançayır, Melek Gazi Türbesi ve Zaviyesi

Resim 78: Doğançayır, Melek Gazi Türbesi Doğu Cephe Görünüşü

Resim 79: Doğançayır, Melek Gazi Türbesi Güney Cephe Görünüşü

Resim 80 : Doğançayır, Melek Gazi Batı Cephesi Görünüşü

Resim 81: Doğançayır, Melek Gazi Türbesi Kuzey Cephe Görünüşü

Resim 82: Doğançayır, Melek Gazi Türbesi İç Mekanı ve Sandukası

Resim 83: Doğançayır, Melek Gazi Zaviyesi

Resim 84: Doğançayır, Melek Gazi Zaviyesi

Resim 85: Doğançayır, Melek Gazi Zaviyesi

Resim 86: Yılkırkan Türbesi Kuzey Cephe Görünüşü

Resim 87:Yılankırkan Türbesi Güney Cephe Görünüşü

Resim 88: Yılankırkan Türbesi Batı Cephesi Görünüşü